

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖÇE ZORLANAN DIŞ TÜRKLERİN TÜRK
YAZILI BASININDA
YER ALIŞI

ŞEYDA DURAK

2501111381

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. BELKIS ULUSOY NALCIOĞLU

İstanbul-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ŞEYDA DURAK Numarası : 2501111381
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : GAZETECİLİK/YÜKSEK LİSANS Danışmanı : PROF. DR. BELKIS ULUSOY NALCIOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 13.06.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : GÖÇE ZORLANAN DIŞ TÜRKLERİN TÜRK YAZILI BASININDA YER ALIŞI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BELKIS ULUSOY NALCIOĞLU		Kabul
2- PROF. DR. ASLI YAPAR GÖNENÇ		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ESRA OĞUZHAN YEŞİLOVA		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ NECLA ODYAKMAZ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ KORHAN MAVNACIOĞLU		

ÖZ

GÖÇE ZORLANAN DIŞ TÜRKLERİN TÜRK YAZILI BASININDA

YER ALIŞI

Yakın tarihe kadar “zorunlu göç” olarak ifade edebileceğimiz kısır bir döngü içerisinde, birçok topluluk gibi Ahıska Türkleri ve Kırım Tatarları da sürekli olarak kendi öz vatanlarından ayrı, farklı coğrafyalarda yaşamlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. 1944 yılında, Sovyet lideri, Stalin tarafından yurtlarından ansızın, sebepsiz yere çıkarılarak Orta Asya’nın daha önce hiç görmedikleri, bilmedikleri topraklarına yerleştirilmişlerdir. Yaşamak zorunda bırakıldıkları bu topraklarda başta ekonomik olmak üzere birçok sosyo-kültürel sorunlarla karşılaşmışlardır. Bilhassa Ahıska Türkleri, göç ettikleri ülkelere türlü problemler yaşamış ve bulundukları yerden başka ülkelere göçleri devam etmiştir. Söz konusu “zorunlu göçler” bahsedildiği üzere gerek siyasi gerekse sosyal, ekonomik vb. çok sayıda sorunu da beraberinde getirmiştir. Şüphesiz karşılaştıkları en önemli sorun; göç ettikleri yerlerde başta barınma hakkıyla beraber birçok insani hakkı elde edebilmek için özbenliklerinden, Türk kimliğinden vazgeçmelerinin istenilmiş olmasıdır. Kırım ve Ahıska Türklerine karşı açık bir asimilasyon siyaseti uygulanmış ve sahip oldukları öz değerlerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Tam bu noktada, anavatanlarına dönmek için devamlı surette çözüm yolları geliştirmeye çalışmışlardır.

Tez çalışmasında, Türklerin maruz kaldıkları göçün ardından geride bıraktıkları topraklara dönüş hakkını elde edebilmek, bilhassa uluslararası platformlarda seslerini duyurabilmek için nasıl mücadele verdikleri araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Türklerin yasal olarak vatanlarına geri dönüş hakkı elde ettikleri 1991-1999 yılları arasında neler yaşandığı, dönüşlerin ne kadarının gerçekleşip gerçekleşmediğine dair yapılan haberlerin, Türk yazılı basınında yer alıp almadığı ise araştırma safhasının en önemli halkasını oluşturmuştur. Türklerin geri dönüşlerine ilişkin Türk yazılı basınının konuyla olan alakasını ölçmek ve bu anlamda somut, sayısal veriler ortaya koyabilmek için seçilen 3 günlük gazete üzerinden bir arşiv taraması yapılmış ve bu döneme ışık tutulmaya çalışılmıştır. Sonuç itibarıyla, içerisinde gazete, dergi ve bu konuda akademik düzeyde kaleme alınmış çeşitli kitapların yanı sıra, bizzat Kırım ve Ahıska Türkleri tarafından da oluşturulmuş yazılı ve görsel mecraların bulunduğu literatürler incelenmiş, anavatana dönüş sürecinde meydana gelen tüm gelişmeler basına yansıdığı kadarıyla aktarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Göç, Zorunlu Göç, Kırım Tatarları, Ahıska Türkleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği (SSCB), Türk yazılı basını.

ABSTRACT

PRESS COVERAGE OF TURKS WHO FORCED TO MIGRATE FROM THEIR HOMELAND ON TURKISH PRINTED MEDIA

Until recently, like many other communities, Ahiska Turks and Crimean Tatars have always tried to live in different geographies apart from their own homeland in a vicious circle that can be expressed as “forced migration”.

In 1944, they were suddenly removed from their homeland by the Soviet leader Stalin without any reason and placed in the lands of Central Asia, which they had never seen before. They have faced many socio-cultural problems, especially economic, in the land they were forced to live. In particular, the Ahiska Turks have faced various problems in the countries they migrated and continued to migrate to other countries. As mentioned, “forced migration” in question has brought with it a number of problems such as political, social, economic etc... Certainly, the most important problem they faced is; where they migrated, they were asked to give up their Turkish identity in order to obtain many human rights, especially the right to housing. A clear assimilation policy has been implemented against the Crimean and Ahiska Turks and they have faced the danger of losing their own values. At this point, they have always tried to find solutions to return their homeland.

As the research subject, this study aims to analyze how Turks in question struggle to obtain the right to return their homeland which they are exposed to migrate, especially to be heard in international platforms? What happened between the years 1991-1999 when the Turks legally obtained the right to return their homeland? How much Turks could be return? Did any news about their return took place in the Turkish printed media? In order to measure the relevance of the Turkish printed media about the return of Turks in question and in order to provide concrete, numerical data, an archive survey was conducted on the selected 3-day newspapers and it was tried to shed light on this period. As a result, in addition to books, journals and various article on the academic level, the literature which were written directly by Crimean and Ahiska Turks, has also been examined. Besides, all developments in the process of return to the their homeland, as reflected in the press, has been tried to put forward.

Key words: Migration, Forced migration, Crimean Tatars, Ahiska Turks, Soviet Socialist Republican Union (USSR), Turkish printed media.

ÖNSÖZ

Kırım ve Kafkasya'nın önemli bölgelerinden biri olan Ahıska ve Kırım bölgeleri, geçmişten günümüze kadar üzerinde türlü stratejilerin gerçekleştirildiği ve hâlihazırda bunların izini bugün dahi görebildiğimiz oldukça kritik coğrafi noktalarda yer almaktadır. Kırım ve Ahıska bölgelerinin böylesine önemli bir coğrafyada olması farklı devletler arasında bu coğrafyaya hakim olma savaşının kilit noktasını oluşturmaktadır. Kırım'ın kaderini sonraki yıllar fazlasıyla etkileyecek olan Küçük Kaynarca Anlaşması'na kadar, Kırım Osmanlı'nın himayesinde, Karedeniz siyaseti çerçevesinde bir güvenlik unsuru durumundaydı. Ancak bir önceki satırda da sözünü ettiğimiz gibi bu kritik antlaşmayla daha doğrusu Osmanlı'nın himayesinden çıkmasıyla artık günümüze kadar sirayet edecek olan talihsiz olayların da doğuşu başlamıştır. Bu olay bir asırdan da fazla sürecek olan Rus işgalini başlatmıştır. Kırım ve Ahıska Türkleri, 1917 yılındaki Sovyet devriminden sonra da imha hareketlerine maruz kalmıştır. II. Dünya Savaşı'nda Alman ordusu tarafından işgal edilen Kırım'da artık barınma hakkı verilmeyen Türklerin kendilerine başka vatanlar bulması istenmiş, daha doğrusu işgalci kuvvetlerin kendi istedikleri vatanlara zorla yerleştirilmişlerdir.

Kırım ve Ahıska Türkleri de artık bir savaşın içerisindeyler. Yurtlarına geri dönme ve işgal edilen topraklarını işgalci devletlerin elinden alma planları yapmak zorunda kalmışlardır. Bir yandan gittikleri yerlerde yaşam mücadelesi veren öte yandan apar topar çıkarıldıkları topraklarına bir an önce kavuşmak için mücadele veren bir Kırım, Ahıska Türklüğü vardır. Kırım ve Ahıskalı Türklerin mecburi göç süreçleri, bu süreçte ve geri dönüş yıllarında verdikleri mücadeleye ilişkin tüm detaylar çalışmada aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle geri dönüş sürecinin başladığı ve yoğun olarak yaşandığı 1991-1999 yılları arası Türk yazılı basınında ne sıklıkla gündeme geldiği, yapılan araştırma ile ortaya konulmuştur.

Şeyda Durak

İstanbul-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KIRIM VE AHISKA TÜRKLERİ

1.1. Kırım ve Ahıska Türklerinin Tarihi	5
1.1.1. Kırım Bölgesi ve Kırım Türkleri	5
1.1.2. Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri	9
1.2. Kırım ve Ahıska Türkleri Üzerine Rus Hükümeti'nce Uygulanan Stratejiler	11

İKİNCİ BÖLÜM KIRIM VE AHISKA TÜRKLERİNİN ZORUNLU GÖÇÜ VE SONRASINDA YAŞANANLAR

2.1. Göç ve Zorunlu Göç Kavramı.....	17
2.1.1. Göç Kavramı.....	17
2.1.2. Zorunlu Göç Kavramı.....	18
2.2. Kırım ve Ahıska Türklerinin Zorunlu Göçe Tabi Tutulması.....	20
2.3. Zorunlu Göç Sonrası Yaşananlar.....	22
2.3.1. Göç Ettikleri Topraklardaki Sosyo-Kültürel Durumları.....	26
2.3.2. Ahıska ve Kırım Türklerinin Vatanlarına Dönme Mücadelesi.....	28
2.3.3. Vatan Dönüş Yolunda Kurulan Cemiyet ve Dernekler.....	37

2.3.4. Vatana Dönüş Sonrasında Elde Edilen Kazanımlar ve Elde Edilemeyenler.....	43
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRIM VE AHISKA TÜRKLERİNİN YURDA DÖNÜŞ SÜRECİNİN TÜRK YAZILI BASININA YANSIMASI

3.1. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türk Yazılı Basınına Yansımaları.....	50
3.1.1. Dönüş sürecinin (1991-1999) Cumhuriyet, Milliyet ve Türkiye Gazetelerinde Ele Alınışı.....	53
3.1.1.1. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alışı.....	54
3.1.1.2. Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alışı.....	58
3.1.2.1. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi'nde Yer Alışı.....	60
3.1.2.2. Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi'nde Yer Alışı.....	63
3.1.2.3. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türkiye Gazetesi'nde Yer Alışı.....	65
3.1.2.4. Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türkiye Gazetesi'nde Yer Alışı.....	69
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	78
EKLER	82

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo:1	1939 yılında Kırım Türklerinin nüfusu	15
Tablo:2	Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı	55
Tablo: 3	Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı.....	58
Tablo: 4	Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı	60
Tablo: 5	Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı	63
Tablo:6	Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türkiye Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı.....	66
Tablo :7	Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türkiye Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı.....	69

KISALTMALAR LİSTESİ

Adı geçen eser	a.g.e.
Adı geçen makale	a.g.m.
Ahıska Dernekleri Federasyonu	AHDEF
Avrupa Birliği	AB
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı	AGİT
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	AİHM
Bakınız	Bkz.
Birleşmiş Milletler	BM
Cilt	C.
DATÜB	Dünya Ahıska Türkleri Birliği
Çeviren	Çev.
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Gösterilen Yer	Gös.yer
Sayfa	s.
Sayı	S.
KGB	Rus İstihbarat Teşkilatı /Devlet Güvenlik Komitesi
KTMK	Kırım Tatar Milli Kurultayı
NKDV	İçişleri Halk Komiserliği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Yayınları	Yay.

GİRİŞ

“Göçe Zorlanan Dış Türklerin Türk Yazılı Basınında Yer Alışı” çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Çalışma, Ahıska Türkleri ve Kırım Türkleri ile sınırlandırılmıştır. Sovyet rejimi sonucu evsiz yurtsuz bırakılan Ahıskalılar uzun yıllar kendilerine yurt aramışlarsa da daima anavatanlarına dönmeyi arzu etmişlerdir. Sovyetler Birliği’nin 1991’de dağılmasıyla Ahıska, bağımsızlığını kazanan Gürcistan’a bağlı bir bölge haline gelmiştir ki, bu zorunlu göç yoluyla vatanlarından çıkarılan Ahıska Türkleri için yurda dönüş umudu olmuştur. Gürcistan Hükümeti 1999 yılı itibariyle Gürcistan’ın Avrupa Konseyi’ne üye olmasıyla beraber bilhassa Ahıskalıların tekrar yurda dönmelerini sağlamak hususunda yükümlülük üstlenerek taahhütlerde bulunmuştur. Gürcistan Hükümeti 3 yıl içerisinde dönüşü başlatacak ve bu dönüş 2011 yılında tamamlanacaktır. Verilen taahhüt yerine getirilmediği takdirde Ahıska Türkleri AIHM’e başvurma hakkı elde edebileceklerdir.

1944 yılında yurtlarından zorla çıkarılan Kırım Türkleri, Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla yurda dönüş fırsatı yakalayarak çeşitli haklar elde etmişlerdir. Sovyetler Birliği’nin 1991 yılında dağılmasıyla artık Kırım ve Ahıska Türkleri için dönüş yolunun kapısı aralanmıştır. Nitekim II. Kırım Milli Kurultayı’nın Kırım’da toplanmasına müsaade edilmiştir. Abdülcemil Kırımoğlu başkanlığında toplanan kurultayda yurda dönüş yolunda önemli kararlar alınmıştır.

Söz konusu çalışmanın amacı; 1944 yılında Sovyetler Birliği yönetimi tarafından zorunlu göçe tabi tutularak, Sovyet askerleri tarafından gecenin bir vakti uykularından kaldırılıp, 15 dakika içerisinde evleri boşaltılıp tren vagonlarına zorla bindirilerek yurtlarından çıkarılan Ahıska Türkleri ve Kırım Türklerinin, zorunlu göç sonrası durumlarının Türk yazılı basınında ne sıklıkla ve ne surette yer aldığını tespit etmektir. 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından anavatanlarına dönüş maksatlı uluslararası kurumlar ve Gürcistan ile Ukrayna hükümetleri nezdinde başlatılan görüşmeler doğrultusunda elde edilen kazanımlar neticesi başlayan geri dönüşlerin Türkiye yazılı basınına yansımaları çalışmanın araştırma safhasını teşkil etmiştir. Türkiye yazılı basının önceki tutumu ise konuya ilişkin araştırmalar ve kaynaklardan istifade edilmek suretiyle açıklanmıştır.

Günümüzde Kırım dışında bulunan soydaşların çoğu göç ettikleri yerlerden vatanlarına dönmenin özlemini çekerken, Ukrayna'nın mevcut yasalarına göre Kırım'a dönme iznini alanlar ise giderken bıraktıkları evlerini geri alamamaları ve bu hususta bir düzenlemenin var olmayışından dolayı mağdur olmaktadır. Ahıska Türklerinin de benzer sorunları mevcuttur. Şüphesiz yurtlarından çıkarılan insanların iskân edildikleri bölgelerde başta mesken olmak üzere iş, aş, sağlık, can güvenliği, yapılan yardımların ulaşmaması yahut eşit paylaştırılmaması gibi çok sayıda problem mevcuttur. Keza uzun yıllardır devam eden yurda dönüş mücadelesinden sonuç almış görünen az sayıdaki Türkler, dönüş sonrasında bu tür sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Dünyanın farklı yerlerine dağılarak yurtlarından ayrı yaşamaya mahkum edilmiş bu Dış Türklerin içlerindeki vatan ateşi hiç sönmemiştir. Özellikle Ahıska Türklerinin hemen hemen bağlı bulundukları tüm ülkelerde kendi bünyelerinde oluşturdukları cemiyet ve derneklerle özvatana dönme hakkını elde etmeye çalıştıkları ve 1944'te yaşanan trajedinin her yıldönümünde seslerini kamuoyuna duyurmaya çalıştıkları dikkat çekmektedir. Kendilerine dönüş için 1991 ve 1999 yıllarında olumlu gelişmeler neticesinde somut anlamda yurda dönüş kapıları aralanmış olmasına karşın bugün hâlâ dönüşleri tamamlanmamış çok sayıda Ahıskalı ve Kırımlı Türklerinden farklı olarak yurda dönmeyi başarmış olanların da vatandaşlık, mülkiyet gibi önemli birçok sorunla karşı karşıya oldukları gerçektir.

Aradan geçen onlarca yıl zarfında sürekli olarak anavatanlarına dönmenin bir yolunu bulmaya çalışan ve bu uğurda mücadele veren Kırım Türkleri ve Ahıska Türklerinin gerek ilgili hükümetler gerekse uluslararası kurumlar nezdinde vermiş oldukları bu mücadelelerin, yurda dönüş sonrası karşılaştıkları sorunların Türk yazılı basınında yer alış sıklığı ve ne şekilde yer aldığı çalışmamızda incelenmiştir. İnceleme, Kırım ve Ahıska Türklerinin yurtlarına dönüşlerine olanak tanıyan yasal düzenlemelerin ve idari kararların alındığı 1991 ve 1999 yılları arasını kapsamaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan araştırma öncesi ise her iki toplumun 1944 yılında zorla göçe tabi tutulmalarından önce SSCB'deki mevcut vaziyete ilişkin bilgi verilmiştir. Kırım Türkleri ve Ahıska Türklerinin tabi tutuldukları zorunlu göçe dair de bilgi aktarılmıştır. Ardından yurda dönüş için kapıların aralanması öncesi

durumlarına dair bilgi verilmiştir. Yurda dönme mücadeleleri ve dönebilenlerin karşılaştıkları durumlar da çalışmamızda yer bulmuştur.

Yaşanan bu problemlerin çözüme kavuşmasında, çözüme kavuşmasını sağlayabilecek güçteki yetkili makamlara seslerinin duyurulması hususunda, kamuoyu oluşturmada etkin olan basın, muhtemel çözüm sürecine yönelik ne gibi faaliyetlerde bulunduğu ve bu sürecin olumlu geçmesine katkı sağlayıp sağlayamadığının araştırılması çalışma için önem arz etmektedir.

Ahıska ve Kırım Türkleri zorunlu göçle birlikte inanılması güç zorluklarla baş etmek durumunda kaldıkları, sığınmak zorunda oldukları yabancı ülkelerde aidiyet, kimlik bunalımları yaşadıkları, bir yandan sahip oldukları dil, din, örf adet gibi kültürel özelliklerini korumaya çalışırken bir yandan nasıl bir asimilasyon tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını anlatan çok sayıda kitap, dergi, makale yayımlanmış birçok belgesel ve sinema filmine de konu olmuştur. Ancak Ahıska ve Kırım Türklerinin vatana dönme mücadelesine destek verme konusunda yazılı ve görsel basının ne derece etkili olduğu göç yıllarından bu yana tartışılmıştır. Zorunlu göç mağduru Türkler her fırsatta yaşadıkları elim olayı gündeme taşımaya çalışmış gittikleri her yerde kurdukları dernek, örgüt çalışmalarıyla seslerini basın vasıtasıyla dünya kamuoyuna duyurmaya gayret etmişlerdir.

Bu çalışmada, Kırım ve Ahıska Türklerinin yurtlarına dönüş mücadelesi sürecinin Türk yazılı basınında ne sıklıkta yer bulabildiği, yurda dönebilmiş soydaşların ilgili hükümetlerle yaşadıkları mevcut sorunların Türk yazılı basınında yer alıp almadığı ve sıklık derecesi araştırılmıştır. Sürece ilişkin konunun çoğunlukla göçün yıldönümlerinde gündeme geliyor olduğu varsayımlarındandır. Soydaşların yurda dönme mücadelesinde kamuoyu desteği oluşturmaya çalıştıkları ve özellikle 1991-1999 yılları arasındaki dönüş sürecinin başladığı ve hız kazandığı dönemde Türk basınının bu konuda soydaşların muhtemel çözüm sürecine yeterli katkıyı sağlamamış olduğu da diğer bir varsayımımızdır. Çalışmada taranacak gazeteler ana akım medyayı temsilen yüksek tiraja sahip 3 gazete olarak belirlenmiştir. En çok satan gazetelerin tirajlarının toplam tirajların yüzde 40'ını kapsadığı düşünülürse, bu gazeteler yoluyla

Türkiye Türklerinin zorunlu göç mağduru soydaşlarının bu büyük sorunundan ne derece haberdar olabildiklerine dair doğru yorumda bulunabilmek olanaklıdır.

Çalışmada esas alınan çalışma yöntemini; bahsi geçen gazeteler yoluyla Kırım ve Ahıska Türklerinin yurtlarından uzakta oldukları ve yurtlarına dönmeyi hayal ettikleri; yurda dönüş için çabaladıkları dönemlerde bu süreçlere dair yapılan haberler belirlenerek bunlar üzerinden yapılan içerik analizi oluşturmaktadır. Bu yolla elde edilen sayısal veriler yorumlanmıştır. Yanı sıra ilgili halkların göç süreci ve sonrasını konu alan basılı ve çevrimiçi kaynaklardan da çalışmamızın yazımı aşamasında istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRIM VE AHISKA TÜRKLERİ

1.1. Kırım ve Ahıska Türklerinin Tarihi

Türk soylu halklardan olan ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına da yakın yerleşim bölgelerinde yaşayan Kırım ve Ahıska Türklerinin menşei ve tarihi yerleşim bölgelerine dair bilgi, bu bölümde aktarılacaktır.

1.1.1. Kırım Bölgesi ve Kırım Türkleri

Kırım Türklerinin etnik kökenlerine ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak Kırım etnisitesinin 14 ve 15. yüzyıllarda meydana geldiği ve etnik olarak da heterojen bir yapı ihtiva ettikleri söylenebilir. Zira farklı kültür ve toplulukların karşılaştıkları ve buluştukları nokta olan Kırım, karşılaşmalardan doğan etnik bir sentezi meydana getirmiştir.

Coğrafi olarak; Ukrayna'nın güneyinde ve Karadeniz'in kuzeyinde yer alan ve 1921 yılı itibariyle Sovyetler Birliği'ne bağlı Özerk Sosyalist Cumhuriyeti statüsünde bulumaktaydı. Tarih boyunca önemli ve oldukça stratejik bir bölgede olması hasebiyle gerek siyasi gerekse ekonomik ve sosyal açıdan farklı kültürlerin karşılaşma noktası olmuştur.¹Karadeniz'in kuzeyinde ve Azak Deniz'inin de güneyinde yer alan Kırım, Karadeniz' de hâkimiyet kurmak isteyen milletlerce daima önemli stratejik bir nokta olmaya devam etmiştir.² Kırım üzerinde gelecek planları kuran ve güneye inme siyaseti güden Rusya için Akdeniz ve Karadeniz'e ulaşmanın da önemli bir yolu olarak görülmüştür. Tarih boyunca da birçok millete ev sahipliği yapmıştır. Kırım yarımadasında o dönemde Kefe, Gözleve, Azov gibi büyük kentlerde Yunanlılar, Gotlar, Ermeniler, Yahudiler ve İtalyanlar da yaşamışlardır. Kırım yarımadasının tarihte bilinen en eski adı Torlar tarafından verildiği bilinen "Tevrida"dır. Yarımada M.Ö. 7. yüzyılda Kernoda Tevrida adı veren Yunanlılar

¹ Turhan Kaya, "Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 51, Erzurum, 2014, s. 371-392.

² Nedim İpek, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Trabzon, Serander Yayınları, 2006.

bölgede önemli ticaret merkezleri kurmuşlardır. Bu dönemde Yunanlıların yanı sıra İskitlerin de yaşadığı bilinmektedir.³ Birçok farklı etnik kökenlere sahip milletlerin geçip gittikleri bu yer, özellikle bir dönem yine bu topraklarda etkili olan Altınordu Hanlığı'nın gücünü kaybetmesiyle Hacı Giray tarafından kurulan Kırım Hanlığı kısa süre içerisinde etkisini göstermeye başlamış ve ülke genelinde etkin bir yönetim anlayışıyla söz sahibi olmayı başarmıştır. 9. yüzyılda Kıpçaklar Cengiz Han'ın ölümünden sonra ise Altın Ordu Devleti tarafından işgal edilmiştir. Sözü edilen Hanlık İstanbul'un fethiyle beraber de 1474 yılında Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiştir. Böylece bölgeye büyük oranda Tatar göçü gerçekleşmiştir. Ancak zamanla Altın Ordu Devleti çözülmeye başlamış ve 15. yüzyılın ilk yarısında Hacı Giray Hanlığı kurulmuştur.⁴

Hacı Giray'ın vefatıyla başa geçen Mengli Giray döneminde Hanlık Osmanlı Devleti'ne bağlanmış ve böylece 3 asır sürecek olan bir hakimiyet dönemi de başlamıştır. Bilhassa 17. yüzyılın sonlarında Doğu Avrupa'da güç dengeleri değişmiş ve Osmanlı bir hayli gerilemiştir. Giderek artan iç karışıklıklar Kırım Hanlığı'nda gerek siyasi gerekse kültürel alanlarda önemli açıkların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu toprakların jeopolitik olarak hem Karadeniz'e hem de Akdeniz Havzası'na açılıyor olmasından dolayı Rusya gözünü buraya çevirmiştir. Kırım'ı Karadeniz'deki askeri ve ticari üs olarak kullanmayı planlamıştır. Sözü edilen Hanlık İstanbul'un fethiyle beraber de 1474 yılında Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiştir. Ancak Osmanlı Kırım'ı bünyesinde bulunan diğer eyalet devletlerden ayrı tutarak Karadeniz'de vuku bulan meselelerin çözümünde ve yine ülke yönetimini yakinen ilgilendiren birçok konuda yetkiyi büyük oranda Kırım Hanlığı'nın insiyatiline bırakmıştır. Bu durumda içişlerinde serbest kalan Kırım Hanlığı kendi başına hareket etmeye başlamıştır. 1773-74 Osmanlı-Rus savaşı neticesinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım, Osmanlı'nın hakimiyetinden ayrılmış ve bağımsız bir devlet haline gelmiş ancak bir süre sonra da 1783 yılında Rus çarlığı tarafından ilhak

³ Emine Erdoğan Özünlü, "Mühimme Defterlerine Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Kırım Hanlığı İlişkileri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, 2010.

⁴ Z. Yağcı, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Doğu Karadeniz Politikası Türkler", 12. C., Ankara, 2002.

edilmiştir. Gerçekleşen bu ilhakla beraber Rusya yayılmacı bir politika izleyerek bu topraklarda etkin bir güç olmayı planlamış ve bunu uygulamaya geçirmiştir.⁵

Esasında bir nevi Osmanlı'nın korumasında varlığını sürdürere gelen Kırım Hanlığı 1783 yılında Rus istilasıyla birlikte ilhak edilmiş ve ortadan kaldırılmıştır. Kafkasya'ya doğru başlayan Rus ilerleyişi özellikle bu bölgedeki demografik yapıyı değiştirmeye odaklanmıştır.

Türklerin yoğunlukta bulunduğu topraklara Rus nüfusunu yerleştirerek bir asimilasyon politikası başlatmıştır. Bölgede etkili bir hakimiyet kurmak adına gerek nüfus ve toprak sistemi gerekse kültürel alanlarda reformlar gerçekleştirmiştir.⁶

Kırım'ın kaybedilmesini izleyen tarihlerde, bahsedildiği üzere bu topraklarda yaşayan müslüman halk Osmanlı'nın himayesinden çıkmış ve önce beyaz Rus ordusu akabinde Kızıl ordunun işgaliyle Sovyet yönetimi Kırım'da etkili olmaya başlamıştır. Kırım Türklerinin vahşi bir kavim olduğunu ileri süren Sovyet Rejimi, Kırım'ın tamamen Türklerden temizlenmesi için çalışmış ve benzerine az rastlanır türlü stratejilerle Türklerin yavaş yavaş bu toprakları terk etmesi sağlanmıştır. İlk olarak "Ak Topraklar" olarak tabir edilen Osmanlı Türkiyesi'ne göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Zaman geçtikçe göç sayısının artış göstermesiyle göç edenlerin sayısında da bir hayli artış gözlenlenmiş ve bu rakam 1783-1922 yılları arasında 1.800.000 kişiye kadar çıkmıştır. Böylece büyük göçün yaşandığı tarihe kadar gerçekleşen göç hareketleriyle mevcut nüfus %35 oranında düşüş göstermiştir.⁷

Ruslar Kırım'da Türk kimliğini ve izlerini silmek adına öncelikli iş olarak bölgedeki yer isimlerini değiştirmişlerdir. Bu arada hâlihazırda bölgede yaşamakta olan Türklerin toprakları kendilerine ait olmadığı gerekçesiyle ellerinden alınmıştır. Kırım'ın ilhakıyla buraya sırasıyla Ukraynalılar, Ermeni, Rum, Yahudi, Bulgar, Sırp, Alman ve Leh gibi milletler yerleştirilmiştir. Böylece 1850'li yıllara gelindiğinde söz konusu bu kolonist milletlerin toplam nüfusu 70 bini aşmıştır. Artan bu nüfusla beraber

⁵ Özcan, Kemal, *Kırım Dramı Kırım Türklerinin Varoluş Mücadelesi*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2010, s. 11.

⁶ M. Ürekli, *Kırım Hanlığı'nın Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi (1441 -1569)*, Ankara, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, 1989.

⁷Hakan, Kırımlı, *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Hareketler*, Ankara, 1996.

Kırım Türkleri her anlamda bir baskı altına girmiştir. İzlenen politikalar neticesinde hakları bir anlamda gasp edilen Kırım halkı giderek fakirleşmiş ve geçim sıkıntısı baş göstermiştir. Tüm bunların yanı sıra Rusya'nın en önemli emellerinden biri bu toprakları Hristiyanlaştırma, Slavlaştırma ve en nihayetinde Ruslaştırmaktır. Kırım halkına yapılan dayatmalar neticesinde halk kitleler halinde göç etmek durumunda bırakılmıştır.⁸

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle beraber, ülke genelinde mevcut tüm sistem değişime uğramış gerek yönetim gerekse yargı ve eğitim kurumları tamamen değiştirilmiş halkın kültürel değerleri yok edilme noktasına getirilmiştir.

Değinildiği üzere milli kültürün yok edilme maksadıyla, Sovyetler Birliği içerisinde bulunan Müslüman cumhuriyetler üzerinde yoğunlaştırılarak devlet adamları ve milli aydınların tasfiye çalışmaları başlatılmıştır. 1939 yılında uygulama aşamasında olan bu siyaset neticesinde de bu dönemden başlamak suretiyle 1900'lü yıllara kadar etkin olacak bir göç sirkülasyonu başlamıştır. Özellikle 1939 yılı itibariyle uygulamaya konulan kollektifleştirme çalışmaları neticesinde 40-50 bin Türk, Ural ve Sibiry'a zorla göç ettirilmişlerdir. Gerçekleşen bu göçler neticesinde esas amaç; Türklerden boşalan yerlerin Hristiyan halka tahsis edilmesidir. Böylece Ruslar, Türklerle gerçekleştirilen barış antlaşmasında, Müslüman halkın Osmanlı topraklarına müsadere edilirken Hristiyanların da Rusya'ya alınması yönünde mutabık kalınacak bir sözleşme maddesi oluşturmaya çalışmıştır.⁹

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere, Türklere karşı yürütülen ve dayatılan tüm asimile polititalarının istenilen düzeyde gerçekleşmediği ön görülerek onları söz konusu topraklardan tamamen çıkaracak bir plan kurulmaya başlanmıştır. Türklerin Anadolu'ya gerçekleştirdikleri göçler haricinde, Rumeli'den Anadolu'ya doğru yaptıkları ikinci göç, 1944'e kadar sürecektir olan "zorunlu göç" halkasını oluşturmuştur.¹⁰

⁸ Seyfeddin Erşahin, "Rusya'da Müslüman Tatar Kavimleri Tarihçesi", *Ankara Üniv. Fak. Dergisi*, Ankara, 1996.

⁹ Safarov Rafik Firuzoğlu, "Kırım ve Kafkasya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na Göçler" *Osmanlı*, C.IV, 1999, s. 687-695.

¹⁰ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1856-1876)*, Ankara, TTK Yayınları, 1997.

Türklere karşı yürütülen bu yok etme siyaseti tam anlamıyla sonuç vermemiş ve onları topluca ülkeden çıkaracak başka bir göç formülü bulunmuştur. 11 Mayıs 1994'te Sovyet lideri Stalin tarafından imzalanan ve neredeyse kanunlaştırılarak uygulamaya konulan emirle o zamana kadar yaşanmış olan en büyük göç dalgası da başlamıştır.¹¹ Böylece tatbik edilen bu kararlar “zorunlu göç” siyasetiyle Kırım Türklerinin sayısı neredeyse yok denecek kadar azalmış ve Kırım bir Slav bölgesi haline gelmiştir.¹²

1.1.2. Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri

Ahıska bölgesi bulunduğu coğrafya gereği Gürcistan'ın güneyinde yer alıp Türkiye ile ortak bir sınıra sahiptir. 1826'de gerçekleşen Rus istilasına kadar esasında Osmanlı'nın toprak bütünlüğü içerisinde yer almış olup günümüzde Gürcistan bölgesinde kalan ve aynı zamanda Türkiye ile de komşuluğu bulunan bir bölgedir. Söz konusu bölgeye “Ahıska” denilmesinin nedeni ise bu bölgenin vilayetleri içerisinde mevcut olan adının da Ahıska olmasıdır. Aynı zamanda kökeni oldukça eskilere dayanan Türk yurdunun adıdır. Coğrafi olarak Türkiye'nin sınırına 15 km mesafede bulunan ve tarihte Mesketiya olarak anılan Ahıska, Ahıska ve çevresinde M.Ö. 4. yüzyılda Bun Türklerinin bir zamanlar bu topraklarda yaşadığı bilinmektedir.¹³

Aralarında Ak-Sakai Kıpçak-Kuman Türklerinin de bulunduğu çeşitli kavimler de bu topraklar üzerinde M.Ö. hakimiyet kurmuşlardır. Bu bölgeye esasen “Mesketiya” adını verenin ise Mesk/ Meskhi adındaki kavmin olduğu sanılmaktadır.¹⁴

Ahıskalıların esas itibariyle siyaseten bölgedeki egemenlikleri çok sonralar gelişirken Türk kimliğiyle bu topraklardaki varlıkları oldukça eskiye dayanmaktadır.

Hayri Çapraz, “XIX: Yüzyılda Çarlık Rusya'sının Kırım Politikası”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 11, 2006, s. 57-70.

¹¹ Hakan Kırımlı, “Kırım”, *DİA*, C. XXV, 2002, s. 458-465; M. Koçak, “Rusya'nın İlhakı Sonrası Kırım ve Kırım Tatarları”, *Seta Perspektif*, 2014, S.45, s. 1-8.

¹² Alan Fisher, “Kırım Tatarları'nın Hayatta Kalma Mücadelesi”, *Emel*, Çev. E. Bengi Özbilen, S. 121, 1980, s. 5-13.

¹³ Rasim Bayraktar, *Ahıska: 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı*, İstanbul, İhlas Matbaacılık, 1999, s. 8.

¹⁴ Yunus, Zeyrek, *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*, Ankara Pozitif Matbaacılık, 2001.

Öyleki bölgedeki Türk nüfusu M.Ö. dönemlerde etkili olmaya başlamış ve XII. yüzyıldan sonra da Kıpçak Türklerinin bu topraklara yerleşmeleriyle Türkler böylece bu bölgede uzun bir dönem söz sahi olmuşlardır.¹⁵

Ahıskalıların atası olarak kabul edilen Kıpçaklardan Kıpçaklı I. Sargis'in Atabek unvanını alarak Artvin, Ardahan ve Ahıska bölgelerinin İlbeyi olmuş ve Atabekler sülalesini kurarak uzun bir dönem Gürcistan'ın gerek askeri gerekse devlet yönetiminde etkili bir politika izlemişlerdir. Bahsi geçtiği üzere Atabek ailesinin önemli siyasi faaliyetleri olmuştur. Sözü edilen siyasi faaliyetler de şu sözlerle dile getirilmiştir¹⁶ *“Gürcistan’a gelen Moğollara karşı savaşmak üzere 1266 tarihinde Tiflis’e giden Kıpçak Beyi Caklı Sargis, Gürcü Kralı David tarafından tutuklandı. İlhanlı Kağanı Abaka Han, David’e haber göndererek Sargis Beyi serbest bırakıp kendi yanına göndermesini istedi. Sargis Bey, Abaka Hana, artık Gürcü yönetiminde yaşayamayacaklarını ve bağımsız olmak istediklerini bildirdi. Abaka Hanın desteğini alan Atabek ailesi, Gürcistan’dan ayrı bir hükûmet olmuştur. Atabek Hükûmeti, 310 yıl yaşamış, Anadolu’nun en uzun ömürlü Türk Beyliğidir”*.

Esas itibarıyla 1578-1828 yılları arasında Osmanlı Kanunnamesi’nin uygulamaya geçmesi ve ardından Gürcistan’ın fethedilmesiyle beraber Ahıska bir Türk yurduna dönüşmüştür. 1828 yılında, Çarlık Rusya’nın işgali neticesinde ilhak edilmiş ve tam 250 yıl Osmanlı yönetiminde kalmış ancak 1917 ancak 2. Dünya Savaşı’nda Osmanlı’nın yenilgiyle çıkmasının ardından yalnızca kısa bir dönem bağımsızlık yaşamış ve 1921’de Türkiye ve Sovyet arasında gerçekleşen Moskova Antlaşması sonucu yeniden Rusya’ya bağlanmıştır.¹⁷

1.2. Kırım ve Ahıska Türkleri Üzerine Rus Hükûmeti’nce Uygulanan Stratejiler

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, Ruslar sürekli olarak Kafkasya üzerinde stratejik planlar yapmış ve Kafkasya’yı ele geçirmek için de her

¹⁵ Rasim Bayraktar, *Ahıska: 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı*, İstanbul, İhlas Matbaacılık, 1999, s. 8

¹⁶ Zeki Velidî Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul, 1981, s. 410.

¹⁷ M. Niyazi Sezgin, Kamil Ağacan, “Dünden Bugüne Ahıska Sorunu”, Ankara Çalışmaları, No:14, 2003, s. 9.

türlü yola başvurmuşlardır. Kafkasya'nın konum itibariyle önemli bir noktada olması Ruslar'ın ileriye dönük Karadeniz planları için vazgeçilmez olmuştur. Emellerini gerçekleştirmek üzere harekete geçen Ruslar özellikle Türklerin yoğun olduğu bölgelerde etkili olmuş ve buraları yavaş yavaş ele geçirmeye başlamışlardır.

Dalga dalga gelişen işgal faaliyetleri özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda artış göstermiştir. Ruslar, Karadeniz vasıtasıyla sıcak denizlere inmeyi planlamışlardır. Söz konusu bu planı uygulamanın yolu da Osmanlı topraklarına ulaşmaktan geçmektedir. Kırım ve Ahıska gibi kilit nokta sayılabilecek bölgeleri nüfuzuna geçirmesi ve buradaki Türk izlerini tamamiyle yok etmesi, Rusya'nın işini kolaylaştıracaktır. Ruslar için bahsi geçen bu önemli noktaların ele geçirilmesi ilk etapta çok kolay olmamıştır. Bölgenin Osmanlı himayesinde olması topraklarına sahip çıkan yerli halkın mevcudiyeti Rusların işini hayli zorlaştırmıştır. Ancak Osmanlı'nın zamanla kendi iç meselelerinin de etkisiyle bu bölgelerdeki hâkimiyetinin zayıflaması, halkın gücünü de sarsmış ve akabinde direnişleri kırılmıştır. Osmanlı ve Rusya arasında 1829 yılında gerçekleştirilen Edirne Antlaşması'yla herhangi bir tazminat ödenmemiş ancak bunun karşılığında Ahıska ve Ahılkelek Ruslara bırakılmış, Kars ve Ardahan sınırından başlayan topraklar ise Osmanlı'ya devredilmiştir. Bunun üzerine Osmanlı artık Ahıska üzerindeki etkisini tamamen yitirmiş ve bu tarih özellikle bu topraklarda yaşamlarını sürdüren Ahıskalılar için talihsiz ve sarsıcı olayların yaşanacağı, dramatik göçlerin vuku bulacağı sinyalini vermiştir.

Dünyanın farklı yerlerine gerçekleştirilen göçlerde Türkiye de yerini almıştır. Göçlerin büyük bir kısmı başta Ağrı, Muş olmak üzere doğu bölgelerine yapılmış ve akabinde Bursa, Çorum ve Hatay da göç edilen yerler arasına girmiştir. Geride kalan yerli halk ise baskı altında yaşamaya devam etmiş, her anlamda geri planda bırakılmışlardır. Ahıskalıların evleri, camileri, iş yerleri hiçbir gerekçe olmaksızın ateşe verilmiş, kütüphaneleri ise Petersburg'daki imparatorluk kütüphanelerine

taşınmıştır. Ahıskalılarının nüfusu 1828’de 50 bin iken 1887’de 13 bin 265’e düşmüştür.¹⁸

Dayatmalar, baskı rejimi açıkça kendini göstermiş, yerli halkın eğitim hizmetlerine gereken önem verilmemiş, sadece dinî hayatın asgari gerekleri seviyesinde bir eğitim yaptırılmış, halkın eğitimi köy mollalarının verdiği dinî eğitimle sınırlandırılmıştır. Çeşitli yayın organlarına ulaşma imkânı olmayan Ahıska halkı, dünyada yaşanan ve meydana gelen birçok olaydan da bir haber yaşamak zorunda kalmıştır. Askerlik hizmetini yerine getirmesine izin verilmeyen halktan bir dönem vergi alınırken daha sonra ise askeri sahada da hiçbir eğitimi olmayan Ahıskalı erkekler savaşa gönderilmişlerdir. Ahıska Türklerini kendilerinden zorla alınan vergiler karşılığında askerlikten muaf tutulan Ahıska Türklerine karşı iyi bir lider algısı yaratmayı amaçlamıştır, ancak diğer yandan çağdaş gelişmelere karşı uyuşturduğu Ahıska Türkleri ile bölgenin diğer halkları arasında kopukluk husule gelmiştir. Ahıska bu defa da haçlı kışkacına alınmıştır. 1915’e gelindiğinde ise Türklerin yanında yer alma ve onları savunmakla suçlanmışlar ve yine türlü mezalimlere maruz kalmışlardır.

Bahsi geçen girişimlerden de anlaşılmaktadır ki Türklerin Ahıska’daki etkinliği iyice yok edilme aşamasına getirilmiştir. 1918’de gerçekleştirilen anlaşmalar ile Gürcüler bölgede hakim güç haline gelmiş ve bölgeyi korumak isteyen Osmanlı kuvvetlerini de saf dışı bırakmayı başarmışlardır.

I. Dünya Savaşı’nın ardından Rusya’da varlık gösteren Çarlık yönetimi devrilmiş ve bunun yerine Sovyetler Birliği mevcut yönetimi devralmıştır. Söz konusu tarihlerde, bu topraklarda yaşayan ve içlerinde Abhazlar, Acaralar ve Osetler gibi Müslüman dinine mensup olan birçok halka özerklik tanınmış ancak aynı şartlar altında bulunan Ahıska Türklerinin durumu o dönemki Tiflis yöneticilerine bırakılmıştır. Çarlık döneminde kısmen de olsa kendi kültürleriyle yaşamlarını idame ettiren Ahıska Türkleri, Bolşevik kıvılcığında kendilerini bir başka varlık

¹⁸ Şamil Gurbanov, *Ömer Faik Ne‘manzade*, Bakı, 1992, s. 104-105

mücadelesinin içerisinde bulmuşlardır. Söz konusu bu mücadelenin sonucunda da oldukça talihsiz olaylar yaşanmıştır. Ancak 1921 yılına gelindiğinde Tiflis de Bolşevik yönetiminin eline geçmiş ve bu durum üzerine Türkler Ahıska'yı savunmak adına harekete geçmiş ve Kâzım Karabekir'in önderliğindeki askeri bölük Ahıska'yı ele geçirmeyi başarmışlardır. Aynı gün Ahıska'ya gelen Kızılordu kumandanının, Türk askerini dostça selamlayıp hemen ardından da 11 Mart'ta Batum'a doğru yola çıktıkları belirtilmektedir. Böylece 14 Mart tarihinde Ahıska bölgesi Türklerin kontrolü altına alınmış ve ancak bundan çok kısa bir süre sonra gerçekleşecek olan Moskova Antlaşması'yla bu durum sona ermiş ve Türk ordusu bu topraklardan geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bahsi geçen antlaşmayı imzalayan Türk yöneticilere *"Gürcistan'la yapılan 1918 Batum Muahedesi'yle Türkiye'ye katılan Ahıska Sancağı neden ihmal edildi?"* sorusu yöneltilmiş ve bir Türk yönetici ise bu suale şu karşılığı vermiştir: *"Ahıska'da böyle yüzlerce Türk köyü olduğunu maalesef bilmiyorduk! Elimizde neşredilmiş bir vesika bile yoktu. Keşke daha önce bu hususta bilgi sahibi olsaydık!"*¹⁹ Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, antlaşmada Ahıska'nın adından söz edilmemiş ve sınır ötesinde bırakılmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde bilhassa "Türk" sözcüğünün unutturulmaya çalışıldığı görülmüştür. Stalin, Ahıska Türklerinin liderlerinden Ömer Faik Bey'in mensubu olduğu Türk kimliğinden çıkarak Ahıskalılara bu anlamda öncülük yapması istenilmiştir. Benzer birçok faaliyetlerin gerçekleştiği dönemde, 1920'li yıllarda özellikle 1927 sonrası önde gelen aydınlar muhtelif suçlarla itham edilmiş, bunun bir sonucu olarak da tutuklanmış, öldürülmüş yahut da bağlı oldukları topraklarından uzaklaştırılarak bir şekilde susturulmuşlardır.²⁰

Bundan sonraki süreç de çok farklı olmamıştır. Özellikle 1930'lu yıllarda, aydın ve din adamları planlı biçimde devre dışı bırakılmaya çalışılmış, söz konusu şahıslar "Türkçülük" ve "Türkiye" taraftarlığıyla suçlanmışlardır. Bu dönemde aynı zamanda Türklerin isimleri, Gürcü isimleriyle değiştirilmeye başlanmıştır. 1926'da gerçekleştirilen sayımda Türk kimliğine sahip Ahıska halkının 137 bin 921

¹⁹Osman Server, Atabek, "Ahıska Posof Ardahan Bölgesinde Gürcülerle Mücadele", *Yeniğün Gazetesi*, 3 Aralık 1919, 7 Ocak, 1920.

²⁰ Atabek, a.g.m.; Kazım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul 1960, s. 309.

dolaylarında olduğu saptanmıştır. Bu topluluğu sahip oldukları kimlikten soyutlama işemlerine yaygın olarak eğitim sahasında başlanmıştır. 1935 yılı itibariyle öğrenim dilleri Türkçe olan bu milletin dili Azeri Türkçesine dönüştürölmüş ve Ahıska halkına Türk yerine Azeri kimlikleri verilmiştir. Sırasıyla da, Arap, Latin ve son olarak Kiril alfabeleri öğretilmeye başlanmıştır. Ahıska Türklerinin önemli bir bölümü 1938 yılında onaylanan bir anayasayla “Azerbaycan milleti” olarak kabul edilmeye o şekilde kayıtlara geçmeye ve 1940 yılı itibariyle de, mevcut okullarda Gürcü dili kullanılmaya başlamıştır.²¹

Bu tarihten sonra II. Dünya Savaşı başlamıştır. Tarih literatüründe en kanlı ve çok fazla can kaybının yaşandığı savaşlarından biri olarak anılan bu savaş, milyonlarca insanın yaşamını yitirmesine bir o kadarının da öz vatanından zorla çıkarılmasına neden olmuştur.

XX. yüzyılın ortalarında yaşanan bu küresel savaş hiç şüphesiz acımasız yüzünü Ahıska topraklarında olduğu gibi Kırım’da da göstermiştir. Kırım Türkleri daha çok Aluşta, Balaklava, Bahçeşaray, Karasupazar, Kuybişev, Sudak ve Yalta rayonlarında bulunmaktaydılar. Oluşturulan 25 rayonda toplam 441 yerel idari birim bulunmaktaydı. Kırım Türkleri bunlardan 177’sinde, Ruslar ise 130’unda hâkim durumdaydılar²². Savaş patlak vermeden ve akabinde yaşanan zorunlu göçten birkaç yıl önce yapılan nüfus sayımlarında; Kırım’ın toplam nüfusu 1.123.806 olarak belirlenmiştir. Nüfusun 557. 449’luk bölümünü Ruslar oluşturmaktaydı. Bu sayıyı 218. 492 kişi ile Türkler ve 153. 478 kişi ile de Ukraynalılar izlemekteydi.²³

Tablo:1 1939 sayımına göre Kırım’ın Nüfusu

Milliyeti	Nüfusu	Milliyeti	Nüfusu
Ruslar	557. 449	Beyaz Ruslar	6.713
Türkler	218. 492	Polonyalılar	5.084
Ukraynalılar	153. 478	Çingeneler	2.064

²¹ Vilâyet Muhtaroglu, “Bir Türk Boyunun Yürekler Yakan Göç Destanı”, *Türk Yurdu Aralık*, 1993, s. 108-109; Tofik Kurdayev, *Halkın Hafıza Kitabı*, Almatı, 1996, s. 38.

²² Kemal Özcan, *Kırım Dramı: Kırım Türklerinin Varoluş Mücadelesi*, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2010, s. 19.

²³ Özcan, *a.g.e.*, s. 20.

Yahudiler	65.312	Estonyalılar	1.900
Almanlar	51.031	Moldovalılar	1.483
Grekler	20.652	Litvanyalılar	888
Bulgarlar	15.294	Diğer	11.078
Ermeniler	12.888		

II. Dünya Savaşı öncesinde söz konusu topraklar üzerinde yapılan nüfus sayımıyla ortaya çıkan tablo savaşın patlak vermesiyle beraber büyük oranda değişikliğe uğramıştır. Stalin'in izlemiş olduğu savaş politikası, Kırım ve Ahıska'ya dair kurmuş olduğu planlar bu topraklardaki mevcut nüfus üzerinde bir hayli etkili olmuştur. Stalin 1941 sonbaharında Kırım Türklerinin tamamını Kazakistan bozkırlarına yerleştirmeyi planlarken, Almanlar da Kırım ve Ahıska ile ilgili olarak Stalin ile benzer planlar hazırlamışlardır. II. Dünya Savaşı başlamadan Alman devlet adamları tarafından bu toplulukların geleceğine dair birtakım görüşmeler gerçekleşmiş ve akabinde de söz konusu stratejiler geliştirilmiştir.

Bunlardan ilkinin “Şark Meselesi”nde Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP)’nin baş teorisyeni ve Dış işleri müdürü olan Alfred Rosenberg’in görüşü oluşturmaktadır. Rosenberg, Sovyetler Birliği’ni yedi bölgeye ayıran bir rapor hazırlamıştır. Bahsi geçen bu raporda yer alan yedi bölge arasında yer alan Ukrayna ve Kırım’la ilgili düşüncelerini net bir şekilde ifade etmeyen Rosenberg sonrasında, Kırım’ın özerkliğinden yana olmayıp, Kırım’ın Almanya’nın yönetimine dahil olmasının daha doğru olacağını savunmuştur. Kırım’ın geleceği üzerine yapılan toplantıda ileriye sürülen başka bir görüş ise Kırım’ın imparatorluk toprağı olarak kabul edilmesi, onun doğrudan Reich’e bağlanması ve Almanlaştırılması yönündedir. Ayrıca Kırım’da yaşayan Ruslar, Ukraynalılar ve Tatarlar başta olmak üzere tüm bu halkların yaşadıkları topraklardan uzaklaştırılmaları planlanmıştır.²⁴

Görüldüğü üzere yapılan bu gizli toplantılarda her iki devletin de niyeti açıkça ortadadır. Türklerin topluca Kırım’dan çıkarılması planlanmıştır. Çünkü her iki devlet

²⁴ Özcan, *a.g.e.*, s. 21-22.

de jeopolitik olarak önem arz eden bu bölgeye hakim olmayı istemektedir. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için de Türkiye ile organik bir bağı bulunan Kırım Türklerini ana yurttan çıkarmaları gerekmektedir. Ancak Almanya'nın ilerleyen zamanlarda planlarında bazı değişiklikler yaptığı gözlenmiştir. Türklerin savaşta kendi safında yer alması için türlü stratejilere başvuracak böylece Kırım'ı Türklerin elinden almayı başaracaktır. Nitekim bu topraklar üzerine oynanan tüm oyunlar başarıyla sonuçlanmış ve 1944 yılında gerçekleşecek olan büyük göç için epey bir yol alınmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarına kadar Ahıska Türkleri askeri görev için dahi kabul edilmezken, savaş başlayınca 40 bin civarında Ahıska Türkü II. Dünya Savaşı yıllarına kadar Sovyetler Birliği safında yer almak üzere savaşa katılmışlar ve kalan nüfusları da demiryollarında çalıştırılmıştır. Demiryolu yapımı 1944 yılının Kasım ayında tamamlanmıştır. 14 Kasım günü Ahıska Türkleri ana yurtlarından zorla çıkarılmaya başlanmıştır.²⁵

Ahıska ve Kırım Türkleri, birlikte bindirilecekleri hayvan vagonlarının geçeceği demiryolunu hiç bilmeden kendi elleriyle yapmışlardır. Verilen bilgiler ışığında denilebilir ki, bilhassa Kırım hep zorlu bir coğrafya olmuş ve aslında hiçbir zaman gerçek sahiplerine ait olmamıştır. Sürekli olarak başka devletler ve milletlerin gölgesi altında, onların türlü baskıları ve yıldırma politikaları altında en eski tarihlerden günümüze uzanan büyük bir dramın içinde yer almışlardır. Şüphesiz bunların en büyüğü, maalesef dünyanın uzun bir süre sağır ve dilsiz kaldığı o büyük göç dalgası olmuştur. Neredeyse tek bir Kırım Türkünü dahi anavatanda kalmayacak şekilde göç etmeye zorlayan bir politika güdülmüştür.

²⁵ Yunus Zeyrek, http://www.ahiska.org.tr/kitap_muhteviyat/ahiska%20bolgesi%20ve%20ahiska%20turkleri.pdf, Çevrimiçi tarih: 20.04.2019.

İKİNCİ BÖLÜM

KIRIM VE AHISKA TÜRKLERİNİN ZORUNLU GÖÇÜ VE SONRASINDA YAŞANANLAR

2.1. Göç ve Zorunlu Göç Kavramı

İnsanlığın ortaya çıktığı tarihsel süreç boyunca, gerek çevresel, demografik, gerekse ekonomik ve siyasal nedenler dolayısıyla itici ve çekici diyebileceğimiz faktörlere bağlı olmak suretiyle kişinin bulunduğu yerden ayrılarak farklı bir yere gerçekleştirdiği göç etme işi devam edegelmiştir. Geçmişten günümüze toplumların karşı karşıya kaldığı göç olgusunun, insanlığın bu serüvenini takip etmek isteyen araştırmacılarca farklı biçimlerde ifade edildiği görülmektedir.

2.1.1. Göç Kavramı

Göç kavramı; insanların halihâzırda yaşamlarını idame ettirmekte oldukları yerden gerek sosyo-ekonomik gerekse toplum temelli dış etmenler dolayısıyla taşınarak başka bir yerde, yeni bir hayata başlanması olarak ifade edilmektedir.²⁶

Liretatürlerde yer alan tanımlara bakıldığında ise, bahsedildiği üzere sosyo-ekonomik, bireysel ya da siyasal unsurların da oldukça etkili olduğu, belli zaman aralıklarında gerçekleşen devamlı olan ya da devamlılık da arz etmeyen bir yapı ihtiva ettiği gözlenmektedir.²⁷

Yukarıda bahsi geçen söz konusu tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç kavramı; farklı etkenlere bağlı olmak suretiyle aslında oldukça değişken ve kompleksif bir oluşuma sahiptir. Dolayısıyla mevcut durum, söz konusu bu taşınma eyleminin çeşitlilik göstermesinde ve farklı sınıflandırmalarının yapıyor olmasında etkilidir. Ancak başta da belirtildiği üzere ortak unsur; söz konusu göç hareketinin toplulukların

²⁶ A. Toros, *Sorunlu Bölgelerde Göç, Global Strateji Enstitüsü*, Ankara, 2008.

²⁷ C. Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

mevcut sosyo-kültürel, ekonomik ve demografik oluşumlarını ve gelişimlerini biçimlendiren dinamik bir sürece bağlı olarak ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla bu noktadan hareketle, bir millet, insan togluluğu için “yer değıştirme” olarak tabir edilen eylemi sadece politik, sosyo-ekonomik ve kültürel ve hukuki etmenlerle sınırlandırmak söz konusu değildir. Zira göç denilen olgu, aynı zamanda arka planında, gerek toplulukları, milletleri gerekse insanları güvenli biçimde hayatta kalma hakkından mahrum etme şeklindeki unsurların da neden olduğu kapsamlı ve insani niteliği de mevcut olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2. Zorunlu Göç Kavramı

İnsanların temelde dini, siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel nedenler dolayısıyla bulundukları toraklardan başka yaşam alanlarına tek başına taşınma kararı “bireysel göç”, topluluk halinde gerçekleştirilen bu taşınma eylemi ise “toplu göç” olarak adlandırılmaktadır. Farklı durumlara göre kategorize edildiği vakit, topluluk, kitleler halinde belli bir zaman aralığında, birçok insanın yaşadığı yerden başka bir yere topluca, grup olarak gerçekleştirdikleri göç eylemi olarak tabir edilmektedir. Göç kavramları arasında farklı bir tür olarak, kişi ya da toplumların “kendi isteklerine” ya da kendi istek, arzularının dışında “mecburi göç” olarak gerçekleştirdikleri göçler de karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin bizzat kendi istek, taleplerine bağlı olmak kaydıyla kimsenin fikir, görüşünden etkilenmeksizin hür iradesiyle gerçekleştirdikleri göç “gönüllü göç”, hür iradesi dışında gerçekleşen göç hareketi ise “zorunlu göç” zoraki (forced) olarak ifade edilmektedir.²⁸

Çalışmamızın ana temasını oluşturan “zorunlu göç” olgusu diğer türlerinden ayrılarak bilhassa sosyo-kültürel açıdan da kapsamlı bir araştırma sahası olarak incelenmektedir.

²⁸ Tümertekin, E. & Özgüç, N., *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân*, Çankaya Kitabevi, İstanbul, 2004.

Bazı göçlerin, vuku buldukları dönem bakımından birtakım farklılıklar ihtiva ettiği bilinmektedir. İnsanların, hâlihazırda bulundukları yeri mecburi şartlar dolayısıyla terk etmek zorunda kalan toplumlar gittikleri yerlerde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Söz konusu bu sorunların şüphesiz en büyüğü ilk etapta ortaya çıkan uyum sorunudur.²⁹

Ülkelerin içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve ekonomik şartlar dolayısıyla meydana gelen göç türleri ise “iç göç” ya da “dış göç” olarak tabir edilmektedir. Bahsi geçen bu göçlerden birisi şayet ülke sınırları dahilinde meydana geliyorsa “iç göç”, çeşitli sebeplerle daha uzak mesafelere genelde kalıcı olmak suretiyle yapılan göçler ise “dış göç” kapsamında değerlendirilmektedir. Bu noktada, kişilerin yaşadıkları özvatanlarından ayrılarak, daha iyi yaşam koşullarıyla karşılaşacaklarını düşündükleri başka ülkelere gerçekleştirdikleri göçler de dış göçlere bir örnek teşkil etmektedir.³⁰

Meydana gelen söz konusu göçler sırasında bireyler kendilerini etkileyecek boyutta anlaşılması ve alışılması zor bir durumun içerisinde bulurlar. Bu durumu, G. Göhler, ülkelerini ve kendi yaşamışlıklarını arkalarında bırakarak belki de hiç bilmedikleri yerlere göç etmiş bulunan insanların tam bir kültür şoku yaşayarak duygusal bir boşluğa düşebileceklerini yalnızlık, yabancılık ve hatta suçluluk duygusuna kapılabileceklerini belirtmiştir.³¹

Göç etmiş oldukları ülkelerde daha önce yaşamış olduklarından çok daha farklı bir sosyal ortamla karşılaşınca, şayet mevcut ortama çabuk adapte olmayı başabiliyor ve o ülkenin ve insanların dilini rahatlıkla konuşup anlaşabiliyorlarsa yaşabilecekleri olası kriz ihtimailini de minumum düzeye indirmeye tabii tutulmuş insanların, isteyerek göç etmiş insanlarla karşılaştırıldıklarında psikolojik sorunlar yaşabildikleri gözlenmiştir. Bununla birlikte, mecburi ya da isteyerek, gönüllü olarak gerçekleştirilen

²⁹ Mutluer, M. *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması*, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003.

³⁰ Murat Erol, O.G. Ersever, “Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 24, S. 1, 2014, s. 47-68.

³¹ Aysel Ekşi, “Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, C. 13, S. 3, 2002, s. 215-221.

göçlerde, kişilerin sosyal uyumları, yaşamaya başladıkları yerden beklentileri ve hatta dünyaya dair genel yargılarının bile değişkenlik gösterdiği görülmektedir.³²

Göçlerle beraber yeterli beslenememe, kötü şartlarda yaşamaktan kaynaklanan sağlık problemleri ve buna karşın yeterli sağlık hizmeti alamama vb. birçok sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. Yaşanan tüm bu olumsuzluklar, çalışmada bahsi geçen, zorunlu göç mağduru olan, Ahıska ve Kırım Türklerinin de geçmişte bizzat deneyimlediği ve hâlihazırda yoğun olarak görülmemek kaydıyla kısmen de olsa benzer problemlerle iç içe yaşadığı bir durumdur.

2.2. Kırım ve Ahıska Türklerinin Zorunlu Göçe Tabi Tutulması

Kırım’da şüphesiz yaşanan en büyük göç dalgası 1944 yılında gerçekleşmiştir. Yıllar boyu Kırım üzerine kurulan derin stratejilerin sonu olarak Kırım’da tek bir Kırım Türkünün dahi kalmasına, yaşamasına müsaade edilmeyerek bir gece ansızın insanlar topluca zorunlu göçe maruz bırakılmıştır. Çarlık döneminden itibaren bölgenin Türk nüfustan arındırılması maksatlı yürütülen baskı politikaları neticesinde Türklerin Kırım’ı terk ederek, mağduriyetlerini gidermek amacıyla çoğunlukla Türkiye’ye göç etmişlerdir. Sovyetler Birliği dönemindeki baskılar da keza benzer sonuçlara yol açmıştır. Ancak 1944’te bahsi geçen bu halklar, tamamiyle kendi talep ve inisiyatifleri dışında hiçbir bilgileri olmaksızın zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır.

Bu büyük olayın tam olarak nasıl vuku bulduğuna dair çok fazla yazılı belge ya da olayı gerçekçi boyutta ele alan çok sayıda kaynak mevcut değildir. Dolayısıyla yaşanan büyük göç dalgasıyla ilgili yapılan araştırmalarda, genellikle o tarihlerde olayı birebir yaşamış olan insanların bilgilerine başvurulmak suretiyle göç sürecinde tam olarak neler olduğuna dair değerlendirmeler yapılabildiği gözlenmiştir.

³² A. Tuzcu, K. Bademli, “Göçün Psiko-sosyal Boyutu”, *Psikiyatarde Güncel Yaklaşımlar*, C. 6, S.1, 2014, s. 56-66.

Sovyet Hükümeti tarafından topraklarından zorla çıkarılan insanlar, yapılan sözlü tarih çalışmalarının ortaya koyduğu bilgiler ışığında anlaşılmaktadır ki bu göç sürecinde çok ağır koşullar altında çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Büyük çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu topluluk, yük ve hayvan taşınan vagonlarda oldukça sağlıksız şartlarda, adeta birbirlerinin üzerinde günlerce yol kat etmek zorunda kalmışlardır. “ölüm katarları” ile yapılan bu uzun yolculuk, Kırım Türkleri açısından oldukça ağır bir bilanço ortaya çıkarmıştır. Yol boyunca açlık ve hastalıklar yüzünden sayıları sekiz bine yaklaşan Kırım Türkü hayatını kaybetmiştir.³³ Kırım Türkleri vatanlarından ayrılırken sahip oldukları bütün mal varlıklarını geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Kırım topraklarında çok eski zamanlardan bu yana varlık gösteren çok sayıda toplumun, uzun yıllar yaşamış oldukları bu topraklardan zorla çıkarılarak başka ülkelere gönderilmelerinin ardından Kırım deyim yerindeyse boşalmıştır. Yaşanan bu büyük göçün ardından Kırım’da iş sahasında yaşanan boşluk hemen her alanda beliren iş ve işçi gücü sıkıntısı Kırım’ın ekonomik hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Kırım’a bir anlamda hayat veren bağ ve bahçeler bakımsız kaldıkları için harap olmuştur. Kırım Türkleri zorunlu göçle beraber sadece mal varlıklarını değil asırların birikimi olan kültürel varlıklarını da arkalarında bırakmak zorunda kalmışlardır. Kırım Türklerinden boşalan yerler Sovyet Hükümeti’nce Ukraynalı ve Rus işçilerle doldurulmuştur. Böylece Kırım Türklerinin izleri öz vatanlarından tamamen silinmeye çalışılmıştır. Ahıska Türkleri için de Sovyet yönetimince alınan tedbirler ve uygulamalar benzer sonuçlar doğurmuştur.

Zorunlu göçle beraber altında Stalin’in imzası bulunan birtakım kararnameler çıkarılmıştır. Söz konusu kararnamelerde, insanların tahliye sırasında her türlü durumu izlenmiştir.

Bahsi geçen kararnamede geçen kararlar doğrultusunda, insanların tahliye sırasında her türlü hak ve hukukunun saklı tutulacağı, herhangi bir mağduriyete mahal verilmeksizin kararların uygulanacağı ön görülmektedir. Ancak gerçekte yaşananlara bakıldığında, esasında hiçbir şekilde verilen kararlara riayet edilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü zorunlu göç emri ile bir gece vakti, ansızın insanların kapıları

³³ Özcan, *a.g.e.*, s. 85-87.

çalınmış akabinde apar topar vagonlara bindirilerek her şeyi geride bırakmaları istenilmiştir. Sovyet Hükümeti'nce, Türk kökenli olan ve göçe zorlanan çok sayıda kişi kaçakçılık yapmakla suçlanmış ya da Türk yetkilileri için casusluk yaptıkları iddia edilmiştir. Ortaya atılan iddiada söz konusu dönemin içişlerinden sorumlu Komiser, Lavrentin Beriia'nın bildirimleri etkili olmuştur.³⁴

Tarihe damgasını vurmuş söz konusu göç hadisesinde, her ne kadar Stalin'in ismi geçse de, başvuru kaynakları aslında göç planının Beriia tarafından hazırlandığını göstermektedir. Edinilen bilgiler ışığında; Beriia Abhazyalı Megrel'dir. Sovyetlerde önemli görevler üstlenmiştir. Stalin'in yönetimde kaldığı süre boyunca yürütmüş olduğu bütün politikalarında Beriia'nın önemli ölçüde rolü olmuştur. 1953 yılında Stalin'in ölümünün ardından Beriia'nın da tutuklandığı ve hatta öldürüldüğü yönünde bilgilere rastlanmıştır. Kapalı kapılar arkasında yürütülen söz konusu göç planı uzun süre kamuoyundan gizli tutulmuştur.³⁵

2.3. Zorunlu Göç Sonrası Yaşananlar

Zorunlu göçe tabi tutulan halklardan birisi olan Kırım Türklerinin göçten sonra Sovyet Hükümeti'nce gönderildikleri yerlere ulaştıkları, bunlardan 151 bin 604 kişinin Özbekistan'a, 31 bin 551 kişinin ise daha evvel de beyan edilmiş olan Devlet Güvenlik Komitesi kararnamesine göre Rusya Federasyonu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirildikleri görülmektedir. Belirtilmiş olan rakamlara bakıldığında ise göç yolunda herhangi bir nedenden dolayı can kaybının yaşanmadığı sanılmaktadır. Ancak göç sonrası Kırım Türlerinin görüşlerine başvurulduğunda ortaya çıkan bilanço; verilen rakamların doğru olmadığını açığa çıkarmaktadır. Kırım Türklerinin sunduğu verilere göre göçe zorlanan nüfustan zorunlu göçe tabi tutulan ve sayıları toplamda 112 bin 700 çocuktan 60 bin 034'ü, nüfusun 93 bin 200'ünü oluşturan kadından 40 bin 085'i, sayıları 32 bini bulan erkek nüfustan 12 bin 061'i oldukça sağlıksız ve elverişsiz

³⁴ Uravelli, Orhan, *Yuridičeskaya Gazeta*, S. 1, (Çev. Orhan Uravelli), Moskova, 1991.

³⁵ M. B Mehmetzade, "Beria Kafkasya İçin Ne Yaptı?", *Birleşik Kafkasya*, Münih, Ekim 1953.

³⁶ Özcan, a.g.e. s. 106.

şartlar dolayısıyla yolculuk esnasında geçirmiş oldukları çeşitli rahatsızlıklar neticesinde yahut da birkaç yıllık süre zarfında bahsi geçtiği üzere zorlu koşullara daha fazla dayanamayarak yaşamlarını yitirmişlerdir. Bu rakam göç eden tüm halkın %46.2'sini ve başka bir ifadeyle neredeyse yarısını oluşturmaktadır.³⁶

Kırım Türklerinin bilhassa Özbekistan'a yerleştiriliyor olması, uzun bir süre tartışma konusu olmuştur. Bu durumun nedeni olarak ise, Sovyet Yönetimi'nin Rusya topraklarına kendi ırklarına mensup olmayanları kabul etmemeleri gösterilmektedir. Başka bir nedeni ise; özellikle Kazak ve Kırgız bozkırlarının o dönemlerde Kafkasya'dan büyük ölçüde göç almış olmasıyla hâlihazırda başka bir kalabalık göç dalgasını da kabul etmeye uygun olmamasıdır. Sözü edilen gerekçeler dolayısıyla, Kırım Türklerinin sanayinin yoğun olduğu bu alanda çalışacak iş gücüne ihtiyaç duyulması nedeniyle Özbekistan'a yerleştirilmeleri uygun görülmüştür.³⁷ Göçmen toplulukların idari kontrol ve denetim görevlerini, göç tarihini izleyen 1945 yılı itibariyle İç işleri Halk Komiserliği (NKVD) bölge ve rayon şube şeflerini bünyesinde bulunduran Özel Göç Şubesi üstlenmiştir. Söz konusu şube Kırım Türklerinin göç ettikleri yerlerde karşılaştıkları tüm problemleri çözmek üzere yetkilendirilmiştir. Ancak Kırım Türklerinin göç etmiş oldukları yerleşim alanlarının sağlıklı yaşam için elverişli şartlara sahip olmaması salgın hastalıkları beraberinde getirmiş ve bu durum neticesinde de yine toplu ölümler gerçekleşmiştir.³⁸ Sağlıksız koşulların ortadan kaldırılması, yerleşim alanlarının, konutların yaşamaya uygun hale getirilmesi için devlet yetkililerince gerekli talimatlar verilmiş, ihtiyaç duyulan gıda yardımı yapılmış, bahsi geçen bu idari birimler, Devlet Güvenlik Komitesi uyarınca göç yılı itibariyle her türlü yardımı yapmak hususunda faaliyet göstermişlerdir. Ancak Özbekistan'a yerleştirilen Kırım Türkleri bu defa da iklim ve tabiat farkı gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Ekolojik değişime uyum sağlayamayan, zorlu iklim şartları karşısında savunmasız kalan Kırım Türklerinin büyük çoğunluğunda yine salgın hastalıklar baş göstermiş ve Kırım halkı içerisinde "sıtma" hastalığı yayılmış ve çok

³⁷ Özcan, *a.g.e.*, s. 108.

³⁸ Özcan, *a.g.e.*, s. 109.

³⁹ Özcan, *a.g.e.*, s. 114.

fazla can kaybının yaşanmasına sebep olmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere elverişsiz koşulların iyileştirilmesi için birtakım önlemler alınmaya çalışılmışsa da yeterli olmamıştır. Hastalıkların yaygınlaştığı bölgelerde sağlık hizmetleri oldukça yetersiz kalmıştır. Göç süreci Kırım Türkleri için her anlamda olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir.³⁹

Sağlık problemlerinin ardından beslenme, gıda sorunu da baş göstermiştir. Oysaki göç eden nüfusun yiyecek ihtiyacının karşılanması noktasında SSCB Satın Alma Halk Komiserliği en azından temel gıdalar arasında sayılabilecek bulgur ve sebze tedarik etmekle görevlendirilmişler, göç esnasında müsadere edilen ürün ve hayvanlara karşılık olarak, Haziran-Ağustos ayları boyunca göç eden bu halka aylık eşit miktarda dağıtım yapmaları istenilmiştir. Böylece yetkililer tarafından Kırım Türklerine her ay kişi başı 8.2 kg un (veya günde 400 gr ekmek), 2 kg bulgur, aile başına 100 gr. çay ve şeker verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak uygulama aşamasında tam olarak yerine getirilmemiş, yahut bazı yetkililerin gayri resmi, şahsi uygulamaları sonucu, Kırım halkı bu anlamda oldukça mağduriyet yaşamış ve göç edenler arasında özellikle ekmek yokluğu baş göstermiş ve Haziran ayı açlık içerisinde geçirilmiştir.⁴⁰ Hatta bahsi geçen idarecilerin görevlerini gerektiği biçimde yerine getirmemelerinden dolayı açlık ve zayıflıktan ölümler meydana gelmiştir.⁴¹

“Nazi işbirlikçisi” oldukları iddiasıyla Türklerin topluca vatanlarından zorla çıkarılmalarıyla, bu topluluğun arkalarında bıraktıkları ve sahip oldukları tüm varlıkları Sovyet Hükümeti’nin eline geçmiştir. “Eşya Kayıt ve Kabul Komitesi” tarafından zorunlu göçle ülkeden çıkarılan Türk halkından geriye kalan tüm mal varlıklarının bir sayımı yapılmış ve el konulan söz konusu mallarla ilgili yönetimlerin denetimine geçirilmiştir. Türklerin geride bırakmış oldukları taşınır taşınmaz varlıkları Ruslara ve Ukraynalılara devredilmiştir.⁴²

⁴⁰ Özcan, *a.g.e.*, s. 116.

⁴¹ Özcan, *a.g.e.*, s. 118.

⁴² Seyit Tuğul, *SSCB’de Sürgün Edilen Halklar*, İstanbul, Chiviyazıları Yay., 2003.

Göçleriyle beraber bahsedildiği üzere tüm mal varlıklarını geride bırakan Kırım Türk Halkından kalan malların muhtemel hırsızlık, yağmalanma durumlarına karşı korumaya alınacağı bildirilmiş ancak Kırım’da Türklerin boşalmasıyla bu topraklarda kalan diğer topluluklar tarafından evleri, bağ ve bahçeleri, ibadethaneleri işgal edilmiş ve kültürel miras olan abideler ve eserlerininse tamamı yok edilmeye çalışılmıştır. Kırım’da gerçekleşen büyük göçün ardından, bir anlamda Türklerden arındırılan topraklarda, Türklerden geriye hiçbir iz kalmaması için yoğun çaba sarf edilmiştir. Kırım Tatar adının dahi kullanılması yasaklanmış, Türkçe yer isimleri Rusçayla değiştirilmiş, bu millete ait olan mezarlıklara dahi el atılarak naaşlar çıkarılmış, Türkçe olarak basılan çok sayıda kitap yakılarak ortadan kaldırılmış ve eşi benzeri görülmemiş bir tahribat gerçekleştirilmiştir.⁴³

Göç mağdurlarından Ahıska Türkleri ve Kırım Türkleri aynı kaderi paylaşmış ve Sovyet Hükümeti tarafından Almanlarla işbirliği yaptıkları ve ülke genelinde güvenlik sorunu çıkardıkları gerekçesiyle ülkeden topyekûn zorla tahliye edilmişlerdir. Türklerin yoğun olarak bulundukları tüm köylerden sayıları 100-120 bin dolayında olan Ahıska Türkleri hayvanların bindirildiği yük vagonlarına koyularak Orta Asya ve Sibirya’nın ıssız, ücra köşelerine gönderilmişlerdir. İlk etapta Azerbaycan’a yerleştirilmek istenilen Ahıskalılar daha sonra Orta Asya’yanın bilinmezlerine doğru adeta savrulmuşlar ve o dönem baş gösteren oldukça çetin kış şartlarında yolculuk yapmaya zorlanmışlardır. Zorlu kış koşullarına dayanamayan birçok insan hayatını kaybetmiştir. Neredeyse bir aydan fazla sürdüğü kaydedilen bu yolculuk sonrasında Ahıskalıların birçoğu Orta Asya çöllerine yerleşmişlerdir. Göçün yaşandığı dönemde, Ahıskalılardan 20.000 kadarı yolculuk sırasında, 25.000’i cephede Rusya için savaşırken, 30.000’i ise zorlu şartlarda aç ve susuzluğa direnç gösteremeyerek hastalık dolayısıyla hayatlarını yitirmişlerdir.⁴⁴

⁴³ Svetlana Çervonnaya, “Kırım Tatar Halkının Mukadderatı: Devlet ve Kültürün Geçmişi, Bugünkü Problemleri ve Geleceği”, Çev. İ. Yıldırım-A.Mertol, *Emel*, S. 191, 1992, s. 1-7.

⁴⁴ Arif Hacı, *Geribem Bu Vetende: Ahıska Türklerinin Etnik Medeniyeti*, Bakü, Gençlik Yayınevi, 1992.

Stalin'in ölümüyle beraber Ahıskalılara uygulanmış olan katı politikanın bir nebze yumuşamasıyla beraber Orta Asya'nın farklı bölgelerine dağılan Türklerin özvatanlarına dönmelerinin yolu açılmış ve %30'dan fazlası anayurt Ahıska'ya yerleşmek için harekete geçmişlerdir. Ahıska Türklerinin 1944'ten sonra ikinci büyük bir göç dalgası yaşamalarına neden olan Fergana hadisenin yaşandığı tarihe kadar en fazla göç ettikleri yer Özbekistan olmuştur. Bahsi geçen olaylardan önce de bu bölgede yaşayan Ahıska nüfusunun 140 bin dolayında olduğu bilinmektedir. Ancak Fergana olaylarının patlak vermesiyle mevcut nüfusta dramatik bir düşüş gerçekleşmiştir.⁴⁵

Yukarıda da belirtildiği üzere Kırım Türklerinden ziyade Ahıska Türklerinin göç süreci neredeyse hiç bitmemiş, günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nin de dahil olduğu değişik coğrafyalara dağılmış ve bir yandan geride bıraktıkları topraklarına dönüş mücadelesi verirken bir yandan da yerleştikleri ülkelerde kendi kimlikleriyle hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır.

2.3.1. Göç Ettikleri Topraklardaki Sosyo-Kültürel Durumları

Kırım Türkleri ve Ahıskalıların bir gece vakti ansızın yaşadıkları topraklardan topluca çıkarılarak başta Özbekistan olmak üzere, Sovyetler Birliği'nin çeşitli bölgelerine yerleştirilmesi sadece bu topluluğun vatanlarından uzaklaştırılmasını değil, aynı zamanda onların millet olma şuurunun da ortadan kaldırılmaya çalışıldığı sonucunu doğurmaktadır. Gittikleri yerlerde fiziksel olarak güçsüz kılınmaya çalışılan Kırım ve Ahıska Türkleri sahip oldukları maddi-manevi kültür varlıklarından da mahrum edilmişlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1979'a kadar olan verilerde Sovyetlerde yaşayan bütün topluluklara ait bilgi verilse de Kırım Türklerine ve Ahıskalılara dair hiçbir kayda rastlanılmamıştır. Kırım ve Ahıska halkının yok sayılması olarak değerlendirilebilecek bu durum, bu toplumların doğum-ölüm oranlarının tespit edilmesinde ve keza bu halklarla ilgili olarak bilimsel çalışmalar yapılmasına engel teşkil etmektedir. Sovyet Hükümeti tarafından Kırım Türklerine ve Ahıska halkına uygulanan yok sayma politikasının yanı sıra uzun süre kültürel

⁴⁵ Rasim Bayraktar, *Ahıska, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı*, İstanbul, İhlas Matbaacılık, 1999.

asimilasyon da gerçekleştirilmiştir. Kırım ve Ahıskahılar kendi öz benliklerinden soyutlanarak Ruslaştırılmaya çalışılmış bunun bir sonucu olarak da alfabeleri yaklaşık üç kez değiştirilmiş ve en nihayetinde Kiril alfabesini kullanmaya zorlanmışlardır.⁴⁶ Özellikle dillerine yapılan bu müdahale ile kültürel anlamda tam bir asimilasyon faaliyeti yürütülerek söz konusu halkların hem geçmişleriyle olan bağları koparılmaya çalışılmış hem de çok sayıda kişinin okur-yazarlık vasfını kaybetmesine neden olunmuştur.

Göç yılı itibariyle yerleştikleri topraklarda sıkıyönetim uygulamasına tabi tutulmuş olan Ahıska Türkleri birçok haklarının yanında eğitim hakkından da yoksun bırakılmışlardır. Ancak Stalin'in ölümüyle 1956 yılından başlayarak bazı haklarına kavuşmaya başlamışlardır. Rus okullarında eğitim almaya başlamışlardır. Bir süre baskı altında yaşayan Ahıska Türkleri, sürekli olarak bir dışlanma politikasına maruz kalmış, oldukça zorlu koşullara direnç göstermiş dil, din eğitim gibi birçok haklarına yapılan müdahalelere rağmen Türk kimliği ve sahip oldukları kültürden ayrılmamışlardır.⁴⁷

Eğitimin Rus dilinde yapılması yeni yetişen Kırım ve Ahıska Türkleri neslinin ana dilini kimen de olsa unutmamasına yol açmıştır. 1940'lı yılların başında özellikle Kırım'da Kırım Türkçesi ile eğitim yapan 2 Enstitü, 7 teknik okul, 11 öğretmen okulu bulunurken, 1940-1941 eğitim yılında, bu öğretim kurumlarında öğrenim gören 46.008 öğrenciden 40.136'sını Kırım Türkü oluşturmuştur.⁴⁸

Stalin'in ölümüyle de, Türklere karşı yürütülen sert ve baskıcı siyasette bir nebze yumuşama olmuş ve ilk kez Kırım Tatar Türkçesi ile yazılan bir kitabın yayımlanmasına mücadele edilmiştir. "Baar Ezgileri" adındaki eser, Kırım Türk yazarların eserlerinden oluşan bir ontoloji niteliğinde olup toplam 5000 adet basılmıştır.⁴⁹ Söz konusu kitabın basılması bu anlamda Türklerin kendi kimlik ve

⁴⁶ Kırımlı, a.g.m., s. 2.

⁴⁷ İ. Agara, *Ahıska Türkleri: İnsanlık Dramı*, İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Yay., 2004.

⁴⁸ Devlet, N., "240 Kırım Türkünün Müracaatı", *Emel*, S. 146, 1985, s. 4-12.

⁴⁹ Özcan, a.g.e., s. 128.

dillerini özgürce kullanabilme ve yeni nesile de aktarılmasının yolunu açmıştır. Türk kültürünün faaliyete geçmeye çalıştığı bu noktada, başka gelişmelerin de yaşandığı gözlenmiştir.

2.3.2. Ahıska ve Kırım Türklerinin Vatanlarına Dönme Mücadelesi

Ahıska ve Kırım Türkleri sadece vatanlarından uzaklaştırıldıkları için değil aynı zamanda sahip oldukları kimliği daha da önemlisi millet olma şuurunu kaybetme korkusuyla karşı karşıya kaldıkları için artık vatanlarına dönme savaşı başlatmışlardır.

Bu noktada bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ahıska Türklerinin öz vatanlarına tekrar dönüş yapabilmeleri için ilk başvuruları 1957 yılı itibariyle başlamıştır. “Siz Azerisiniz! O hâlde Azerbaycan'a dönebilirsiniz...” yanıtı verilmiştir. Bunu izleyen tarihte, Ahıska Türklerinden bazıları bu davete karşılık vermiş ve öz vatanlarına coğrafik olarak daha yakın buldukları Azerbaycan’a gitmeye karar vermişlerdir. Vatanlarına geçmenin bu noktadan nispeten daha kolay olacağını düşünmüşlerdir. Bu girişimlerin ardından da yavaş yavaş Kırım’a doğru yol almaya başlamışlardır. Ancak sonuç bekledikleri gibi olmamıştır. Zira 1963 yılında Gürcistan’ın yetkilisi Türklere kendi izni dahilinde de daha anlayışlı ve sebatkar biçimde muamele edeceğine dair belli vaatler verilmiş ancak bu vaatler de büyük oranda yerine getirilmemiştir. 1956’da alınan karar neticesinde bahsi geçen tarih itibariyle tekrardan Ahıska’ya dönüş başlamıştır.⁵⁰

Ahıskalılarla beraber 1944 yılında göçe maruz kalan birçok topluluğa önceki satırlarda da belirtildiği üzere Stalin’in ölümüyle esneklik kazanan katı politika sonucu bu halkların birçoğuna ülkelerine tekrar dönme fırsatı tanınırken Ahıska Türklerinin dönüşleriyle ilgili beklenen izin çıkmamıştır. 1956 yılında yayımlanan kararname gereği Kırım Türklerinin de dahil olduğu başka topluluklara yine vatana geri dönüş hakkı tanınmış ancak Ahıskalılar bu durumun dışında bırakılmıştır.⁵¹ Kırım Türklerine

⁵⁰ Seyfeddin Buntürk, *Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri*, Berikan Yayınları, 2007.

⁵¹ Svetlana Chervonnaya, “The Problem of the Repatriation of the Meskhet-Turks, Appendix to the Fact-Finding Mission of the FUEN (Federal Union of European Nationalities) delegation to Georgia”,

değinildiği üzere Sovyet Rejimi'nin dağılması neticesinde yurda dönüş hakkı tanınmış ve son on beş yılda Kırım'a önemli oranda dönüş yapılmıştır. Sözü edilen gruplar yavaş yavaş dönüşlerini gerçekleştirirken neredeyse yalnızca Ahıska Türklerinin dönüşlerine dair çözüm süreci tamamlanamamıştır.⁵²

Ülkeye geri dönüşlerle ilgili olarak Gürcistan'ın ekonomik anlamda bu tip göçlere hazır olmadığı anlaşılmıştır. Ancak Gürcistan'ın göç almaya başlamasıyla beraber Gürcistan'a ekonomik olarak destekte bulunulacağına dair taahhütlerde bulunulmuştur. Akabinde Avrupa Konseyi'nin başlattığı çalışmalar dolayısıyla bu duruma yönelik Ahıska Türkleriyle ilgili belli programlar yapılması istenilmiştir.⁵³

1968 yılı itibariyle de vatanlarına dönüş için müracaatta bulunan Türk temsilcilere bunun gerçekleşeceğine dair vaatte bulunulmuştur. Sayıları 7 bin dolayında olan söz konusu temsilciler Tiflis'e gidip burada dönüş haklarıyla ilgili olarak görüşmek istediklerini bildirmişlerdir. Yapılan görüşmeler neticesinde, ilgili temsilcilere her yıl yaklaşık 100 ailenin dönüşüne izin verileceği taahhüt edilmiştir. Bunun üzerine vatana dönüş için harekete geçen Türkler birtakım engellemelerle karşılaşmışlardır. Kendilerine geçimlerini sağlamak üzere çalışmaları için geçerli bir belge verilmemiş, askeri görevleri hususunda sorunlar çıkarılmış ve dahası taşınma eylemini gerçekleştirmeleri için vasıta dahi tahsis edilmemiştir. Azerbaycan'dan gelen göçmenler Gürcistan'a yaklaştıkları vakit durdurulmuşlar eşyalarını bırakarak geri dönmek isteyenler ise yetkililerce engellenmiş ve sınır dışına çıkarılmışlardır. Bu duruma tepkilerini ortaya koymak üzere 1968'de gösteri düzenleyen bir grup insan da göz altına alınmıştır. Vatana dönüşle ilgili yeni bir müzakere gerçekleştirmek üzere 1969'da Moskova'ya giden temsilciler bekledikleri ilgiyi görememiş ve dönüş konusunda olumlu bir cevap alamamışlardır. Yaşanan bu olay neticesinde, kendilerine haksızlık yapıldığını göstermek maksadıyla kendilerine verilen pasaportları Rus

November 1998, http://arts.uwaterloo.ca/MINELRES/min/meskh/FUEN_Meskh.htm Çevrimiçi tarih: 27.04.2019.

⁵² Oskari Penttinen & Tom Trier, "Between Integration and Resettlement: The Meskhetian Turks", ECMI Working Paper # 21, September 2004, http://www.ecmi.de/download/working_paper_21b.pff, s. 6. Çevrimiçi tarih: 28.04.2019.

⁵³ Ahıskalıların Bakü Zirvesi. <http://www.ahiskali.com/yazi3=155>, 05.02.2007. Çevrimiçi tarih: 28.04.2019.

delagasyon binasının önüne bırakarak mensubu oldukları Sovyet vatandaşlığından çıkma talebinde bulunmuşlardır.

Verilen vaatlerin yerine getirilmediği takdirde, Türkiye'ye göçlerin gerçekleştirileceği yönünde kararlar alınmış ve buna yönelik olarak da, 1971 tarihinde, Enver Odabaşev'in gerçekleştirdiği toplantıda, vatana dönüşlerle ilgili talepler tekrar dile getirilmiş ve Türkiye'ye göç etme isteğinde olan vatandaşların da listesi Moskova'da bulunan Türk elçiliğine verilmiştir. Dönüşlerle ilgili gerçekleştirilen söz konusu gösteriler sırasında yine göz altına alınarak tutuklanan genç liderlerden İslâm Kerimov intihar etmek istemiş ve bu noktada Türk elçiliği konuya derhal müdahil olarak adı geçen bu genç liderin serbest bırakılmasını sağlamıştır; *“Cumartesi günü Azerbaycan'da, bir Sovyet mahkemesinde yargılanmakta olan Mesket Türkleri Geçici Kurtuluş Cephesi Lideri Odabaşev, devlete ait topraklara kanunsuz olarak el koymak suçundan iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. İki numaralı lideri olarak bilinen Muhlis Niyazof da tevkif edilmiş, açıklanmayan bir suçtan ötürü, belirsiz bir tarihte yargılanmak üzere hapse atılmıştır”*. denilmektedir.⁵⁴

Gürcistan'ın 1999 yılında Avrupa Konseyi'ne üye olması Ahıskalılar için yeni bir umut kapısı açmıştır. Zira Ahıskalıların lehine, anavatanlarına dönüş izninin verilmesine ilişkin hukuki bir çerçeve belirlenmesi ve Ahıska Türklerine Gürcistan vatandaşlığı tanınması karşılığında ilgili Konseye katılabileceğini bildirmiştir.⁵⁵ Bu talep üzerine ise Gürcistan Hükümeti yine ülkeye dönmek isteyenlerin Türk kimliklerinden vazgeçerek Gürcü milliyetine dahil olmalarını, Gürcü soy ismi almalarını birincil koşul olarak öne sürmüş ve süreç iyice zora sokulmuştur. Kendilerine gösterilen bu tavır karşısında Ahıskalılar arasındaki fikir ayrılığı iyice keskinleşmiş ve Gürcü kimliğini kabul edenler teklifi de olumlu karşılarken, büyük bir çoğunluğu hiçbir surette Gürcü kimliğini kabul etmedikleri için bu mesele yine çözüme kavuşturulamamıştır. Ahıska Türklerinin vatana geri dönüşleriyle ilgili

⁵⁴Nüzhet Baba, “Mesket Türklerine Dair”, *Son Havadis* gazetesi, 18 Kasım, 1971.

⁵⁵ Mehmet A. Kütükçü, “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13, 2005, s. 271-284.

alışmalar ytten “Vatan Komitesi” 1990 yılı itibariyle “Vatan Derneği” adını almıştır. 1991 yılına gelindiğinde ise, Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla beraber bağımsızlığını kazanan Gürcistan Cumhuriyeti, Türklerin geri dönüş meselesini olumlu kaşılamamamış, kendi menfaatleri söz konusu olduğu vakit bu konudaki düşünceleri iyice katılaşmış ve Ahıska Türklerinin kendi vatanlarına yerleşmelerini olası bir tehdit olarak algılayarak buna karşı çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyetler Birliği’nde yapılan nüfus sayımlarına ait verilerde, Sovyet topraklarında yaşayan bütün milletler hakkında bilgi verilmesine karşılık Kırım ve Ahıska Türk Topluluğuna dair hiçbir kayda rastlanılmamıştır. Ta ki 1989 yılı nüfus sayımında hatırlanıp Sovyetler Birliği sınırları içinde toplam mevcutları tespit edilene kadar. Yeni neslin kendi dillerine hakim olma hakkı ellerinden alınmak istenmiş buna yönelik olarak da Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu’nun talimatıyla özellikle ilköğretim seviyesindeki okullarda Rus dilinde eğitim yapılması zorunlu kılınmıştır. Böylece yeni yetişen Kırım, Ahıska Türk neslinin ana dilini büyük çoğunlukla unutmasına yol açılacaktır. Ancak Türkler ana dillerini koruma konusunda oldukça dirayetli davranmışlardır. *Lenin Bayrağı* adında oldukça eski bir tarihte 1957 yılında yayın hayatına başlayan gazete Kırım Türkçesi ile yayımlanmıştır. Böylece bu yayın Türklerin dillerini muhafaza etmelerine ve geliştirmelerine önemli katkı sağlamıştır. Bunun ilk kıvılcımını özellikle gençler arasında oluşturulan “Teşebbüs Grupları” oluşturmuştur. Bu gruplar geniş ölçüde halkın desteğini almıştır. İleride Kırım Türk Milli Hareketi’nin çekirdeğini meydana getirecek olan bu grup, gerek Kırım gerek Ahıska Türklerinin yaşadığı her sokak, her köy, kasaba neresi olursa buralarda teşkilatlanmış ve faaliyetlerde bulunmaya çalışmışlardır.

Söz konusu grubun asli görevlerinden birisi, teşkilatın bulunduğu bölgelerde toplantılar yapmak, mevcut hkmete sunulacak mektuplar hakkında toplantıya katılanlarla iştişare yaparak katılımcıların imzalarını almaktır. Her şey kayıt altına alınmak suretiyle, hkmete sunulmuştur.

Ancak bu duruma karşın Sovyet Hükümeti durumdan oldukça rahatsızlık duymuş ve grubun faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Tutuklamalar gündeme gelmiştir. Kırım, Ahıska Türklerinin önderi olan Mustafa Cemiloğlu da bu teşkilatlarda yetişmiştir. Mustafa Cemiloğlu'nun katılımıyla yapılan faaliyetler sonucu birliğin adı "Kırım Türk Gençlik Birliği" olarak tasarlanmıştır. Ancak daha sonra bu ismin önüne "vatana dönüş" için ifadesi de eklenmiştir. Halkın Kırım'a dönüşü, zorla çıkarıldıkları vatanlarında kalan mallarının iadesi ve 1944 cereyan eden zorunlu göç döneminde var olan Kırım ÖSSC modelinin yeniden kurulmasının Kırım Türk Milli Hareketi tarafından kayıtsız şartsız vazgeçilmez bir çözüm olarak kabul edilmiş olması bu birliğin en temel ilkesini oluşturmaktadır. Benimsenmiş olan bu ilkelerden de anlaşıldığı üzere artık geleceklerini başka ülkelerde tasavvur etmek, vatana dönüş yoluna çıkmış olan bu birliğin ruhuna, amacına aykırı bir durumdur. Kırım, Ahıska Türkleri tarihi vatan olarak addettikleri topraklara bir gün dönebilmek umuduyla var olmuş ve bu yolda başlattıkları oluşum hareketleriyle önemli adımlar atmışlardır. Ancak zaman zaman başlattıkları bu harekette bir takım eksiklikler ve aksaklıklar da yaşanmıştır. Mevzu bahis olan bu aksaklıklar gerek metot, gerekse stratejik ve mali eksikliklerden kaynaklanmıştır. Ancak "Ekim Darbesi" olarak da adlandırılan Sovyetler Birliği KP Merkez Komitesi Ekim toplantısında 1964'te Hruşçev'in görevinden uzaklaştırılması Kırım Türk Milli Hareketi'nin yeni bir safhaya geçişi olarak kabul edilmektedir. Yeni yönetim Türklerin umutlarını yeniden yeşertecek bir anlayış sergileyerek 1960'lı yılların ortasından itibaren söz konusu hareketin tekrar güçlenmesinde belirleyici rol oynamıştır.

Kırım Türkleri vatana dönüş konusundaki kararlılıklarını göstermek adına 1987 yılında meydana gelen Kızıl Meydan'daki işgal vasıtasıyla tüm dünyanın dikkatini kendi sorunlarına çekmeyi başarmışlardır. Bu tarihten sonra da bu hususta ne kadar kararlı olduklarını göstermek adına dirençlerini iyice artırmış ve yetkili mercilerin tüm engellemelerine karşı koymuşlardır. Nitekim gösterdikleri bu direnç neticesinde özvatana dönüşlere ilişkin sonuç alınmaya başlanmış ve 40.000'i aşkın kişi dönmeyi başarmıştır. Sovyetler'in dağılmaya başladığı yıllarda, Kırım Türklerine tüm haklarının iade edilmesi ve bu hakların güvence altına alınmasına ilişkin bildiri

yayımlanmış ve bunu izleyen yıllarda da özvatana dönüşlerde farkedilir derecede artış gözlenmiştir.⁵⁶

Sovyet Hükümeti'nin yer yer artan baskılarına rağmen vatana geri dönüş çağrısı yapan ve bu uğurda savaşılan bu birlik hareketi kısa sürede Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Kuzey Kafkasya'da yaşayan soydaşlar arasında hızla yayılmıştır. Haklarını savunan ve seslerini mektuplar yoluyla bir şekilde duyurmaya çalışan halk, artık başlattıkları hareketin güç kazanmasıyla seslerini daha yüksek çıkararak mitingler düzenlemeye başlamışlardır.⁵⁷

Kırım ve Ahıska Türkleri kendi tarihlerini, göçe tabi tutuldukları tarihten bu yana ne durumda olduklarını, neler yaşadıklarını ve kendilerini ilgilendiren birçok şeyi Milli Hareket'in önde gelenleri tarafından yaygın bir şekilde yazılan, çoğaltılıp dağıtılan "samizdat" yayınları sayesinde öğrenme imkânı bulmuşlardır. Öncelikle Özbekistan'a komşu toplulukların önde gelen şahıslarına, Sovyet aydınlarına gönderilen bu yayınlar öylesine büyük bir yankı uyandırmıştır ki, yabancı basın organlarında dahi yer almıştır.

1956 senesinden itibaren Kırım Tatarları SSCB yönetimine mektuplar ve müracaatlar yollayarak vatana dönüş haklarının iade edilmesini talep etmişlerdir. SSCB yönetimi bütün bu mektup ve müracaatlar karşısında ya sessizliğini korumuş ya da mektuplarda imzası olanları çeşitli bahaneler ileri sürerek baskı altında tutup, onları bu isteklerinden vazgeçirmeye uğraşmıştır. Kırım Tatarları defalarca SSCB yöneticilerinden onların bir heyetini kabul etmesini ve şikâyetlerini dinlemesini rica etse de, Komünist yönetim bu halkın sorunlarını dinlememekte kararlılık göstermiştir. Moskova'ya bu iş ve amaçla giden gruplar ise çeşitli takip ve suçlamalar isnat edilerek hapse atılmış, Kırım Tatarlarının barışçıl toplantı ve gösterileri asker ve polis baskısıyla dağıtılmıştır. SSCB, KGB'si ve polisinin baskı ve işkencelerine rağmen Kırım Tatarları kendi haklarını talep etmekten geri durmamış, vatana dönüş uğrındaki

⁵⁶Hakan Kırımlı, "Rus İdaresi Dönemi" <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?YaziNo=210>. Çevrimiçi tarih: 01.05.2019.

⁵⁷ Özcan, *a.g.e.*, s. 157.

milli mücadeleye devam etmişlerdir. 1957'den başlayarak vatana dönüş taleplerini resmi olarak yetkili mercilere bildirmeye başlamışlardır. 1960 yıllarına gelindiğinde, doluşturdıkları Kırım Tatar Milli Hareti, Kırım Tatarlarının vatanlarına dönüşünün gerçekleştirilmesi, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin tekrardan kurulması için mücadelelerine hız vermişlerdir.⁵⁸ Ancak söz konusu yıl itibariyle de, Kırım Tatarlarının haklarını iade etmek maksadıyla yayımlanmış olan birçok kararnamede, Kırım Tatarlarından, “Önceleri Kırım’da yaşamış Tatarlar” olarak bahsedilmiştir. Bütün bu baskılara göz yumarak gruplar halinde Kırım’a dönen Tatar ailelerine karşı Kırım’da da engelleyici tedbirler devam etmiştir. Ya çocukları Kırım’daki okullara alınmamış ya da hayatlarını devam ettirmek için gerekli olan belgeler verilmeyerek kayıt dışı yaşadıklarına dair ceza kesilmiştir.⁵⁹

1956 yılı itibariyle vatana dönüş için sürekli olarak faaliyet halinde olan Milli Hareket sonunda bu uğraşlarının bir karşılığı olarak Sovyet Hükümeti’yle bir karara varmıştır. SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu şu kararları aldığını belirtmiştir; “Sovyet vatandaşlarının sahip oldukları her türlü sosyal ve siyasal haktan istifade edebilirler. Parti ve devlet kademelerinde görev yapabilirler. Radyolarda yayın yapabilir, ana dillerinde gazete çıkarabilir, her türlü kültürel faaliyette bulunabilirler”. 1956 tarihli kararnamenin ikinci maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkında da bir yasa çıkarılmıştır. “Tatar, Ahıska milletine mensup olup daha önceden Kırım’da yaşamış olan vatandaşlar ve aile üyeleri de Sovyet Birliği vatandaşları gibi iş ve pasaport hususunda yürürlükte olan yasalar gereğince Sovyetler Birliği’nin bütün bölgelerinde çalışma ve yerleşme hakkını” elde etmişlerdir.

Bahsi geçen kararname, Ahıskalılara dönüşleri konusunda izin verildiğinin ve bulundukları topraklarda da sahip oldukları hakların genişletildiğinin bir kanıtı niteliğinde olmuştur. Söz konusu kararname daha önce verilmeyen ve tanınmayan birçok hakkın yeniden Kırım, Ahıska Türklerine iade edilmesi özelliği taşısa da, aslında Milli Hareket’in taleplerini karşılamaktan uzak görünmektedir. Kararnamede

⁵⁸ Aydıngün, Ayşegül, İsmail , *Kırım Tatarlarının Vatana Dönüşü, Kimlik ve Kültürel Canlanma*, 2004, s. 22.

⁵⁹ Aydıngün, a.g.e., s. 23, 24.

bilhassa milli özerklikten bahsedilmemiştir. Aynı şekilde kendi vatanlarında bıraktıkları taşınır-taşınmaz kültürel ve kişisel emlakin iadesi talebinden de söz edilmediği görülmüştür.

Vatana dönüşlerin yaşandığı 1980’li yıllardan sonra 1991 yılında da dönüşlerin devamıyla ilgili olarak bir Kurultay daha toplanmıştır. Akmescit’te gerçekleştirilen toplantıda, Kırım Tatar Milli Meclisin kurulmasına karar verilmiştir. Oluşturulan bu meclisin başkanlığına ise, Mustafa Abdülcemil Kırımoglu getirilmiştir. 1991 itibariyle de Kırım Türkleri üzerinde söz sahibi olmaya başlayan Meclis, Kırım’ın Ulusal Marşı’nı ve Ulusal Bayrağı’nın da gerçekleştirilen bu ikinci Kurultay’da kabul edilmesi sağlanmıştır.⁶⁰

Yukarıda bahsi geçtiği üzere oluşturulan Milli Meclis tarafından 26-29 Haziran 1996 tarihleri arasında Kırım’ın Akmescit şehrinde Ukrayna Tiyatro Salonunda 3. Kırım Tatar Milli Kurultayı gerçekleştirilmiştir. Kurultayın açılış konuşmasını Kırım Tatar Milli Meclis Başkanı olarak tayin edilen Kırımoglu yapmıştır. Kırımoglu konuşmasında siyasi ve genel durumları hakkında bilgi vermiştir. Kurultayın ikinci günü söz alan teftiş komisyon başkan yardımcısı Enver Muiddin meclis çalışmalarının kendileri açısından olumlu taraflarını anlatmıştır. Yapılan bu kurultayda meclis azalarının %90’nın değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Dördüncü gün 33 kişilik Kırım Tatar Milli Meclisi’nin yeni merkezi Şura azaları ile yedi kişilik teftiş komisyonu azaları seçilmiştir.⁶¹

Mustafa A. Kırımoglu, kendi bünyelerinde oluşturdukları Milli Meclis toplantılarına devam edilmiş ve 1989’da Taşkent’te yapılan bir başka toplantıda da bu defa Kırım Tatar Milli Hareketi Teşkilatı başkanlığına secilmiştir. Sonraki yıllarda yapılan yeni seçimlerle Kırımoglu, Meclis Başkanlığı görevini yürütmeye devam etmiştir.

⁶⁰Muhammed Furkan Engin, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, “Mustafa Abdülcemil Kırımoglu (Cemiloglu): Hayatı ve Fikirleri” Yüksek Lisans Tezi, 2014.

⁶¹ a.g.t. s. 47.

Taleplerin karşılanmaması neticesinde birçok yerde protesto gösterileri yapılmış ve bu 5 Eylül Kararnamesi'nde söz konusu Birliğe özerklik tanıyan, vatanlarına dönüşte kendilerine vaat edildiği üzere mallarının iade edilmesi ve göçten önceki yaşam standartlarına ulaşmaları yönünde gerekenin yapılacağı yönündedir. Ancak verilen tüm bu vaatler, Sovyet Hükümeti'nce yerine getirilmemiş ve Türklerden anavatanlarıyla ilgili gelen taleplere kayıtsız kalınmıştır. Kuruluş yılı itibariyle ivme kazanan Milli Birlik 1970' li yıllarda bir hayli güç kaybetmiştir. Bu dönem oldukça kritik geçmiştir. Kararnamede alınan kararlar, Türklerin sosyal statülerinde, yaşam standartlarında bir takım iyileştirmeler yapmıştır. Ancak sosyal hakları genişleyen Kırım, Ahıska halkı farklı coğrafyalara dağılmaya başlayınca Milli Hareket sahasında da koordinasyon eksikliği yaşanmaya başlamış ve giderek aradaki irtibat kopmuş, Milli Hareket davasını sayıca az olan aydın kesim yürütmeye başlamıştır. Bundan sonra yapılan Milli Hareket eylemlerinde, yapılan mitinglerde sayı bir hayli düşmüştür. 1985 yılı itibariyle Sovyetler Birliği yönetiminde bir takım değişiklikler hasıl olmuştur. Mihail Gorbaçev'in Sovyetler Birliği KP Merkez Komitesi Genel Sekreteri seçilerek ülke yönetiminin başına geçmiştir. Bu yönetim değişikliği Doğu Blok ülkelerinde birçok alanda değişikliklerin yaşanmasına vesile olmuştur. Nitekim yeni yönetimle beraber benimsenen "Perestroyka" ve Glasnost = Açıklık politikaları Kırım, Ahıska Türklerinin ülkeye dönüş mücadelesinde tesir etmiştir.⁶² Ancak ilerleyen dönemlerde bu politikaların da çok sağlıklı işlemediği ve Milli Harekete fayda sağlayacak bir katkıda bulunmadığı görülmüştür.

Ahıska ve Kırım Türkleri Sovyet, sonraları Gürcistan Hükümetleri'nde yeterli desteği almadıklarını ve yapılan anlaşmalar, beyannamelerde kendilerine sunulan vaatlerin sonrasında yerine getirilmediğini görünce, "Vatana Dönüş" mücadelesini bizzat kendileri yürütme kararı almışlardır. Bunun için de kendi derneklerini kurma kararı almışlardır. Kurulan bu dernekler vasıtasıyla vatana dönüş faaliyetlerini hızlandıracak, seslerini daha geniş kitlelere duyurabilecek ve bu yolla önemli kazanımlar elde edebileceklerdir.

⁶² Özcan, a.g.e., s. 227.

2.3.3. Vatana Dönüş Yolunda Kurulan Cemiyet ve Dernekler

1944'te başlayıp hâlihazırda günümüze kadar sirayet eden ve hâlâ çözüme kavuşmamış olan bu trajediye bir dur demek, kendilerinden zorla alınan hakları geri almak adına mücadele veren, bu hususta uluslararası bir farkındalık yaratmak için bizzat Ahıska ve Kırım Türkleri seferber olmuşlardır. Gerek Türkiye'ye göç etmiş bulunan gerekse dünyanın belli coğrafyalarına dağılmış halde olan Türkler bir birlik ve beraberlik oluşturmak, kendi özvatandaşlarına geri dönebilmek için seslerini olabildiğince gür biçimde çıkarmaya başlamışlar, yıllar süren mağduriyetlerine bir son vermek üzere çeşitli kuruluşlar, gazete dergi gibi yazılı mecralar üretmişlerdir. Kurmuş oldukları dernekler, vakıflar, komisyonlar, gazete ve dergi gibi süreli yayınların yanı sıra internette kendi adlarına düzenlenmiş olan web siteleriyle de geçmişten bugüne uzanan sorunlarını güncel biçimde aktarmaya ve ilgili mercileri bilgilendirmeye çalışmaktadırlar. Gerek yazılı gerekse görsel medya kanalları vasıtasıyla bugün dahi somut olarak kesin sonuç alınamamış olan “Vatana Dönüş” meselesini uluslararası platforma taşımaya çalışarak bütün haklarının kendilerine iade edilmesini talep etmektedirler. Çalışmanın önceki bölümlerin de bahsi geçtiği üzere Ahıska ve Kırım Türkleri yaşamış oldukları ülkelerde kurmuş oldukları vakıf ve dernekler aracılığıyla çeşitli faaliyetlerde bulunuyor, akademik sahada bu konuya müdahil olan bilim adamlarıyla kongreler düzenleyerek hukuksal yollarla haklarını geri almaya azami çaba göstermektedirler. Türkiye'ye göç etmiş bulunan ve önceleri çoğunlukla Doğu Anadolu bölgesinde barınmaya çalışıp bunu başaramayınca da daha batı kesimlerine yerleşen Ahıska, Kırım Türkleri sürekli olarak birbirleriyle irtibat halinde olmaya gayret etmiş ve yıllar önce arkalarında bırakmak zorunda oldukları topraklara yeniden kavuşmak, vatandaşlık haklarını, kimliklerini yeniden kazanmak için Türk Hükümeti aracılığıyla zaman zaman ilgili ülkelerle görüşme sağlamak ve bazı kararlar alınmaktadır. Yaşanan olaylar her yıl dönümünde anılmakta ve kendilerine ülkelere dönmeleri adına verilen vaatler ve yazılı kararların takipçisi olarak bunları sürekli gündemde tutma eğilimi göstermektedirler. Çünkü bu yolla geç kalınmış bir farkındalık yaratabilecekler ve onca yıl ayrı kaldıkları topraklara tekrardan dönebileceklerdir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz gibi farklı coğrafyalarda tutunmaya çalışan Ahıska ve Kırım Türkleri bağlarını korumaya çalışmakta, yıllar geçse dahi bir umutla mağduriyetlerinin giderilmesi için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Ahıska ve Kırım Türklerinin vatana dönüş yolunda hâlihazırda mücadele vermeye devam ettiklerini ve günümüz dünyasına seslerini olabildiğince gür duyurmak için çeşitli oluşumlar, dernekler, yazılı mecralar kurdukları çalışmanın önceki bölümlerinde belirtilmiştir. Vatana dönüş yolunda, dünyanın farklı ülkelerine dağılmak zorunda kalmış bu milletin bağlarını ve birbirleriyle olan iletişimlerini koparmamak ve ortak mücadele yürütmek adına kurmuş oldukları en büyük oluşumun Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) olduğu söylenebilir. Söz konusu bu birlik, Ahıska Türklerini temsil etmek üzere dünyanın her yerinde çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu kuruluş İçişleri Bakanlığı'nın 2015 tarihli ve 1974 sayılı yazısı üzerine, 3335 Sayılı uluslararası teşekküllerin kurulması noktasında 1. madde gereğince, Bakanlar Kurulu kararıyla 24.05.2010 tarihinde kurulmuştur. Adı geçen bu kuruluşun birincil amacı; gerek Ahıska Türklerini gerekse Ahıskalar tarafından kurulan sivil toplum örgütlerinin koordineli çalışmasını sağlamaktır. Türklerin anavatanlarına geri dönüşlerini gerçekleştirmelerini sağlamak üzere gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bu anlamda faaliyet gösteren çeşitli vakıf, cemiyetler, federasyon ve konfederasyonlarla iş birliği, karşılıklı bilgi alışverişleri gerçekleştirilerek dönüşü engelleyen tüm faktörler yakın bir işbirliği içerisinde ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.⁶³

Kuruluşun öncelikli amaçlarından bir diğeri de; Türklerin birbirleriyle bağları kopmadan dünyanın neresinde olunursa olsun birlik ve beraberlik duygusunu yitirmeden sahip oldukları dil, din, gelenek, görenek ve kültürlerini koruyarak, geliştirerek vatana geri dönüş yolunu açmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmaktır. Dünyanın birbirinden farklı coğrafyalarına dağılmış vaziyette bulunan Ahıska Türklerinin kendilerinden zorla alınmış tüm haklarını iade etmek üzere yeni çalışmalar

⁶³ <http://www.datub.eu/kurumsal.html#tarihce>. Çevrimiçi tarih: 15.04.2019.

yürütülmektedir. Söz konusu kuruluş, Ahıskalılarının uğradığı zorunlu göçü belgelemek üzere sahip oldukları tarihi ve kültürel arşivler kurmaktadır. Aynı zamanda yine bu sürece katkıda bulununacağı düşüncesiyle, Türklerin hâlihazırda bulundukları yerlerdeki kültürel, ekonomik ve sosyal durumlarını rehabilite ederek istenilen düzeye getirmek üzere çeşitli konferanslar düzenlenmektedir. Özellikle de Ahıskalı gençlerin yaşadıkları yerde dil ve kültür erezyonuna uğramadan bunları korumak üzere Türkiye’de dahi dil kursları ya da başka etkinliklere katılım sağlanmaktadır. Vatana dönüş noktasında, gerekli olduğu taktirde, Avrupa İnsan Hakları (AİHM), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği gibi uluslararası sivil toplum örgütleri ve kuruluşları adına başvuruda bulunurlar. Dağınık halde bulunan Ahıska Türklerinin kültür ilişkilerini canlı tutmak adına milli nitelikte festivaller, sergiler, yarışma vb. kültürel faaliyetler düzenlenmektedir. ⁶⁴

Göçün ilk ve oldukça zorlu geçen yıllarında konut, iş bulma, beslenme ve daha birçok problemle karşı karşıya kalmış ve değişik topraklara farklı gruplar halinde dağıtılan bu millet deyim yerindeyse geçim derdine düşmüştür. Ancak zamanla Sovyet Birliği’nde değişen yönetim ve yöneticilerin uygulamış oldukları politikalar gereği kimi zaman vatana dönüş ışığı yakılmıştır. Özellikle 1960’lı yıllara kadar çok nadiren bahsi geçen ve mümkün görülmeven vatana dönüş çağrısı yapılmaya başlamıştır. Bu durum milli birlik ve beraberlik duygusu içinde olan genç aktivistler için ilham verici bir gelişme olarak kaydedilmiştir. Kırım ve Ahıska Türkleri tarafından yıllarca mevcut problemlerine bir çözüm getirilememesi onları bir takım protesto ve mitingler düzenleme yoluna götürmüştür. Öyle ki yapılan bu mitinglere kimi zaman on binlerce katılım gerçekleşmiştir. Kırım ve Ahıskalı Türkler tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin herkes tarafından görünüp bilinmesi, duyulması için bu noktada iletişim araçlarının çok önemli olduğu farkedilmiştir.

Çeşitli bildiriler hazırlanarak daktilolarda çoğaltılmak suretiyle dağıtılmış ve bu sürece oldukça katkıda bulunduğu gözlenmiştir. Yayımlanan söz konusu bildiriler,

⁶⁴ [http:// hwww.ahiskapress.com/?page_id=21](http://hwww.ahiskapress.com/?page_id=21), <http://www.datub.eu/kurumsal.html#tarihce> Çevrimiçi tarih: 10.04.2019.

dünyanın farklı köşlerinde dağınık halde yaşamak durumunda kalmış Kırım ve Ahıska Türkleri ile beraber insan hakları savunucularının da hayli ilgisini çekmiştir. Öyleki yürütülen bu çalışma sayesinde Moskova'ya intikal eden Kırım Tatarları temsilci sayısında hızlı bir artış gözlenmiştir.⁶⁵

Temsilci sayısı azaltılmaya çalışılmış, ancak bu çabanın aksine sayı giderek artmış ve 1967 yılı ortalarında da dört yüz kişilik bir sayıya ulaşmıştır. Vatana geri dönüş taleplerini iletmek ve bu hususta hâlihazırda yaşanan problemleri çözüme ulaştırmak adına Temsilciler tarafından Moskova'nın yetkili makamları ziyaret edilmiş, yazmış oldukları dilekçe ve mektuplar sunulmuştur.⁶⁶

Kırım Tatarları ilk çıkardıkları *Azat* dergisinin ardından yine seslerini yazılı basın yoluyla duyurabilecekleri mecmular çıkarmaya devam etmişlerdir. Bunlardan birisi de 1965 Mayıs ayı itibariyle, yayımlanmaya başlayan *Lenin Bayrağı* isimli dergide kullanılan dilin Türkçe olması, Hareket için önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu dergi, *Özbekistan KP Merkez Komitesi, Yüksek Şurası ve Bakanlar Kurulunu*'nun bir organı olma görevi üstlenmiştir. Yine de derginin Kırım Türkçesinde yayımlanmış olması Hareket'in önemli bir gelişmesi olarak kabul edilmiştir. Ahıska ve Kırım Türklerinin gerek göç esnasında gerekse göç sonrasında yerleşmiş oldukları topraklarda yaşamış ve hâlihazırda yaşamakta oldukları sorunları geniş kitlelere duyurmak için çeşitli faaliyetlerde bulundukları, mitingler düzenledikleri, protesto gösterileri yaptıkları, dilekçeler, bildirgeler yazdıklarından çalışmanın birçok noktasında bahsedilmiştir. Tüm bunların yanı sıra seslerini mümkün mertebe dünya çapında duyurmak üzere, hâlihazırda bulundukları ülkenin resmi dilini kullanarak sanal sayfalar vasıtasıyla duyuru yapmış, aralarında daha çok süreli yayınların bulunduğu basılı kaynakları kullanmış ve faaliyetlerini zenginleştirmeye çalışmışlardır. Günümüzde haklı davalarını savunmak, takip etmek ve kendi kültürlerini yaşatmak adına yayınına devam eden birçok internet siteleri, blogları, gazete, dergi gibi süreli yayınları mevcuttur. Basımı düzenli olarak gerçekleştirilen

⁶⁵ Özcan K., *a.g.e.* s. 157.

⁶⁶ Kemal Çapraz, "Kırım Tatar Türklerinde Basın", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.

dergilerin varlığını sürdürmesi ve gerek Ahıska gerekse Kırım Türklerine ilişkin tüm haberleri kamuoyuna doğru kaynaklardan aktarması amacıyla kurulan bu süreli yayınları destekleyen vakıflar vardır.

Bunlardan en önemlisi uzun bir zaman önce kurulan ve bir dergiyi de beraberinde kurup günümüze kadar taşıyan *Emel Kırım Vakfı*'dır. Kırım Türklerinin yıllardır süren ve bir türlü kesin sonuç alınamayan meselelerine birincil dereceden sahip çıkan vakıf, İbrahim Otar'ın fikriyle ve Yusuf Uralgiray'ın da verdiği destekle 1986 yılında noter eşliğinde imzalanan Vakıf senedinin aynı tarihte mahkeme kararıyla da onanması sonucu kurulmuştur. Vakıfta kayıtlı, önemli isimlerin yer aldığı 31 kurucu üye bulunmaktadır.⁶⁷*Emel Kırım Vakfı* kendi bünyesinde birçok faaliyet gerçekleştirip ve bu faaliyetlerin içeriklerini kendi web sayfasında yayımlayıp, yanı sıra *Emel* dergisini neşretmektedir. *Emel* dergisi oldukça geniş bir arşive sahiptir ve nitekim özellikle Kırım Türkleri, tarihi, zorunlu göç gibi konular üzerinde araştırma yapanlar için oldukça doğru, güvenilir kaynaklar sunmaktadır.

Ahıska Türkleri de dernekçilik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. 1975 Haziran ayında İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıya Uluslararası Ahıska Türkleri Federasyonu Başkanı Maksut İzzet, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, İhlas Vakfı Genel Müdürü Mehmet Okyay Bey ve Türkiye'de bulunan ve faal olarak görev yapan Ahıska Türkleri Dernek Yöneticileri ile bizzat Ahıska Türkleri de katılım göstermişlerdir. Geçekleştirilen toplantı sonucunda, Ahıskalıların gerek hukuki gerekse insani tüm haklarını geri almak üzere Ahıskalılara ait bir vakıf kurulması ve vakfın başkanlık görevine de Mehmet Oğuz'un getirilmesine karar verilmiştir. Vakıf; kuruluş tarihinden günümüze kadar çalışmalarını sürdürmektedir.⁶⁸

Özellikle vatana dönüş konusunda ve bulundukları topraklarda verilen hakları genişleterek her türlü vatandaşlık statüsünden yararlanmak ve en çok da dünyanın farklı yerlerine dağılmış olan bu milleti birbirinden kopmayacak şekilde kenetlemek, dünya kamuoyuna uğradıkları haksızlıkları ve yaşadıkları dramı duyurabilmek, birinci

⁶⁷ <http://emelvakfi.org/> Çevrimiçi tarih: 17.04.2019.

⁶⁸ [Ahiska.org.tr/](http://ahiska.org.tr/) Çevrimiçi tarih: 04.15.2019.

ağızdan anlatabilmek gayesiyle çeşitli dernekler, vakıflar, yazılı ve görsel medya organları kurmuşlardır. Bu bahsi geçen ve hizmetleri dolayısıyla en çok bilinen, tanınan iki vakıftan söz edilmiştir. Yine aynı şekilde en az vakıflar kadar bu meselenin takipçisi olan Ahıska, Kırım Türklerini ilgilendiren her türlü gelişmeyi an be an okuyucuları yahut izleyicileri ve dinleyicileri ile paylaşan gazete ve dergilerin de mevcut olduğundan çalışmanın bir önceki bölümlerinde bahsedilmiştir. En kapsamlı ve düzenli haber yapan *Emel* dergisinin yanı sıra *Bizim Ahıska* isimli süreli yayın olan ve editörlüğünü Yunus Zeyrek'in yaptığı üç aylık kültür dergisi mevcuttur. Derginin kendi internet sitesinden de ulaşılabilen sayıları mevcuttur. Bunun yanı sıra Yunus Zeyrek'in katkılarıyla hazırlanmış Trt ve Trt Avaz gibi ulusal kanallarda çeşitli belgeseller ve özel programlar yapılmıştır. Ahıska ve Kırım Türklerinin geçmişten bu yana devam eden sorunları çoğu kez çözüme kavuşmuş gibi görünse de farklı ülkelere, şehirlere dağılmış olan bu milletin tümünü kapsamadığı için mağduriyetleri devam etmektedir. Gerek yaşanan problemleri dile getirmek gerekse de haklı davalarını desteklemek, seslerini daha gür biçimde duyurmalarına yardımcı olmak amacıyla çok sayıda Ahıska ve Kırım Türkleri tarafından kurulmuş haber ajansları, radyo istasyonları da faaliyet halindedir.

“Ajans Ahıska” <http://ajansahıska.com> internet adresinden 24 saat haber yapan ve Ahıska Türkleri ile ilgili son dakika tüm haberleri, yaşanan gelişmeleri, yapılan anlaşmaları, düzenlenen konferansları aktaran ve ekonomiden siyasete daha birçok alanda da haber yapan bir ajanstır. “Ahıska Press” adında internet haber sitesi <http://www.ahıskapress.com> haber yapmakta ve aynı zamanda Türkiye Gazetesi'nin yayınına üstlenmekte, <http://www.ahıska.net/makale> adında ki site diğer yayın organları gibi hem haber yapmakta hem de Ahıska Türklerine dair kaynak oluşturabilecek çeşitli makalelere yer vermektedir. “Kırım Haber Ajansı” <http://qha.com.ua/tr> adresinde çoğunlukla Rusya ve Ukrayna ülkeleriyle ilgili gelişmeleri aktarmakta, Kırım Türklerini ilgilendiren son dakika haberler verilmektedir. “Kırım Haberleri” <http://www.haberler.com/kirim> haber portalından hem dünya haberleri yapmakta hem de Kırım Türklerini yakından ilgilendiren flaş haber niteliğinde haberler yapmaktadır.

Vatana dönüş faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere kurulan yazılı ve görsel mecralar dışında Ahıska Türklerinin biraraya gelerek oluşturdukları Vatan Cemiyeti, Ahıska Türkleri Umut Cemiyeti, Ahıska Türkleri Derneği, Ahıska Medeniyet Merkezi, Kısna, Osmanlı Türkleri Müteşebbis Heyeti, Anadolu Cemiyeti, Kırıkhan Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, İnegöl Ahıska, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Merkezi gibi Gürcistan, Ukrayna, Kazakistan, Rusya Federasyonu, Türkiye gibi ülkelerde kurulmuş olan örgütler mevcuttur.

2.3.4. Vatana Dönüş Yolunda Elde Edilen Kazanımlar ve Elde Edilemeyenler

Ahıska ve Kırım Türklerinin vatanlarına dönüş haklarının iade edilmesi hususunda uluslararası kurumlar vasıtasıyla bir takım girişimlerin başlatıldığından bahsedilmiştir. Bu noktada çalışmanın temelini oluşturan hukuksal yaptırımlar, geri dönüşe yönelik yapılan anlaşmalar ve mağdur edilmiş olan bu söz konusu halklara belli şartlar doğrultusunda verilmiş olan vaatler vardır. Vatanlarına geri dönüş yolunda başlatılan mücadelede yaşanan problemlere yönelik uluslararası düzeyde çözümler geliştirilmeye çalışılmış ve bu duruma yönelik somut adımlar da 1990'lı yıllarda başlayıp günümüze kadar devam eden uzun bir sürece yayılmıştır. Söz konusu dış Türklerin 1944 yılında maruz kaldıkları büyük zorunlu göçe ikincisi de eklenmiş yaşanan Fergana Olayları neticesinde ikinci büyük bir göç dalgası daha başlamıştır. Sonuç itibariyle gittikleri yerlerde de huzurlu bir barınma ortamı yakalayamayan Türkler, yasal yollara başvurmak suretiyle ve çeşitli faaliyetlerle yoğun bir direniş başlatmışlardır.

Sovyetler'in dağılmasının ardından çok sayıda milletler ve ülkeler bağımsızlıklarına kavuşmuş ya da özerk cumhuriyetler kurmuşlardır. Ancak Sovyetler'in dağılması sıkı yönetim altında varlık göstermeye çalışan birçok millet için umut verici olurken Ahıska Türklerinin mevcut durumlarını daha da içimden çıkılmaz bir hale getirmiş ve yerleştikleri ülkelerde Türklere etnik ayrımcılık politikası uygulanmış ve akabinde şiddete maruz kalmışlardır. Çalışmanın önceki bölümlerinde

de belirtildiği üzere Türklere yönelik geliştirilen bu şiddet olayları hızla tırmanışa geçmiş ve tarihe “Fergana” olarak geçen olayların yaşanmasına bunun sonucunda da Türklerin yine başka ülkelere mecburi göç etmelerine sebep olmuştur. Yaşanan olayların ardından 1989 yılı itibarıyla Özbekistan’dan çıkarılan Türkler, bu defa da Rusya Federasyonu başta olmak üzere Azerbaycan ve Ukrayna’ya yerleştirilmişlerdir. Özellikle Rusya’ya 65 bin dolayında Ahıska Türkünün yerleştirildiği bilinmektedir. Yerleştirilen nüfusun önemli bir bölümü de Krasnodar’da bulunmaktadır. Bu bölgede bulunan Türklerin toplam sayısına ilişkin elde edilen sayısal verilere göre, nüfus 12 binle 30 bin aralığında değişkenlik göstermektedir. Söz konusu bölgede yaşayan Ahıska Türklerinin birkaç bine yakın olanının vatandaşlık haklarının bulunduğu da belirtilmektedir. Ancak günümüz koşulları değerlendirildiğinde, bağımsız devlet Gürcistan’dan çıkarılan Türklerin özvatandaşlarına türlü bahaneler, çeşitli prosedürler öne sürülerek dönüşleri engellenmektedir. Aynı zamanda, daha evvel uluslararası platformlarda gerçekleştirilen vatana dönüş müzakerelerinde, dönüş planlarının gerçekleşmesi üzerine taahhütte bulunulduğu ancak buna yönelik yapılan düzenlemelere uyulmadığı ve hatta tam anlamıyla yerine getirilmediği görülmüştür.⁶⁹

Sovyetler’in dağılmasıyla, bilhassa 1996 yılında Eski Yugoslavya ve Sovyetler’de yaşanan karışıklıklar fazlaca gündemi meşgul ettiğinden Ahıska Türklerinin mevcut durumları uluslararası platformda adeta görünmez bir hâl almıştır.

1996’da, “Bağımsız Devletler Topluluğu ve Alakalı Komşu Devletlerdeki Mülteciler, Yerinden Edilmiş Kişiler, Diğer Gönülsüz Yerinden Edilme Şekilleri ve Geri Dönenlerin Problemleri Hususundaki Bölgesel Konferans”, bu toplulukta kendi talepleri ve hür iradeleri dışında göçe zorlanan insanların, sığınmacıların genel sorunları gündeme getirilmiştir. Söz konusu toplantının konusu; “*Daha önceden topraklarından çıkarılmış halklara mensup kişilerin gönüllü olarak geri dönme hakkı vardır. Bu hak, transit geçişin güvenceye alınmasını, kendilerine ait mal varlığının yasaklanmamış kısmını birlikte götürmelerini ve tarihi vatanlarında birleşmeleri için*

⁶⁹ M. Akif Kütükçü, Y. Kalafat, Yaşar Ağacan, “Güney Kafkasya Barışının Sağlanmasında Anahtar Etnisite-Ahıska Türkleri”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 10, S: 1, s. 194-195.

yardımları da kapsar”. Ahıska Türklerinin geri dönüşüne yönelik gerçekleştirilen söz konusu toplantıda, Türklerin kendi özyurtlarına yerleştirilmeleri yönünde resmi olarak karar alınmıştır. Buna karşın tam anlamıyla somut bir kazanım elde edilememiş ancak mevcut problemlere küresel boyutta dikkat çekilmesi sağlanmıştır.

Lahey’de 1998 yılında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Açık Toplum Enstitüsü’nün Mecburi Göç projesinin iştirakiyle Ahıska Türklerini ilgilendiren söz konusu meselelerle ilgili görüşmek üzere Rusya, Azerbaycan ve Gürcistan Hükümetlerinin temsilcileriyle beraber Ahıska Türklerinin bizzat kendi temsilcilerinin de katılım gösterdiği müzakereler yapılmıştır. Bahsi geçen ülke temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen toplantılarda, Ahıska Türklerinin geleceğini etkileyecek kararlar alınmış, Türklerin mevcut durumlarına uluslararası toplumların nezdinde dikkat çekmek, siyasal haklarının önemine değinmek, ellerinden alınan bireysel, hukuki, siyasal vb. birçok haklarının geri iade edilmesi ve ve artık vatansız olarak dünyanın farklı ülkelerine dağılmış bu Türklerin sayısının azaltılması, iskân edildikleri yerlerde etnik tolerans olarak isimlendirilen programların geliştirilmesi hususunda görüşülmüştür.

Vatana dönüşlerin hız kazandığı 1999’da Viyana’da önceki temsilcilerle beraber Birleşik Devletler ve Avrupa Konseyi’nden de temsilcilerin katıldığı La Haye Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Daha önce yapılan toplantıda alınan kararlara eş değer nitelikte meseleler tartışmaya açılmıştır. Ahıskalılara ilişkin meseleler arasında yine eski haklarının iade edilmesi, ikâmet ettikleri yerlerde statülerinin yeniden düzenlenmesi hususu yeniden gündeme taşınmıştır. Ancak Rusya, Ahıskalıların hukuki bütünleşmesi noktasında taahhütte bulunmayı kabul etmemiştir. Türklerin kesin olarak dönüş yapmalarının esas amaç olarak belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Rusya Federasyonu’nun bu anlamda somut bir planlama yapmadığı gözlenmiştir. Ancak Gürcistan Delegasyonu ülkelerine dönecek olan Türklerin vatandaşlık meselesini 1999 yılı sonuna kadar çözümleneceğini vaat etmiştir. Bununla ilgili olarak kısa bir zaman içerisinde dönüşleri sağlamak üzere bir Devlet Komitesi ya da Vatana Dönüş Servisi kurulacağı bildirilmiştir. Ancak yapılan toplantının

ardından belli bir süre geçmiş, bahsi edilen Komite kurulmuş ancak Viyana müzakerelerinin devamı niteliğinde Gürcistan ve Azerbaycan hükümetlerince yeni müzakerelerin yapılması teklif edilmiş ancak hiçbir şekilde düzenlenememiştir. 1999 yılından günümüze kadar olan süreçte de gerçekleştirilen müzakereler neticesinde uluslararası platformda bu anlamda yürütülen çalışmalardan da bir sonuç alınamamıştır.⁷⁰

1996 tarihinde Avrupa Konseyi'ne üye olmak adına birtakım müracaatlarda bulunulmuş, Viyana müzakerelerinin yapıldığı tarihten sonra da tekrar başvurular gerçekleştirilmiş ve 1999 yılına gelindiğinde Gürcistan Avrupa Konseyi'nin kırk birinci üyesi olarak seçilmiştir. Bunu takip eden aylarda ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ve 2002 yılında ise Ahıska Türklerinin yurda dönüş meselesi kapsamında önemli bir sorun olan mülkiyet haklarıyla ilgili olarak hazırlanan protokolü de imzalamıştır. Bu noktada söylenilebilir ki, Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne üyelik gerçekleştirmesi, Ahıska Türklerinin vatana dönüşleri hususunda daha somut ve kalıcı bir adım atılmasında yardımcı olmuştur. 1999 Ocak ayında, Ahıska Türklerinin özvatınlara dönüş yolununun açıldığını gösteren, yasal olarak da onaylanmış bir metnin Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından kabul edildiği takdirde Avrupa Konseyi'nin bu noktada çok daha aktif bir rol oynayacağı belirtilmiştir.⁷¹

Bahsi geçen bu müzakereler sonrasında Gürcistan Avrupa Konseyi'ne girip Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmaya aday olmuştur. Bu adaylık sürecinde özellikle topraklarında varlık gösteren Ahıskalı Türklerin anavatanlarına dönüş yolunun kesin olarak açılmasını kolaylaştırmak için çabalamıştır. Bu amaca yönelik somut ve kati sonuçlar elde etmek üzere yasal haklar elde etmeye çalışmıştır. Buna yönelik olarak da; 1996 yılında Avrupa Konseyi üyeliği için müracaat etmiş ve Ahıska Türkleri meselesi hakkındaki Viyana Müzakereleri'nden kısa bir süre sonra 29 Nisan 1999'da, Gürcistan, Avrupa Konseyi'nin kırk birinci üyesi olarak kabul edilmiştir. 20

⁷⁰SUMBADZE, Nana, "The Problem of Muslim Population of Southern Georgia: Prospects of Deportation and the Local Resistance", <http://www.policy.hu/sumbadze/Nana-Meskhetians5.html>. Çevrimiçi tarih: 22.04.2019.

⁷¹ M. Akif Kütükçü, "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türlerinin Avatanlarına Dönüş Sorunu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13 s. 271-284.

Mayıs 1999’da ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni, 07 Temmuz 2002’de ise Ahıska Türklerinin ana meselesi olan mülkiyet hakkıyla alakalı 1 Nolu Protokolü bazı çekinceler ileri sürerek imzalamıştır. Gürcistan’ın Avrupa Konseyi’ne girmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne taraf olması, Ahıskalıların yeniden anavatanına dönme konusunda kalıcı bir çözüm bulmak için elverişli bir ortam sağlamıştır. Avrupa Konseyi’ne tam üyeliği ile Ahıska Türklerinin Gürcistan’daki anavatanlarına dönmeleri hakkında gerçekleştirilen ilerleme arasındaki bağ, resmen Aralık 1998’de Devlet Vatana Dönüş Servisi Şefi tarafından teyit edilmiştir. 29 Ocak 1999’da, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından Gürcistan’dan Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönmelerini sağlamak için bir hukuki çerçeve belirleneceğini gösteren metin kabul edilmiş ve söz konusu bu metin Avrupa Konseyi’nin bu noktada daha aktif bir rol alacağını göstermiştir. Nisan 1999’da Avrupa Konseyi, Viyana Müzakereleri’ne katılmıştır. Avrupa Konseyi’ne giriş şartı olarak Gürcistan, Ahıska Türklerinin Gürcistan toplumuyla entegrasyonu ve anavatanlarına dönmelerine izin veren hukuki bir çerçeveyi kabul edeceği sözünü vermiştir.

Gürcistan aynı zamanda, Ahıska Türklerine Gürcistan vatandaşlığı tanıma noktasında da birtakım vaatlerde bulunmuştur. Böylece Gürcistan’ın Avrupa Konseyi’ne kabul edilmesini izleyen iki yıl içerisinde söz konusu süreç tamamlanacak ve son on yıl içerisinde de Ahıskalıların vatanlarına dönmelerinin yolu açılacaktır. Ancak gerek BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gerekse Avrupa Konseyi’nin yetkilendirmiş olduğu uzmanlarca yapılan denetlemelerde, Gürcistan’ın Ahıskalıların söz konusu meselesiyle ilgili yeterince çaba göstermediği anlaşılmıştır. Buna karşılık, Avrupa Konseyi’nin Gürcistan’ın Ahıskalıların durumuyla ilgili hazırlamış olduğu bir başka rapor sonucunda ise, anavatanlarına dönüş hakkı isteyen ve sayıları 200 ila 300 bin arasında değişkenlik gösteren Ahıska Türklerinin bu girişimlerinin, belli prosedürlere takılarak ya da bazı yerel otoritelerce engellendiği bildirilmiştir. Bu durum karşısında Avrupa Konseyi, Gürcistan’ın Ahıskalılarla ilgili yüklenmiş olduğu sorumlulukları yerine getirmesi ve süreci hızlandırmasını istemiştir.⁷²

⁷²https://www.researchgate.net/publication/26453471_uluslararası_hukuk_cercevesinde_ahıska_turklerin_anavatanlarına_donus_sorunu. Çevrimiçi tarih: 24.04.2019.

Avrupa Konseyi'yle ilgili olarak alınan yükümlölükler ve bizzat göçe zorlanan Türkler tarafından yasal bir metin hazırlanmıştır. Hazırlanan bu yasal prosedüre bakıldığında, Gürcistan'ın Avrupa Konseyi ve diğer temsilciler nezdinde verdiği tahaahhütlere bağlı kalmayacağı ve dahası istenilen düzeyde uygulamayacağı açıkça görülmüştür. Gerek vatandaşlıkla ilgili gerekse Ulusal Güvenlik Konseyi'yle ilgili olarak gerçekleştirilen müzakereler neticesinde, kanunen geçerlilik arz eden bir ikinci tasarının daha hazırlanması noktasında mutabakat sağlanmıştır. Bunun sonucunda, Gürcistan Avrupa Konseyi yetkili hukukçuları ve Gürcistan Delegasyonu tarafınca 2001 yılında, Strasbourg'da yapılan görüşme neticesinde, içerisinde bazı revizyonların yapıldığı söz konusu kanun tasarısı Adalet Bakanlığı yetkililerine gönderilmiştir.⁷³

Ahıska Türklerinin gündemiyle birebir alakadar olan çok sayıda hukuk adamı ve muhtelif organizasyonlarda bahsi geçen bu kanun tasarısı, ağır bir dille tenkit edilmiştir. Bu şartlarda Türklerin ana vatanlarına dönmeleri kendi içinde bir takım riskler barındırmaktadır. Çünkü yaşamış oldukları ülkede edindikleri ekonomik ve sosyal haklardan feragat edecekler ve Gürcistan'a döndükleri vakit de vatandaşlık alıp almayacakları gibi belirsiz bir durumla karşı karşıya kalacaklardır. Ancak zaman içinde yapılan müzakereler neticesinde özellikle 1999 yılında anavatana dönüş konusunda somut bir adım atılmıştır. Ancak anlaşılmıştır ki toplum memnuniyetini kazanmak üzere hazırlanan ve gerçekleştirilen müzakereler çoğu kez sadece göstermelik olmaktan öteye geçememiştir.

Türklerin vatana dönüş için verdikleri mücadele engellenmeye çalışılmış ve nihayetinde "Ahıska Nüfusu Hakkında Devlet Komisyonu"na bahsi geçtiği üzere iletilmiş olan tasarının, Gürcistan Hükümeti tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeden kabul edilmediği açıklanmıştır. Bu durum üzerine, yetkili isimlerden olan Mamulia ve kendisine bağlı çalışan personeli de 23 Şubat 2001'de istifasını sunmuş ve akabinde ilgili servis de görev dışı bırakılarak kapatılmıştır.

⁷³ M. Akif Kütükçü,

"Uluslararası Hukuk Cercevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Donus Sorunu",
284<https://www.researchgate.net/publication/26453471>. Çevrimiçi tarihi: 24.04.2019.

Söz konusu meselenin çözüme kavuşturulması noktasında; “*Bu problemi kâfi derecede yüksek insanlık seviyesinde bağımsız olarak çözememek hem benim ayıbım, hem de benim neslimin ayıbıdır*” şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Ancak tüm bu müzakere sirkülasyonundan çıkan sonuca göre, Ahıska Türkleri özvatanlarına kesin dönüş için somut bir kazanım elde edememişler ve kendilerine imzalanan sözleşmeler ve ilgili protokellerle desteklenmek üzere yapılan taahhütnameler uygulama aşamasına geçirilememiştir. Gerçekleştirilen bir dizi görüşmeden sonuç alınamayınca, 45 Ahıska Türkü, hukuken ve fiilen mülkiyet haklarına kavuşmadığı sürece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sisteminden faydalanma hakkına sahip olmak üzere gerekli başvuruları yapmışlardır. Buna karşılık olarak, Gürcistan Hükümeti, sorumluluklarını yerine getirmediği taktirde, yapılan sözleşmenin 13. maddesinin hükümleri gereğince, başvuru hakkı ihlal edilmiş olacaktır. Bu duruma benzer bir örnek de, yine ilgili sözleşmenin; 1997’de *Baskı Altında Tutulanların Sosyal Korunması ve Siyasi Misillemenin Kurbanları olarak Gürcistan Vatandaşlığının Tanınması* hakkındaki kanunun uygulamaya geçmesi ile Gürcistan, aralarında Ermeni, Rum ve Gürcü gibi toplulukların bulunduğu ilgili halklara eski haklarını teslim ederken, Ahıska Türkleri kapsam dışı bırakılmış ve bu haliyle ilgili sözleşmenin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yapılmasına dair konulan yasak da ihlal edilmiştir.⁷⁴

⁷⁴ M. Akif Kütükçü, *a.g.m.* S. 13, s. 271- 28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRIM VE AHISKA TÜRKLERİNİN YURDA DÖNÜŞ SÜRECİNİN TÜRK YAZILI BASININA YANSIMASI

3.1. Kırım ve Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Sürecinin Türk Yazılı Basınına Yansımaları

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, 1944 yılında vuku bulan zorunlu göçten sonraki sürecin, bilhassa anavatana dönmek üzere belli hakların resmi olarak elde edilmeye başlandığı 1991-1999 yılları arasında bu sürecin nasıl işlediği, neler yaşandığı, dönüşlerin gerçekleşip gerçekleşmediği ya da ne kadarının gerçekleştiğine dair bilgi ve belgelerin Türk yazılı basınında yer alıp almadığı veya ne sıklıkta, ne ölçüde yer aldığına dair haberleri analiz etmek üzere günlük 3 gazete seçilmiş ve söz konusu gazeteler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yapılan taramalarda elde edilen sonuçları değerlendirmeden evvel, zorunlu göç olayının esas olarak cereyan ettiği sırada yaşanan ve de olayın akabinde meydana gelen olayların seyrine yönelik haberlerin kamuoyuna tam olarak yansıyor yansımıyor ya da ne şekilde yansıtıldığına dair yapılan çeşitli araştırmalardan ve tezlerden de istifade edilmiş ve bu tarihlerde Türk yazılı basınında gerçekleştirilen taramalardan belli sonuçlara ulaşıldığı gözlenmiştir. Öncelikle belirtmek gerekirse, söz konusu göç dalgasının patlak verdiği tarihlerde bu süreci bizzat yöneten Stalin tarafından bilhassa göç esnasında ve sonrasında yaşanan hadiselerin kamuoyundan gizli tutulması için titiz bir çalışma yürütüldüğü anlaşılmıştır. Sıkıyönetimin etkin olduğu bu yıllarda, dünya genelinde özellikle yazılı basın uzun bir süre deyim yerindeyse yaşananlar karşısında sağır ve dilsiz kalmışlardır. Sonraki yıllarda da olaylar objektif bir biçimde basına yansımamış ve bu konuya gerektiği kadar önem atfedilmemiştir. Özellikle 1944'te gerçekleşen büyük göç esnasında yaşanan trajik olaylar ve oldukça yüksek sayılara ulaşan can kayıpları çok sonra duyulmuştur. 1944'te yaşanan büyük göç, Türk basını da dahil olmak üzere dünya basınında, o zamanki koşullarda gerektiği ölçüde bir haber değeri görmemiş ve haliyle kaynak oluşturabilecek nitelikte habere rastlanılmamıştır. Ancak

sonrasında Ahıska Türklerine yönelik gerçekleşen ikinci göç dalgası olarak nitelendirilen “Fergana Olayları” basında nispeten yer bulmuştur. Yine de kamuoyunun bu mağduriyetten haberdar edilmesi özellikle Türklere isnat edilen asılsız gerekçeler dolayısıyla onlar üzerinde kurulan baskıya yeterli tepki verilmemiştir. Sınırlı sayıda gazete belli dönemlerde bir başlık halinde söz konusu haberlere yer vermiş, ancak sonrasında düzenli olarak bu olayların takipçisi de olunmamıştır.

1944 yılı gazetelerinde zorunlu göçe dair habere rastlanmamıştır. Gazetelere yönelik yürütülen çalışmalar göstermiştir ki, olayın esas olarak yaşandığı tarih değil sonraki dönemlerde bilhassa zorla yerleştirildikleri ülkelerde yaşanan ve onları ikinci bir göç dalgasına sürükleyen hadiseler basında yer bulmuş kamuoyu bu sayede önceki yaşananlardan haberdar olmaya başlamıştır.

Orhan Faigov tarafından gerçekleştirilen “Ahıskalı Türklerin Türk Basınında Sunum Biçimi” konulu yüksek lisans tez çalışmasına göre;⁷⁵ zorunlu göçün yaşandığı tarihlerde, dönemin tirajı yüksek olan gazetelerinden *Tan* gazetesinde yapılan incelemelerde, Sovyet başlıklı haberlere rastlanmış ancak yaşanan büyük göç dalgasından bahsedilmediği; Kırım’da etkili olmaya başlayan Alman taarruzundan bahsedildiği gözlemlenmiştir. *Zorunlu Göç, Sürgün, Nakliyat* sözcük ve sözcük öbekleri ile ilgili olarak gazetelerde yapılan incelemeler neticesinde yine döneminin yüksek tirajlı gazetelerinden *Akşam* gazetesinin 1944 yılı ve sonraki tarihlerinde çıkan sayılarında böyle bir haber başlığına rastlanılmamıştır. *Ulus* gazetesi üzerinde yapılan incelemeler neticesinde ise yalnız 1 habere rastlandığı belirtilmiştir. Söz konusu haber, gazetenin 22 Kasım 1944 sayısında görülmüştür. Sözü edilen dönem gazetelerinden *Yeni Yurd* gazetesinde de bahsi geçen sözcük ve sözcük öbekleri üzerinden yürütülen tarama sonucunda bir habere rastlanmıştır. Haber, *Ulus* gazetesindeki aynısıdır ve bir gün önce, yani 21 Kasım 1944’de gazetede yayımlanmıştır. *Tercüman* gazetesi de araştırmaya tabi tutulmuş, ancak konuyla ilgili bir haber ya da yazıya rastlanmamıştır.

⁷⁵ Orhan Faigov, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, “Ahıskalı Türklerin Türk Basınında Sunum Biçimi 1944 Ahıska Sürgünü, 1989 Fergana Faciası, 2004 Krosnodar Göçü ve 2010 Kırgızistan Çatışması Örnek Olayları”, 2015.

Araştırma kapsamında incelenen *Milliyet* ile *Son Posta* gazetelerinin 1944-1956 tarih aralığındaki sayılarında da konu ile ilgili haber görülmemiştir.

Stalin'in zulüm yaptığı ve dolayısıyla Sovyetler'de bulunan milliyetçi grupların da bu durumdan mağdur oldukları yorumu yapılmıştır. Aynı şekilde *Milliyet* gazetesinde 1944 sayılarında yaşanan göç olaylarına ilişkin bir haberle karşılaşılmamış, ancak 6 Haziran 1956 tarihli nüshasında bir habere rastlanmıştır. Orhan Faigov'un araştırması ortaya koymaktadır ki, zorunlu göçe ilişkin haberler mevcut haber yüzdeliğinin en küçük halkasını oluştururken, Gürcistan yahut Sovyetler Birliği'ne ilişkin yapılan haberlerin oranı daha yüksektir.

Ahıska Türklerinin 1944'deki zorunlu göçü, 1989 yılında Özbekistan'da yaşanan olaylarla çok geç de olsa bahis konusu olmaya başlamıştır. 24 Mayıs 1989'da Özbek gençlerin Ahıska Türklerinin oturduğu mahallelere saldırarak "24 saat içinde Özbekistan'ı terk etmeleri, aksi halde sonuçlarına katlanmak zorunda kalacakları" tehdidinde bulunmalarını takiben, 3-12 Haziran tarihleri arasında Fergana'da meydana gelen olaylarda; "51'i Ahıska Türkü, 38'i Özbek ve 25'i farklı milletlerden olmak üzere toplam 112 kişi hayatını kaybetmiştir. 1.032 kişi yaralanmış, 856 ev ve devlet binası yakılmış ve yağmalanmıştır. Bu çatışmanın ortaya çıkmasına yol açan etkenlerin başında; gençler arasındaki yüksek işsizlik oranı, halkın ihtiyaç duyduğu konut ve temel ihtiyaç maddelerindeki ciddi sıkıntı, sosyal adaletsizlik, yerel halkın manevi (dini) taleplerinin engellenmesi, etnik azınlıkların kültürel ve sosyal taleplerinin göz ardı edilmesi, dilsel problemler gösterilmiştir. Moskova çatışmaları durdurmak ve olayları kontrol altına almak için bölgeye askeri kuvvet göndermiştir. Olayların devamında Eylül ayı içerisinde 50 binin üzerinde Ahıskalı Özbekistan'ı terk etmiştir. 1991 yılı itibariyle ise yaklaşık 90 bin Ahıskalı Özbekistan'ı terk ederek Rusya, Azerbaycan, Kazakistan ve Ukrayna'ya göç etmek zorunda kalmıştır."⁷⁶ biçiminde aktarılmıştır.

⁷⁶ Adil Adnan Öztürk, Necat Çetin, "Fergana (Özbekistan) ve Posof'tan İzmir Torbalı'ya Uzanan Ahıskalı Bazı Ailelerin Göç Hikâyesi", *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1/2, 2018 Kış, s. 191-192.

Orhan Faigov'un "Ahıskalı Türklerin Türk Basınında Sunum Biçimi 1944 Ahıska Sürgünü: 1989 Fergana Faciası, 2004 Krosnodar Göçü ve 2010 Kırgızistan Çatışması Örnek Olayları" adlı çalışmasına göre;⁷⁷ Fergana faciası Türk basınında farklı şekillerde yer almıştır. *Tercüman*, *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Türkiye* ve *Zaman* gazeteleri üzerinde yürütüldüğü görülen araştırmaya bakıldığında; *Ahıska Türklerinin Misket Türkleri*, *Mesket Türkleri*, *Misketler*, *Mesketler* veya *Mesketyalılar*, *Kırım* ya da *Kafkas Türkleri* olarak isimlendirildikleri görülmüştür. Çalışmada Fergana faciası ile ilgili olarak 5 Haziran–25 Haziran 1989 tarih aralığındaki 120 gazete nüshasından 74'ünde konu ile ilgili haberlere rastlandığı belirtilmiştir. Özbek Türkleri tarafından maruz bırakıldıkları baskılar ve hatta taarruzlar neticesi binlerce Ahıska Türkünün düzenlerini bozmaya zorlanarak bu ülkeyi terke mecbur edilmiş olduklarına dair haberlerden bölümler çalışmada alıntılanmak suretiyle kullanılmıştır. Olaylar sırasında çok sayıda Ahıska Türkünün hayatını yitirdiği ve yüzlercesinin de yaralandığı, ev ve dükkanlarına zarar verildiğine dair haber örnekleri de söz konusu çalışmada yer almıştır. Aynı çalışmadan, Ahıska Türkleri adına konuşan dernek yetkililerinin "Ahıska Türklerinin yok edilmek istendiği ve kendi öz yurtlarına dönmelerine müsaade edilmediği, dağınık halde yaşamaya zorlanan milletin, yaşamak zorunda kaldıkları bazı yerlerde asimile olmaya zorlandıkları" yönündeki açıklamalarına da incelenen gazetelerde yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu sayede Ahıska Türklerinin 1944 senesinden beri SSCB yönetimince uğratılmış oldukları mağduriyetlere dair kamuoyunun bilgi sahibi olma şansına erişebildiği anlaşılmıştır.

3.1.1. Dönüş sürecinin (1991-1999) Cumhuriyet, Milliyet ve Türkiye

Gazetelerinde Ele Alınışı

Çalışmamızın bu bölümünde Kırım ve Ahıska Türklerinin resmi olarak vatana dönüşleri noktasında uluslararası platformda müzakerelerin gerçekleştiği ve dönüşlerin yaşanmaya başladığı 1991-1999 yılları arasında Türk yazılı basını incelenmiş ve belirlenen 3 gazete üzerinden kapsamlı bir tarama yapılmıştır. *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Türkiye* gazetelerinin söz konusu dönem aralığındaki tüm sayıları titizlikle incelenmiş

⁷⁷ Faiqov, a.g.t., s. 77-78-79.

ve elde edilen haberler üzerinden bir içerik analizi yapılmıştır. Kırım ve Ahıska Türklerinin zorunlu göçü ve sonrası yaşadıkları ile dönüş mücadelelerinin konusu olduğu haber ve yorum yazıları tespit edilerek konunun Türk yazılı basınında ne sıklıkla gündeme getirildiği ortaya konulmuştur.

Ahıska ve Kırım Türklerinin “zorunlu göç” dönemine ve göç ettikleri topraklarda yaşadıkları önemli olayların da bilhassa Türk basınında ne denli yer alıp almadığı, hangi başlıklar altında haber yapıldığı, bu sahada daha evvel de yapılmış olan araştırmaların sonuçlarından istifade edilerek bazı örnekler eşliğinde sunulmuştur. Ancak tezin ana temasını da oluşturan husus, Kırım ve Ahıska Türklerinin resmi olarak vatana dönüşleri noktasında uluslararası platformda müzakerelerin gerçekleştiği ve dönüşlerin yaşanmaya başladığı 1991-1999 yılları arasında tam olarak neler olduğu, bu noktada ne tür gelişmelerin kaydedildiğine dair Türk yazılı basını incelenmiş ve belirlenen 3 gazete üzerinden kapsamlı bir arşiv taraması yapılarak mevcut veri analizi oluşturulmaya çalışılmıştır. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* başta olmak üzere *Türkiye*’nin de dahil olduğu gazetelerin söz konusu dönemdeki tüm sayıları titizlikle incelenmiş ve elde edilen haberler üzerinden bir içerik analizi yapılmıştır. Bilhassa vatana dönüş yolunda neler yaşandığı, dönüş haklarının elde edilip edilmediği yahut söz konusu dönüşlerin Türk yazılı basınında ne sıklıkta ve nitelikte yer aldığı üzerinde durulmuş esas itibariyle bu çerçevede veri taraması yapılmıştır.

3.1.1.1. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin

Cumhuriyet Gazetesi’nde Yer Alışı

Cumhuriyet gazetesinin 1991 ve 1999 yılları arasında yayımlanan bütün sayıları incelenmiş ve Kırım Türklerinin öncelikle anavatanlarına dönüşleri ile ilgili haber başlıkları araştırılmıştır. Söz konusu yıllarda yapılan haber taramalarında, vatana dönüş haklarının iadesi olarak kabul edilen 1991 ve 1999 yılları arasında Kırım Türklerinin vatana dönüş konulu haberlere rastlanmıştır. Haberlerin sayısı ve yer aldığı sayfalar belirlenmiştir.

Tablo:2 Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı

Yıl	Doğrudan konu ed. hbr say. / Dolaylı konu ed. hbr say.	Doğrudan / Dolaylı	Fotoğraflı Haber	Fotoğrafsız Haber	Yayımlandığı Yer (1.sayfa)	Yayımlandığı Yer (iç sayfa)	Haber Kaynağı
1991	3	9	3	9	2	10	Moskova (AA)
1992	8	6	1	13	0	14	Moskova (AA)
1993	1	0	0	1	0	1	Moskova (AA)
1994	0	3	1	2	0	3	Moskova (AA)
1995	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1996	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1997	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1998	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1999	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş

Esas itibariyle Kırım Türklerinin anavatanlarına dönüş sürecine ilişkin haberlere ulaşmak üzere *Cumhuriyet* gazetesi üzerinde yapılan incelemelerde, yukarıda yer alan tabloda belirtilen sayısal veriler elde edilmiştir. Oluşturulan tabloda da görüldüğü üzere, 1991-1999 tarih aralığıyla sınırlandırılan haber taramasında, yalnızca 1991-1994 yıllarına ait haberlere rastlanmıştır.

Kırım Türklerinin yurda dönüş sürecini gündeme getiren ve birebir bu süreci aktaran doğrudan haber sayısı 12'dir. Kırım Türklerinin nispeten yer aldığı, doğrudan bahsedilmediği haber sayısı ise toplamda 18'dir. Mevcut haberlerin geneline bakıldığında; Dış Haberler servisinde yer alan haberlerde gözlemlenen en önemli nokta, söz konusu haberlerin, şüphesiz sayfanın neredeyse hep aynı bölümlerinde, gazetenin iç sayfalarında konumlandırılarak küçük, kısa başlıklarla oldukça sınırlı bir alanda yayımlanmış olmasıdır. Küçük başlıklarla ve sayfada nispeten geniş bir yer ayrılmadığı gözlemlenen haberler ise büyük çoğunlukla sayfanın, sol alt, sol üst ya da çok sık olmamak kaydıyla orta bölümünde konumlandırılmışlardır. Haberler büyük çoğunlukla Moskova (AA) dış kaynaklı olduğundan herhangi somut bir yorum içermediği gözlenmiştir. AA mahreciyle bir sütunda küçük bir yer ayrılarak verilen haberler kaynaktan aynen aktarılmıştır. Taranan haberlerde bulunan ve sırasıyla

başlıklar halinde içerikleriyle birlikte aktarılan haberler, büyük oranda söz konusu “yurda dönüş” müzakerelerinin hız kazandığı 1991 ve 1992’de yayımlanmıştır. Çalışmanın esas araştırma konusunu teşkil eden “yurda dönüş” mevzunun doğrudan konu edildiği haberlere az da olsa ulaşılmış olmakla beraber mevcut dönemde sık sık gündeme gelen Kırım’ın özerklik elde etme gayretleri ile ilgili olarak Ukrayna ve SSCB ile Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin ikili ilişkilerinin zarar görmesinden endişe edilerek özenle hazırlanan tarafsız haberlere de rastlanmıştır. Dolaylı yoldan da olsa Kırım Türklerinin siyasi durumu ve buna bağlı gelişebilecek yakın gelecekteki yurda dönüş mücadelelerini ilgilendirecek bu özerklik meselesine *Cumhuriyet* gazetesinde tarafsız kalınmaya azami itina gösterilerek değinildiği görülmüştür. Ancak yine de konu dolaylı da olsa hiç görülmemiş de değildir gazetede.

Gazetede doğrudan haber başlığında değerlendirebileceğimiz ve özellikle vatana dönüş ya da sonrasında gerçekleşen, yaşanan gelişmeleri aktarması bakımından örnek verebileceğimiz bir haber, 26 Mart 1991 tarihli sayısında “Tatar genç kuşağının geliştirdiği Kırım- pop müziği, milli kültür mirası ile Batı ritmini kaynaştırıyor: Kırım’da elhamdülillah- rock” uzunca başlığıyla yayınlanmıştır. Gerçekte magazinел bir dil ile hazırlanan ve Kırım Türklerinin zorla sürüldükleri yurtlarına dönüş için verdikleri mücadeleye açıkça bir atıf yapılmayan bu başlığa rağmen, haberin devamında kendi özvatandaşlarına dönen Kırımlı gençlerin ilginç ve özgür tarzlarıyla Kırım’ın ezgilerini çağımıza taşıdıkları belirtilmiştir. “Ruslaştırma politikası” ibaresinin geçtiği haberde, vatana dönüş sürecinde onları neyin beklediğine dair değerlendirmeler yapıldığı, öngöründe bulunduğunu söylemek de mümkündür. Haberin manşetten verilmiş olup fotoğrafla desteklenmesi görünürlük düzeyini artırmıştır.

Vatana dönüş sürecini doğrudan konu alan bir başka haber *Cumhuriyet* gazetesinin 2 Temmuz 1991 tarihli sayısında “Kırım Türkleri BM’ye başvurdu” başlığıyla yer almıştır. Gazetenin iç kısımlarındaki Dış Haberler sayfasında genel itibariyle kısa bir haber olarak nitelendirilecek boyutta verilmiştir söz konusu haber. Herhangi bir fotoğraf kullanılmadığı gözlemlenen haberde, Kırım Türk halkının kendi tarihi vatan toprakları üzerinde kendi geleceğini belirleme hakkının tanınması için

destek istediğinden ancak BM üyesi olan SSCB ve Ukrayna'nın bu noktada hiçbir adım atmadıklarına dikkat çekilerek, bu noktada eleştirel bir tutum sergilendiği gözlemlenmiştir. Yine vatana dönüş yolunda, Kırım Türklerinin bu sürecine yönelik gelişmeleri aktarması bakımından önem arz eden bir başka haber “Kırım Türklerine Kıyım” başlığıyla 14 Şubat 1992 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Haberde, Kırım'a dönen 135 Kırım Türkü ailenin evlerinin yerel Sovyetin kararıyla yıktırıldığı belirtilmiştir. Bu olay karşısında 200 Kırım Türkünün yapmış olduğu protestoların sonuçsuz kaldığı ve mevcut durumu iyileştirmeye yetmediği ifade edilmiştir. Fotoğrafsız olarak yer alan haberin son satırında ise önemli bir gerçek gün yüzüne çıkarılmıştır: Kırım Türklerinin kendi topraklarına dönmelerinin yetkililer tarafından “zamansız” olarak değerlendirildiği ve bu açıdan engellenmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Kırım Türklerinin zorunlu göç sonrası durumlarına dolaylı yoldan da olsa dikkat çekilen bir başka haber, “*Kırım'dan geri adım*” başlığıyla 21 Mayıs 1992 tarihli sayıda Dış Haberler sayfasında, fotoğrafsız olarak görülmüştür. Haber, Kırım Türklerinin bağımsızlık mücadelesine ilişkindir. Bağımsız bir Kırım Cumhuriyeti'ne kavuşulursa şayet, Kırım Türklerinin de ülkelerine dönüş savaşından ve kalıcı yerleşim mücadelesinden galip çıkabileceklerine dikkat çekilmiştir. Bu noktada, Türk basını konuya ilgisiz kalmamış ancak Rusya ile olan ilişkilerinin olduğu kadar Türkiye'nin Ukrayna ile olan ilişkilerinin de bozulmadan seyri için dikkatli bir dil kullanılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.

“Kırım Türkleri, Ukrayna'ya ret” başlıklı 9 Eylül 1992 tarihli bir başka haber yine Dış Haberler sayfasında görülmüştür. Küçük puntolu bir başlıkla ve fotoğrafsız olarak değerlendirilen haberde, parlamentonun Kırım Türklerinin bir ulus olarak tanımayı reddettiği ve Ukrayna vatandaşlığını da hâlihazırda askıya aldığına dikkat çekilerek Kırım Türklerince Simferopol kentinde düzenlenecek olan toplantıda, Ukrayna'nın Kırım yarımadasını Kırım Türklerinin ulusal varlığı olarak kabul edene kadar kitlesel gösteri ve protestolar yapılacağı aktarılmıştır. AA mahreciyle verilen haberde herhangi bir yorum ve değerlendirmeye rastlanmamış ve kaynağa bağlı

kalınmak suretiyle yayımlandığı gözlenmişse de konunun Türkiye kamuoyunun gündeminde küçük de olsa bir yer işgal etmesi sağlanmıştır.

3.1.1.2. Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alışı

Cumhuriyet gazetesinin 1991 ve 1999 yılları arasında yayımlanan bütün sayıları incelenmiş ve Ahıska Türklerine ilişkin haber başlıkları taranmıştır. Söz konusu yıllarda yapılan haber taramalarında, vatana dönüş haklarının iadesi olarak kabul edilen 1991 ve 1999 yılları arasında öncelikli olarak, Ahıska Türklerinin vatana dönüş konulu haberler araştırılmıştır. Haberlerin sayısı ve yer aldığı sayfalar belirlenmiştir.

Tablo: 3 Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı

Yıl	Doğrudan konu ed. hbr say. / Dolaylı konu ed. hbr say. / Doğrudan / Dolaylı	Fotoğraflı Haber	Fotoğrafsız Haber	Yayımlandığı Yer (1.sayfa)	Yayımlandığı Yer (iç sayfa)	Haber Kaynağı
1991	1 0	0	1	0	1	Moskova(AA)
1992	1 0	0	1	0	1	Moskova(AA)
1993	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1994	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1995	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1996	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1997	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1998	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1999	0 0	0	0	0	0	Belirtilmemiş

Yukarıda yer alan tabloda, 1991-1999 yılları arasında gerçekleştirilen taramada, belirtildiği üzere Ahıska Türkleri başlıklı doğrudan ya da dolaylı olmak kaydıyla yalnızca iki habere rastlanmıştır. Mevcut haberlerin her ikisinin de, gazetenin Dış Haberler sayfasında iç sayfalarda yayımlandığı gözlenmiştir. 1991 ve 1992 yılına ait olan iki haberde de fotoğraf kullanılmamıştır. Aynı zamanda her iki haber Moskova

(AA) mahreçli olarak yayımlanmıştır. Aynı gazetede yer alan Kırım haberlerinin yüzdelik olarak Ahıska Türklerinden bir hayli farklı olması dikkat çekmektedir. Kırım Türklerine yönelik sayısal verilerin sunulduğu tabloda da görüldüğü üzere, Ahıska Türklerine dair bu kadar sınırlı haber sayısına ulaşılmış olması şaşırtıcıdır. Keza aynı süreç ve vatana dönüş mücadelesi veren Ahıska Türklerinin *Cumhuriyet* gazetesinde bu denli sınırlı sayıda haberle yer alması kamuoyunun bu anlamda Ahıskalı soydaşlarının özyurtlarına dönüş için sürdürdükleri girişimlere dair haberdar olmalarına imkân vermemiştir. Bahsi geçen iki haberden ilki gazetenin 23 Temmuz 1991 tarihli sayısında yer almıştır. “Ahıskalılara göçmenlik” başlıklı haber dış haberler bölümünde fotoğrafsız olarak yer almıştır. SSCB’den Türkiye’ye göç etmek arzusuyla Türkiye’nin Moskova büyükelçiliğine başvuran ve başvurularından bir netice çıkmayıp da Türkiye’nin Moskova Büyükelçiliği önünde gösteri yapan Ahıska Türklerinin konu edildiği haberde; Büyükelçi Volkan Vural’ın “Bulgaristan’dan gelen binlerce Türke kapılarını açtıkları ve akabinde Irak’tan kaçıp gelen sığınmacıların barındırıldığı, tüm bunların Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomik şartlarını zorladığı gerekçesiyle SSCB’den Türkiye’ye göç etmek isteyen Ahıska Türklerinin zamanı gelince Türkiye’ye kabul edilecekleri” şeklindeki açıklaması yer almaktadır. Haberde Ahıska Türklerinin sorunlarına yönelik detaya girilmeyerek dönemin Sovyet-Türk ilişkileri bağlamında aktarıldığı gözlemlenmiştir. Gazetenin 22 Kasım 1992 sayısında yayımlanan ikinci haber ise; “Ahıska Türkleri BM’ye başvuruyor” başlığıyla yer almıştır.

Zorunlu göç tabirinin doğrudan kullanıldığı haberde, “Stalin yönetimi tarafından topraklarından zorla çıkarılarak göçe zorlanan Ahıska Türklerinin bir bölümünün oluşturduğu “Vatan Derneği” yurtlarına geri dönebilmek için birleşmiş Milletler teşkilatı dahil dünya kamuoyu nezdinde kampanya başlatma kararı aldıklarından” bahsedilmektedir. Gazetenin Dış Haberler sayfasında fotoğrafsız ve küçük bir haber olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2.1. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi'nde Yer Alışı

Kırım Türklerinin vatana dönüş süreçlerine dair incelenen günlük gazetelerden ikincisini *Milliyet* gazetesi oluşturmaktadır. Söz konusu gazetenin de 1991-1999 yılları arasında yayımlanan bütün sayıları taranmış ve Kırım Türklerine ilişkin haberler tespit edilmiştir. Haberlerin sayısı ve yer aldığı sayfalar aşağıdaki gibidir:

Tablo: 4 Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı

Yıl	Doğrudan konu ed. hbr say. / Dolaylı konu ed. hbr say. Doğrudn/ Dolaylı		Fotoğraflı Haber	Fotoğrafsız Haber	Yayımlandığı Yer (1.sayfa)	Yayımlandığı Yer (iç sayfa)	Haber Kaynağı
1991	2	1	0	3	0	3	Moskova (AA)
1992	3	2	1	4	0	4	Moskova (AA)
1993	1	0	0	1	0	1	Moskova (AA)
1994	2	0	0	2	0	2	Moskova (AA)
1995	2	0	0	1	0	1	Belirtilmemiş
1996	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1997	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1998	0	2	0	2	0	2	Belirtilmemiş
1999	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş

Kırım Türklerine dair haberlerin yer alış sıklığını belirlemek üzere oluşturulan mevcut tabloda, 1991-1999 yılları arasında Kırım Türklerinin yurda dönüş amaçlı verdikleri mücadeleyle doğrudan ya da dolaylı olarak alakalı olan 14 haber tespit edilmiştir. Doğrudan haber sayısının dolaylı haber sayısının 3 katı olduğu gözlenmiştir. Tablodaki mevcut veriler doğrultusunda, söz konusu tarih aralıklarında yer alan tüm haberlerin Dış Haberler servisine hazırlanan “Dünya-Olay” başlıklı sayfalarda ve az sayıda “Ekonomi” sayfasında olmak üzere gazetenin iç sayfalarında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Haberlerin neredeyse tamamı fotoğrafsız olarak yayımlanmış, yalnızca bir haber eşliğinde fotoğraf kullanıldığı gözlenmiştir. Genel itibariyle küçük puntolu başlıklarla oluşturulan kısa haberler olarak

değerlendirilmişlerdir. Ancak kısa haber formatından farklı olarak daha büyük haberlerin yayımlandığı da görülmüştür. Yapılan tarama sonucu bulunan haberlerin büyük oranda (AA) mahreciyle yayımlanmış olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla özel haber kullanılmamış olup, kaynaktan doğrudan aktarım yapılmış, kaynağın diline sadık kalınmıştır. Dönem itibariyle Sovyetler’de yaşanan sıcak gelişmelerin Kırım’ın özerkliğini kazanma süreciyle ilgili yapılan haberlere de rastlanmış, söz konusu haberlerin çoğunlukla Türkiye-SSCB ilişkilerinin zarar görmemesine azami dikkat gösterilerek ve denildiği gibi AA’nın diline ve aktarımına sadık kalınarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

“Kırım Türkleri için uyarı” başlığıyla 2 Kasım 1992 sayılı *Milliyet* gazetesinde yayımlanan haber, Kırımlıların yurda dönüş süreçlerine dair yaşanan son gelişmeleri doğrudan aktarmaktadır. Moskova (AA) mahreciyle verilen haber iç sayfada yayımlanmış ve nispeten bulunduğu sayfada geniş bir yer kaplamaktadır. Kırım Türklerinin öz yurtlarına dönüşleri için bir komisyon oluşturulduğu ve bu noktada ilerleyen günlerde bu kapsamda bazı çalışmalar yapılacağı bildirilmiştir. “Kırım Türkleri de egemen” başlıklı bir diğer haber 29 Haziran 1991 tarihli gazetede yayımlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Nazi Almanyası’yla işbirliği yaptıkları iddiasıyla topraklarından çıkarılmış olan Kırım Türklerince kurulan Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu’nun egemenlik ilan ettiği ve mevcut zorunlu göçmenlik durumlarının bu sayede sona ereceği ve dolayısıyla da “vatana dönüş sinyalinin verildiği” ifadeleri haberde yer bulmuştur. Haber fotoğrafsız olarak yayımlanmış olsa da konuya doğrudan dikkat çekmiş olması dolayısıyla önemlidir.

Bir başka haber, “Kırım Türkleri bağımsızlık ilan etti” başlığıyla yayımlanmıştır. 29 Haziran 1991 tarihli gazete haberinde, Kırım Türklerinin kendi oluşturdukları kurultayda yapılan müzakereler ve alınan kararlar neticesinde “bağımsızlık” ilan ettikleri belirtilmiştir. İç sayfada yer alan haber, yine dönüş sürecinde Kırım Türkleri için bir hak, bir kazanım elde edildiğini göstermiştir. “Tatarların lideri geliyor” başlıklı haber, 4 Şubat 1992 tarihli *Milliyet*’te yer almıştır. Haberde; Tatarların Milli Meclis Başkanı Mustafa Abdülcemiloğlu’nun (Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu) vatana dönüş süreciyle ilgili olarak Türk yetkililerle resmi

görüşmeler gerçekleştirmek üzere Ankara'ya gideceği aktarılmıştır. Haberde, Kırımoğlu'nun Türkiye'nin desteğini almak üzere Türkiye'ye geliyor olduğu yorumu yapılmıştır. Dış Haberler servisinde yapılan haber, iç sayfada orta bölümde konumlandırılmış ve fotoğrafsız olarak yayımlanmıştır.

Kırım Türklerinin vatana dönüş süreciyle doğrudan ilgili olarak yayımlanan bir başka haber *Milliyet* gazetesinin 03 Mart 1993 tarihli sayısında yer almıştır. “Haftanın Sohbeti” başlığıyla gazetenin TV Magazin sayfasında yayımlanan haber, Mustafa Cemiloğlu (Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu) ile gerçekleştirilen bir röportajdan oluşmaktadır. Haftanın konuğu olacağı belirtilen Kırım Türkleri Milli Meclisi Başkanı Mustafa Cemiloğlu, Kırım Türklerinin yurtlarına dönebilmeleri için genel olarak verdikleri demokratik mücadele sürecinin nasıl işlediğinden bahsetmiştir. *Milliyet* gazetesinin bu süreçte elde edilen kazanımları özellikle birinci ağızdan kamuoyuyla paylaşmış olması önemlidir.

Gazetede söz konusu süreç ile ilişkili olarak dolaylı yoldan enformasyon sunan haberlerden biri “Büyük Türkiye Senaryoları” başlığıyla 14 Şubat 1992 tarihli gazetede yayımlanan bir haberdir. Dünya-Olay başlıklı sayfada yayımlanan haber, orta uzunlukta ve fotoğrafsızdır. Genel olarak SSCB'deki Türk topluluklarıyla ilgili olarak değerlendirilebilecek haberde, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun geleceğinin tartışıldığı görülür. Söz konusu haberde, SSCB'deki Türk- Müslüman cumhuriyetlere yönelik atak siyasetinden bahsedilmiştir. Haberde, Moskova (AA) haber kaynağından istifade edilmiştir.

“Kırım'ın Gözyaşları” çarpıcı başlığıyla 16 Şubat 1998 tarihli *Milliyet*'te yer alan haberde ise dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Mesut Yılmaz'ın Kırım'a yapacağı ziyaretten neden vazgeçip, gitmediği konusu gündeme getirilmiştir. Ziyaretin iptaline iddia olunduğu gibi hava muhalefeti mi yoksa Ukrayna yönetiminin iptal ricası mı sebebiyet vermiştir sorusu tartışılmıştır. Haber, yine iç sayfada ve fotoğrafsız olarak görülmüştür. Bu tarihlerde bilindiği üzere Kırım'a dönüş sonrası Kırım Türklerinin karşı karşıya kaldıkları pek çok sorunlar mevcuttur. Ancak, Türk hükümeti, Ukrayna hükümeti ile ikili ilişkilerinin iyi seyrinde devamı için gerekli titizliği göstermektedir.

23 Şubat 1998 tarihli “Kırım’dan Yardım İsteği” başlıklı kısa, fotoğrafsız haberde ise Tatar Milli Meclis Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoglu’nun Türk ve Kırım halklarının kardeş olduklarını belirterek, “kardeşler arasında yardım doğaldır” sözleriyle ekonomik işbirliği önerisi gündeme taşınmış olup, Kırım Türklerinin yurda dönüş hareketleri sonrası yaşadıkları olumsuzlukların, maddi sıkıntılar bağlamında dahi olsa bir nebze de dahi hafifletilebilmesi açısından Türkiye’nin desteğinin önemine dikkat çekilmiştir.

3.1.2.2. Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Milliyet Gazetesi’nde Yer Alışı

Milliyet gazetesinde, söz konusu tarih aralıklarında (1991-1999) genel bir tarama yapılmış ve belli sayısal verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler ışığında, bulunan haberlerin sayısı ve hangi sayfada yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo: 5 Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin *Milliyet* Gazetesi’nde Yer Alış Sıklığı

Yıl	Doğrudan konu ed. hbr say. / Dolaylı konu ed. hbr say. Dğrudn/ Dolaylı		Fotoğraflı Haber	Fotoğrafsız Haber	Yayımlandığı Yer (1.sayfa)	Yayımlandığı Yer (iç sayfa)	Haber Kaynağı
1991	2	1	0	3	0	3	Moskova (AA)
1992	1	0	0	1	0	1	Moskova (AA)
1993	4	0	0	4	0	4	Moskova (AA)
1994	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1995	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1996	1	1	0	2	0	2	Moskova (AA)
1997	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1998	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1999	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş

Ahıska Türklerinin anayurda dönüş mücadelesi ve yurda dönüş sonrası haklarının iade edilmesi konusu ile doğrudan ve dolaylı yoldan ilgili olarak *Milliyet* gazetesinde tespit edilmiş haberler sayısal veriler şeklinde yukarıda görüldüğü

biçimde sınıflandırılmıştır. Doğrudan konuya değinilen haber sayısı toplamda 8 iken, dolaylı mevzunun bahis konusu olduğu haber sayısı ise 2 olarak yer almıştır. Tabloya bakıldığında; gerek doğrudan gerekse dolaylı haberlerin tamamı iç sayfada yer almıştır. Öte taraftan haberlerin hiçbirisinde fotoğraf kullanılmamıştır. Diğer gazete ve haberlerin çoğunda olduğu gibi haberler Moskova (AA) mahreciyle yayımlanmıştır.

“Ahıska Türkleri yardım istiyor” başlıklı 9 Temmuz 1991 tarihli sayıda yer alan haberde, zorunlu göç sonrası dünyanın farklı coğrafyalarına dağılan Ahıska Türklerinin bulundukları noktalardan yardım talepleri duyurulmuştur. Dış Politika sayfasında yayımlanan bu haberle, göç ettikleri topraklarda karşılaşmış oldukları problemleri aşamayınca yardım talebinde bulundukları anlaşılan Türklerin, içerisinde bulundukları vaziyet, ve zorlu koşullar hakkında kamuoyu bilgilendirilmeye çalışılmıştır.

“Mesketlere göç edebilme müjdesi” başlıklı haber ise öncelikle “Mesket” ifadesiyle yayımlanması açısından bir farklılık oluşturmuştur. 22 Ocak 1992 tarihli *Milliyet*’te yayımlanan haber, iç sayfada, fotoğrafsız olarak yayımlanmış olup, Özbekistan’da yaşanan kanlı olayların ardından ülkenin değişik kesimlerine dağılan Ahıskalı Türkleri den Türkiye’ye göç etmek isteyen Ahıskalılarla yakından ilgilenen dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın talepleri dinlediğine ilişkindir.

“Anadolu yolu göründü” başlıklı bir başka haberde ise “eski Sovyetler Birliği’nde yaşayan ve neredeyse en çileli halkalardan birisi olan Ahıska (Mesket) Türklerinden” 164 kişilik ilk grubun yakın bir zamanda Türkiye’ye yerleşip Anadolu’ya yerleşecekleri ifade edilmiştir. 7 Şubat 1993 tarihli gazetede yer alan haberde, bu halkın içerisinde bulundukları vaziyet ve yine sürekli olarak maruz kaldıkları göçe yine bir yenisinin eklendiği bildirilmiştir. Haber iç sayfada küçük kısa bir içerikle verilmiştir, ancak Ahıskalıların hâlihazırdaki durumlarını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Bu noktada benzer haberler de yayımlanmaya devam etmiştir. Söz konusu yıllarda Türkiye'nin bilhassa Ahıskalılarla ilgili yürüttüğü iskân ve göç faaliyetleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Yine bu sürece ilişkin benzer başlıkta verilebilecek bir haber başlığı da şu şekildedir: "Göç Hazırlığı" 22 Kasım 1993 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan haberde; Türkiye'nin eski SSCB topraklarında yaşayan Ahıska Türklerinden 150 aileyi kabul etme kararından sonra, Krasnodar bölgesinden 20 ailenin daha göç hazırlığı yaptığı bildirilmiştir. Haber, gazetenin Dünya-Olay bölümünde iç sayfada yayımlanmıştır. "SSCB'de Türk Halkları Kongresi" (22 Nisan 1991); "Dorukta Mesket Gösterisi" (1 Ağustos 1991); "Gürcistan'da Bahar Dönemi" (12 Haziran 1996) başlıklı yazılar da yine Ahıska Türkleri ile ilgi yayımlanmış haberlerdendir.

3.1.2.3. Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin

Türkiye Gazetesi'nde Yer Alışı

Cumhuriyet ve *Milliyet* gazeteleriyle beraber 3. günlük gazete olarak *Türkiye* gazetesi belirlenmiştir. Nispeten tirajı yüksek olan bir gazete olmasının yanı sıra, Ahıska ve Kırım Türklerine yönelik haberlerin daha sık olma ve araştırma safhasında daha çok veri elde edebilme imkânı sunacağı göz önünde bulundurularak söz konusu gazetenin arşivine başvurulmuştur. Gerek Ahıska gerekse Kırım Türklerinin "yurda dönüş mücadelesini" anlatan bu süreçte yaşanan gelişmeleri aktaran haberlere rastlanmıştır. Yapılan araştırma neticesinde Kırım Tatarlarıyla ilgili haber başlıklarının daha yoğun biçimde gazetede yayımlandığı gözlenmiştir. Söz konusu gazetede 1994-1999 yılları arasında yayımlanan bütün sayıları taranmış ve Kırım Türklerine ilişkin haber başlıkları incelenerek, bahsi geçen tarih aralığında, Kırım Türklerinin vatana dönüş konulu haber başlıklarına öncelik verilmiştir. Haberlerin sayısı ve yer aldığı sayfalar belirlenmiştir.

Tablo:6 Kırım Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türkiye Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı

Yıl	Doğrudan konu ed. hbr say. / Dolaylı konu ed. hbr say. Dğrudn/Dolaylı		Fotoğraflı Haber	Fotoğrafsız Haber	Yayımlandığı Yer (1.sayfa)	Yayımlandığı Yer (iç sayfa)	Haber Kaynağı
1991	1	2	1	2	1	2	Özel Haber
1992	1	4	3	2	0	5	Özel Haber
1993	1	2	1	2	1	2	Özel Habarar
1994	8	1	5	4	1	7	Özel Haber
1995	0	1	0	1	1	0	Özel Haber
1996	1	0	0	1	0	1	Özel Hbaer
1997	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1998	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1999	2	0	1	1	0	2	Özel Haber

Türkiye gazetesinin belirlenen sayılarında yapılan araştırma neticesinde, yukarıda belirtilmiş olan sayısal veriler elde edilmiş ve yorumlanmaya ve tabloda yer alan başlıklar altında sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda, toplamda 21 habere rastlanmış ve söz konusu haberlerin 14'ü doğrudan, 10'u ise dolaylı haberlerin oluşturduğu saptanmıştır. İlgili haberlerin 11'inde fotoğraf kullanıldığı, 13 haberin ise herhangi bir fotoğraf kullanılmadan yayımlandığı gözlenmiştir. Birinci sayfada yer alan haber sayısı 4, haberlerin büyük çoğunluğu ise iç sayfada yayımlanmıştır. Diğer yayın organlarında olduğu gibi çoğunlukla haber kaynağı da belirtilmemiştir. Kırım Tatarlarıyla ilgili yayımlanan haberlere daha sık rastlandığı belirtilmişti. Kırım Türklerine yönelik yapılan haberlerin önemli bir farkı Kırım Tatar Milli Hareket Teşkilat Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu ile yapılan özel röportaj, söyleşi yahut da gazeteye vermiş olduğu demeçlerin mevcut olmasıdır.

Kırım Tatarlarının “yurda dönüş mücadelesi” ile ilgili olarak farklı tarihlerde Kırımoğlu'nun görüşlerine başvurulmuş ve bu konuda neler yapıldığı, bu sürecin nasıl işlediği, ne tür gelişmeler kaydedildiğine dair birinci ağızdan verilmiş olan bilgiler aktarılmıştır. Kırımoğlu'nun yurda dönüş hakkını elde etmiş olan ve hâlihazırda bu

hakkı elde etmeye çalışan Kırım Tatarlarının mevcut durumları hakkında en güncel, en somut ve gerçek, tarafsız bilgileri aktardığı gözlenmiştir.

Mevcut tabloya bakıldığında, doğrudan haber sayısının da diğer yıllara oranla sayıca fazla olduğu 1994 yılında, özellikle Kırım Lideri A. Cemil Kırımoglu ile yapılan özel haberler dikkat çekmiştir. Kemal Çapraz tarafından hazırlanan haberler bir yazı dizini haline getirilmek suretiyle arka arkaya farklı bir başlıklarla yayımlandığı gözlenmiştir. Söz konusu haberler, iç sayfalarda ayrıntılı olarak ele alınırken, birinci sayfadan da haber özetine yer verildiği ve çarpıcı başlık ve fotoğraflarla haberin daha görünür kılınmaya çalışıldığı gözlenmiştir. Haberin içeriğiyle örtüşen ve habere konu olan Ahıska Türklerinin fotoğraflarının yer bulduğu haberlerde genellikle Kırımoglu'nun da bir fotoğrafının kullanılmasına özellikle dikkat edildiği görülmüştür. Bilhassa bahsi geçen bu tarihte yayımlanmış olan özel haberler ve gazetede yine Kırım, Kırım Türkleri başlığıyla yayımlanmış olan diğer haberlerin de neredeyse yüzde yüz oranında dış kaynaklı olmadığı gözlenmiştir. Keza haber içerikleri, ki özel haber, yazı, röportajlar da dahil olmak üzere yayımlandıkları sayfada ya tam sayfa ya da %50'den fazla bir alana dağılmış olarak mevcut sayfalarda geniş yer tutmuşlardır.

Kırım Türkleriyle ilgili olarak yukarıda da belirtildiği üzere özel haber mahiyetinde, Kemal Çapraz tarafından bir haber dizini olarak hazırlanıp yayımlanmış haberler oldukça ilgi çekmiştir. Zira Kemal Çapraz'ın bizzat Kırım'a giderek, geçmişten bugüne kadar yaşanan sürece dair en somut, en tarafsız bilgileri almak ve değerlendirmek üzere bu anlamda gerek en yetkili kişilerin gerekse adı geçen bu toplulukların tarih boyunca neler yaşadığına bizzat şahit olmuş ve hatta bizzat bunu deneyimlemiş olan aynı topluluktan insanların bilgi ve görüşlerine başvurduğu dikkat çekmiştir.

1 Nisan 1994 tarihinde “ Kırım'da Bayram Sevinci” başlığıyla iç sayfada yer verilen haber, Kırım lideri A. Cemil Kırımoglu'nun neredeyse yarım asırlık bir zaman sonra Kırım'da ilk defa oy kullandığını belirterek bu haberi kamuoyuna duyurması bakımından oldukça önemlidir. Zira haberin devamında, gerçekleştirilen seçimden

galibiyetle çıkılması sonucunda, daha önce Rus basınının hiçbir şekilde tanımadığı, varlığını kabullenmeyip görmezden geldiği “Milli Meclis”in adından söz etmeye başladığı bildirilmiştir.

“Sürgünde Yeşeren Vatan” ana başlığıyla verilen ve Kemal Çapraz tarafından hazırlandığı belirtilen yazı dizisinin devamında, 21 Nisan 1994 tarihinde iç sayfada ve haberin içeriğine uygun bir fotoğraf eşliğinde yayımlanan bir başka haber başlığı “Çocuklarımız artık kendi kültürlerini öğreniyorlar” dikkat çekmektedir. Kırım’da ilk kez bir Türk okulunun açıldığı haberi verilmektedir. Rusya’nın asimilasyon tehdidi altında eğitim almaya çalışan çocuklar düşünüldüğünde, bu girişimin hem akademik anlamda hem de bir kültür şokuyla karşı kaşıya olan çocukların kendi özbenliklerine, kültürel değerlerine ve ana dillerine sahip çıkmaları bakımından da büyük bir önem arz ettiği değerlendirilebilir.

18 Nisan 1994 tarihinde, “Kırım Bosna Olmasın” başlıklı haber, yine bahsi geçen haber dizisinin devamı niteliğinde, özel haber olması hasebiyle iç sayfada geniş bir yer ayrılarak gerek Kırım’ın gerekse Kırım’dan bazı karelerin yer aldığı fotoğraflar eşliğinde yayımlanmıştır. A. Cemil Kırım’ın tarafından da belirtildiği üzere Kırım Türklerinin tek gayesi, Kırım’ı tamamiyle bağımsız kılabilecek “ Kırım Otonom Cumhuriyeti” kurmaktır.

“KGB Kırım’a yerleşiyor” başlığıyla yine Kemal Çapraz tarafından, 14 Nisan 1994 tarihli sayıda kaleme alınan ve Dış Haberler sayfasında, sayfanın ortasında konumlandırılmış olan haberde, Kırım’ı yeniden yarı özerk bir bölge olarak Ukrayna’dan alınıp Rusya’ya bağlanması üzerine yürütülen çalışmalar karşısında Rusya ve Ukrayna arasında bir çatışma çıkmış ve Kırım Tatar Milli Meclis Başkanı A. Cemil Kırım’ın da, Meclisi devamlı surette toplantı halinde tutarak Kırım’ın Ukrayna’ya bağlı özerk bir cumhuriyet olduğunu ve bu durumun değişmesi durumunda tepkisiz kalmayacakları mesajını vermiştir.

Mevcut şartlar göz önüne alındığında, o dönem için Kırım Türklerinin yine Rusya’nın boyunduruğu altına girip onları geçmişte olduğu gibi yok sayacak ve belki

de güçlükle döndükleri topraklardan, yine türlü stratejilerle onları söküp atacak bir Rus iktidarı karşısında, Ukrayna Parlementosunu desteklemeleri kaçınılmazdır.

3.1.3.4. Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin

Türkiye Gazetesi'nde Yer Alışı

Söz konusu tarihlerde Kırım Türklerinin yanı sıra Ahıska Türleriyle ilgili yapılan haberlerin de sıklık oranlarını ölçmek ve belli bir veri elde edebilmek için mevcut tüm sayılar araştırılmış ve söz konusu kaynaktan elde edilen haber sayıları ve yer aldıkları sayfalar sırasıyla belirtilmiştir.

Tablo :7 Ahıska Türklerinin Yurda Dönüş Mücadelesinin Türkiye Gazetesi'nde Yer Alış Sıklığı

Yıl	Doğrudan konu ed. hbr say. / Dolaylı konu ed. hbr say. Dğrudn/Dolaylı		Fotoğraflı Haber	Fotoğrafsız Haber	Yayımlandığı Yer (1.sayfa)	Yayımlandığı Yer (iç sayfa)	Haber Kaynağı
1991	0	1	0	1	0	1	Belirtilmemiş
1992	0	5	1	4	0	5	Belirtilmemiş
1993	0	1	1	0	0	1	Belirtilmemiş
1994	7	0	7	0	1	6	Belirtilmemiş
1995	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1996	1	0	0	1	0	1	Belirtilmemiş
1997	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1998	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş
1999	0	0	0	0	0	0	Belirtilmemiş

Ahıska Türklerine ilişkin yapılan haberlerden doğru veriler elde edebilmek için oluşturulan tabloda görüldüğü üzere toplamda 15 haber bulunmuş ve bunlardan 8'inin doğrudan haber, 7'nin ise dolaylı haber olduğu saptanmıştır. Birinci sayfada yer verilmiş haber sayısı yalnız 1'ken, kalan haberlerin tamamının iç sayfalarda yer aldığı saptanmıştır. Mevcut haberlerin 9'da, haber başlığını ve içeriğini yansıtan, haberin

görünürlük düzeyini artıran fotoğraflara yer verildiği dikkat çekmiştir. Dış Haberler de dahil olmak üzere neredeyse hiçbir haber için herhangi bir kaynak belirtilmemiştir. Yer alan haberlere dair yapılan içerik analizinde başlıklarının daha yoğun biçimde gazetede yayımlandığı gözlenmiştir. Genel olarak Politika, Dış Haberler ya da özel haberler için ayrılmış olan “yazı dizini” adındaki sayfalarda yayımlanan haberler arasında büyük, çarpıcı ve bold başlıkların kullanıldığı özel haber yahut yazı olarak nitelendirilebilecek haberlere de sıklıkla yer verildiği görülmüştür.

Ahıska Türklerinin anayurda dönüş mücadelesi ve yurda dönüş sonrası haklarının iade edilmesi konusu ile doğrudan ve dolaylı yoldan ilgili olarak *Türkiye* gazetesinde tespit edilmiş haberlerden başlıklarıysa dikkat çeken bazı haberler saptanmıştır.

Kırım Türkleriyle ilgili Kemal Çapraz tarafından hazırlanıp haber dizisi olarak yayımlanan haberlerin Ahıska Türkleri için de aynı şekilde kaleme alındığı gözlenmiştir.

14 Ocak 1994 tarihli sayıdan başlayarak, devamında sırasıyla 15, 16, 17, 18, 20 Ocak tarihlerinde özel haber başlığı altında yayınlanmış bir haber dizisi dikkat çekmiştir.

“Ahıska Türklerinin Çilesi” söz konusu haber dizisinin ana başlığını oluşturmaktadır. Akabinde “Türkü Türke düşan etme” adında bir yan başlıkla verilen haber, 1988 yılında gelişen ve 1989’da patlak veren “Fergana” olaylarıyla Türklere karşı açıkca bir düşmanlık ilan edildiği ve Ahıskalıları yine ikinci kez mecburi göçe maruz bırakacak oldukça talihsiz olayların yaşandığıyla ilintili olarak gündeme gelmiştir.

21 Ocak 1994 yılında, “Vatansız Ahıska Türkleri yardım bekliyor” başlığıyla iç sayfada konumlandırılmış haber, vatana dönüşle ilgili gündeme taşınarak Ahıskalılarının mevcut durumları hakkında bilgi vermesi ve net bir tutum sergilenmiş olması bakımından dikkat çekicidir. Göç etkileri yerlerde dahi hayatlarını idame ettirmek noktasında sıkıntı yaşayan Ahıskalılar, şüphesiz kendi vatanlarına döndüklerinde de

benzer ve hatta daha fazla sorunla karşılaşmamak için maddi desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Ve belirtildiği üzere yapılacak desteğin karşılıksız kalmayacağı ve vatana dönüş sağlandığı taktirde bu borçların ödeneceği sözü verilmiştir. Bu noktada aynı etnik köken, dil, din vb. birçok ortak noktaya sahip olmaları bakımından Ahıska Türklerinin destek noktasında an çok ümitkâr oldukları ülke Türkiye’dir. Merkezi Moksova’da bulunan, Ahıska Türkleri Uluslararası Vatan cemiyeti binasında Başkan Yusuf Serveroğlu Ahıska Türklerinin hâlihazırda yaşadıkları zorlu koşulları bizzat kendi gözlemlerine dayanarak dile getirmiş, bilhassa Türkiye’nin bu noktada gereken duyarlılığı göstermesi gerektiğini bildiren bir üslup kullanmıştır.

8 Mayıs 1996 tarihinde Ahıska Türklerine ilişkin bulunan haber, Dış Haberler sayfasında “Ahıska Türkleri unutulmasın” başlığıyla yayımlanmıştır. Ahıska Türklerinin de diğer soydaşları gibi çok eski tarihlerden bu yana türlü stratejilerin kurbanı olarak vatanlarından çıkarıldıkları ve kendi ülkelerine olmasa bile 1992 yılı itibariyle Türkiye’ye iskan edilme noktasında birtakım haklar kazandıkları ancak bunları kullanabilme noktasında engellendikleri ifade edilmiştir. Moskova ve Gürcisatan’ın yaklaşık 50 yıldan fazla bir süredir bu milleti kandırdığı ve dönüş noktasında verilen vaatlerin tutulmadığı söylenebilir. “Kendini Türk sayana Gürcistan’da yer yok” “gelin soy adlarınızı değiştirin” biçiminde sarf edilen sözlerin amacına hizmet ettiği ve Türkleri tamamen yok sayma, asimile etmeye yönelik olduğu değerlendirilmiştir.

SONUÇ

“Göçe Zorlanan Dış Türklerin Türk Yazılı Basınında Yer Alışı” isimli bu çalışmada, söz konusu başlık altında 1944 yılında Sovyet Rejimi tarafından gerçekleştirilen “zorunlu göç mağduru Dış Türk” topluluklarından Ahıska ve Kırım Türklerinin göç ve göç sonrası süreçleri genel olarak incelenmiştir. 3 bölümden oluşan çalışmada, öncelikle Kırım ve Ahıska Türklerinin etnik kökenlerine dair kısa bir tarihçe sunulmuş ve bahsi geçen bu milletlerin, bağlı bulundukları topraklarda hüküm sürdükleri zaman içerisinde nasıl bir yönetim ve hakimiyet biçimine sahip olduklarına dair bilgiler, tarihi kaynaklardan istifade edilmek suretiyle aktarılmıştır. Bu milletlerle alakalı olarak gerçekleştirilen inceleme ve araştırma aşamasında görülmüştür ki, bir zamanlar hakim oldukları ve özellikle Osmanlı Devleti’nin genel olarak dışarıdan desteğiyle tek elden ya da Osmanlı’ya bağlı kalmak suretiyle yönettikleri, söz sahibi oldukları, kendi öz değerleriyle varlık gösterdikleri topraklarda zaman içerisinde güç kaybetmeye ve en sonunda iktidardan tamamiyle düşünce artık azınlık bir grup olarak kalmalarına neden olacak göç süreci başlamıştır. Çalışmanın söz konusu bölümünde de aktarıldığı üzere bahsedilen bu göç dalgası 1700’lü yıllarda başlamış ve akabinde dramatik bir artış göstererek devam etmiştir. Mevcut çalışmanın ikinci bölümünde de aktarıldığı üzere, Türkleri yıllarca hakimiyet kurdukları topraklardan tamamiyle çıkarıp atmak üzere türlü stratejiler yapılmış ve en nihayetinde belirtildiği gibi 1944 yılında büyük oranda amacına ulaşmış ve deyim yerindeyse bu topraklarda tek bir Türk kalmayacak biçimde göç politikası uygulanmıştır. Adı geçen bu Türklerin tarih boyunca gerçekleştirdikleri göçleri konu edinen, yakinen takip eden yazılı kaynaklara başvurulduğunda ortaya şöyle bir sonuç çıkmıştır; geçmişten günümüze kadar farklı coğrafyalara dağılmak suretiyle yapılan tüm göçlerin neredeyse tamamı tez başlığında da belirtildiği üzere, “zorunlu göçtür.” Çalışmanın ikinci bölümünde, “göç kavramı” üzerine yapılan tanımlardan, açıklamalardan yola çıkarak anlaşılmıştır ki, toplulukların kendi istek ve iradeleri dışında gerçekleşen, hiçbir şekilde karşı koyma hakkı tanınmayan ve önceden planlandığı sanılan “zorunlu göç” kavramıyla örtüşen bir yapı ihtiva etmektedir.

Zorunlu göçe maruz kaldığı bilinen söz konusu topluluklar zorla çıkarıldıkları vatanlarına geri dönebilmek, ellerinden alınan tüm sosyo-ekonomik haklarına tekrar kavuşabilmek adına yıllar süren mücadeleler vermişlerdir. Çalışmanın ikinci bölümünde bahsi geçen “geri dönüş süreci” gündeme getirilmiş, büyük göçün vuku bulduğu tarihten yakın tarihe hatta günümüze kadar sirayet eden vatana dönüş savaşı belli kaynaklardan da yararlanılarak somut örnekleriyle verilmiştir. Gerek Kırım gerekse Ahıska Türklerinin ellerinden zorla alınan vatanlarını ve insani tüm haklarını geri alabilmek adına yasal tüm yollara başvurdıkları, bu meseleyi uluslararası tüm platformlara taşımaya çalıştıkları ve bu noktada en yetkili gördükleri mercilerden biri olan BM’ye ellerinde bulunan belgelerle başvurularını gerçekleştirdikleri gözlenmiştir. Vatana geri dönüş başvurularının esas itibariyle 1950 ve 1960’lı yıllarda başladığı ancak Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla bu sürecin işlerlik kazanmaya başladığı görülmüştür. Kırım Tatarlarına, bahsi geçtiği üzere, Sovyetler’in sona ermesiyle birlikte eski hakları iade edilmiş ve akabinde son on beş yıl içerisinde Ukrayna’dan Kırım’a önemli miktarda dönüş gerçekleştiği belirtilmiştir. Dolayısıyla, geri dönüş haklarını iade almak üzere yapılan başvurulara 1991 yılı itibariyle büyük oranda cevap alınmaya başlanmış ve yapılan araştırmalar neticesinde Ahıska Türklerinden önce Kırım Türkleri dönüşleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Mevcut çalışmanın bu başlık altında incelenen bölümünde de belirtildiği üzere, Kırım Türkleri dönüş haklarını elde edebilmek adına önemli çalışmalar yapmış özellikle, Mustafa Abdülcemil başkanlığında kurdukları “Teşebbüs Grupları”nın yaşadıkları her sokak, her köy, kasaba neresi olursa buralarda teşkilatlanarak önemli faaliyetlerde bulunmaya çalıştıkları ve kendi bünyelerinde gerçekleştirdikleri vatana dönüş faaliyetleriyle dikkat çektikleri görülmüştür.

Çalışmanın tarih aralığında da belirtildiği üzere bilhassa 1991 yılı itibariyle vatana dönüşlerin hız kazandığı bu dönemde, Kırım Türklerinin 1991 yılında ikinci Kurultaylarını yeniden toplamayı başardıkları bilgisine ulaşılmıştır. Adı geçen Kurultay’ın 26 Haziran 1991 tarihinde Akmesit’de II. Kırım Tatar Millî Kurultay’ının I. Toplantısı’nda alınan kararla Kırım Tatar Milli Meclisi’nin kurulduğu ve başkanlığına da Mustafa Abdülcemil Kırımoglu’nun seçildiği kaydedilmişti. Dolayısıyla

bu tarihten hız kazanarak 1999'a kadar Kırım Türkleri açısından vatana dönüş yolunda önemli adımlar atılmış ve olumlu netice almak için faaliyetlerine hız kesmeden devam ettikleri gözlenmiştir.

Ancak yapılan araştırmalar sonucunda görülmüştür ki vatana geri dönüş süreci Ahıska Türkleri için aynı seyirde devam etmemiştir. Ahıska Türkleri vatana geri dönüş haklarına daha geç kavuşmak durumunda kalmışlardır. Zira edinilen bilgiler ışığında, bu duruma sebep olarak Ahıska Türkleri'nin göç sonrasında yerleştikleri bölgelerde de ayrıştırmacı ve katı bir politikaya maruz kalarak ikinci göçleri yaşamaları ve mevcut durumlarının giderek daha karmaşık bir hal almış olması gösterilebilir. Yanı sıra, çalışmanın ilgili bölümünde de belirtildiği üzere, 15-17 Mart 1999'da Viyana'da gerçekleştirilen Birleşik Devletler ve Avrupa Konseyinden de temsilcilerin katıldığı bu önemli toplantıda, bilhassa Ahıska Türklerinin eski haklarının iadesi, yeniden anavatanlarına dönmeleri ve ikâmet ettikleri yerlerdeki statülerinin düzenlenmesi konularına bilhassa dikkat çekildiği ancak bu noktada herhangi somut bir çözüm ortaya konulmadığından bahsedilmiştir. Keza yapılan müzakereler neticesinde özellikle 1999 yılında anavatanına dönüş yolunda somut adımları atılmaya başlandığı fakat hazırlanan ve gerçekleştirilen müzakerelerin çoğu kez gerçeği yansıtmadığı, toplumun memnuniyetini kazanmak adına yapıldığı belirtilmiştir.

Gürcistan'ın özellikle Ahıska Türklerinin anayurtlarına dönüş çabalarını gerektiği ölçüde önem vermediği için bu noktada çözüm üretmek konusunda yavaş davrandığı anlaşılmıştır.

Çalışmanın en başında da bahsedildiği üzere, Ruslar tarih boyunca yayılcı bir politika izlemiş ve Kafkasya topraklarında yaşayan Türk topluluklarını bilhassa Ahıska Türklerini çok derinden etkilemiştir. Anavatanları bugünkü Gürcistan Cumhuriyeti'nin güneyindeki Ahıska Bölgesi olan Ahıska Türklerinin topraklarına Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından deyim yerindeyse el konulmuş ve Ahıska Türkleri kendi yurtlarından kendi istek ve iradeleri dışında çıkarılmışlardır. Rusların, bilinçli ve zorunlu olarak uyguladıkları bu göç programlarının bu topraklar üzerindeki potansiyel Türk birliğine engel olabilmek amacını taşıdığı anlaşılmıştır. Yıllarca farklı iklim ve coğrafyalarda yaşamak durumunda kalan Ahıska Türkleri tez

çalışmasının önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, Türk kimliklerinden dolayı Türkiye'ye göç etmek istemiş ve bu göçler de özellikle 90'lı yıllarda büyük oranda gerçekleşmiştir. Sovyet döneminde gerçekleşen bu zorunlu göçlerden bu yana da, daha evvel de belirttiğimiz üzere, Ahıska Türklerinin tarihî coğrafyası her yönüyle karmaşık bir süreç içerisine girmiş bugün dahi sonuçlarını görebildiğimiz ağır ekonomik durum gittikleri her ülkedeki farklı yaşam koşulları, söz konusu bu karmaşık süreci daha da içinden çıkılmaz hâle getirmiştir.

Zorunlu göçten bu yana mevcut durumları değerlendirilen ve hâlihazırda tam anlamıyla çözüme kavuşmamış olan vatana dönüş meselesinin basın sahasında nasıl işlendiği ve ne kadar yer bulduğu araştırma konumuzu oluşturmaktadır. Kırım ve Ahıska Türklerinin söz konusu bu süreçte dönüş mücadelesi verirken özellikle Türk basınının olaya ne kadar hakim olduğu ya da bu noktada yaşanan gelişmelerle ne kadar alakadar olduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Doğru ve nispeten ölçülebilir haberler yapmak adına, seçilen 3 günlük gazete üzerinden bashi geçen değerlendirme yapılmış ve 1991-1999 tarih aralıklarında elde edilen haberler üzerinden içerik analizi oluşturulmuştur. Yapılan araştırmalar ve incelenen haber sayfalarından öncelikli olarak çıkarılacak sonucun, Türk yazılı basının konuya yeterince eğilmediği ve bu meseleyi Türk kamuoyuna gerektiği ölçüde taşımadığı anlaşılmıştır.

İncelenen gazetelerde ortak bir dilin kullanıldığı, Türklerin yaşadığı bu zorlu sürece fakındalık geliştirebilecek, bilhassa Türk kamuoyunda duyarlılığı ve hassasiyeti artıracak çok özel bir haber dilinin kullanılmadığı saptanmıştır. İncelenen kaynaklarda da basın hususunda yapılan değerlendirmelerin, çıkarılmış olunan bu sonuçla örtüştüğü söylenebilir. Zira bu sahada akademik çalışma gerçekleştiren ve kaynaklar sunmaya çalışan yetkili kişilerce de adı geçen bu Dış Türklerin hem maruz kaldıkları zorunlu göçe hem de sonrasındaki sürece dünyadaki mevcut medya organlarıyla beraber, bilhassa Türk medyasının da gerektiği ölçüde, gereken sıklıkta ve yeterince dikkat çekmediği, söz konusu sürece hizmet edecek, olumlu anlamda katkı sağlayacak bir çalışma içerisinde olmadıkları anlaşılmıştır. Bu noktada araştırılan gazetelerden elde edilen veriler doğrultusunda, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin özellikle dış

kaynaklı haber yapmak suretiyle sadece kamuoyunu haberdar etmeye çalıştığı, ancak etkili ve dikkat çekici bir dil kullanmaktan, belli bir tutum sergilemekten kaçındığı gözlenmiştir. Dönemin gerek Rusya gerekse Ukrayna ilişkileri göz önünde bulundurularak olabildiğince tarafsız biçimde haberin aynen aktarıldığı yönünde değerlendirme yapılmıştır. Özellikle *Cumhuriyet* gazetesini bu paralellikte değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Zira ilgili gazetede yer alan haberlerin yüzde 90'nın üzerinde Dış Haberler sayfasında hep aynı boyut ve ebatta yer aldığı ve habere ilişkin bir yorum ve değerlendirme yapılmaksızın bahsedildiği üzere kaynağa sadık kalınmak üzere tarafsız bir gözle sunulduğu gözlenmiştir. *Milliyet* gazetesi de nispeten aynı durum söz konusu denilebilir. Ancak 3. gazete olarak incelenen *Türkiye*, Dış Türk Topluluklarının bu haklı davalarında onları destekleyecek, uluslararası arenada onları görünür kılacak kamuoyu nezdinde bu süreci olumlu yürütmelerine katkı sağlayacak basın desteğini nispeten gösteren bir haber anlayışı güdülmüştür. Neredeyse hiçbir kaynağın gösterilmediği ve bilhassa özel bir yazın dizisi oluşturulan gazetenin bir sonraki gün sayısında da yer alacağı başlığıyla birlikte verilen haberlerin, gerçekçi bir dil kullanmak suretiyle oldukça dikkat çektiği görülmüştür. Deneyimli gazetecilerle bilhassa vatana dönüş sürecinde neler yaşandığına dair ülkelerine geri dönenlerin mevcut durumlarını değerlendirmek ve kamuoyunu bu anlamda en doğru şekilde bilgilendirmek adına en yetkili en ilgili kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Döneme ışık tutacak bilgi ve belgeleri ortaya koymak adına haberin, olayların geçtiği mîkanlarda, ülkelerde araştırmalar yapılmıştır. Bu sürece katkı sağlayacak bir farkındalık geliştirilmeye çalışıldığı da gözlenmiştir. Kırım ve Ahıska Türklerinin, zira önceki satırlarda da belirtiliği üzere büyük çoğunlukla göçün gerçekleştiği yıldönümlerinde anıldıkları haberlerle karşılaştıklarını belirten Kırım ve Ahıska Türkleri, yapılan incelemelerden de anlaşıldığı üzere, çoğunlukla Dış Haberler servisinde yer verilen ve belli, net bir tutumun sergilenmediği mevcut haberlerin de bu dönüş sürecini görünür kılmak, yapılan faaliyetleri gündeme taşımakta yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Keza yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara bakıldığında; haberlerin sayıca az olması hatta dönüşlerin gerçekleştiği yıl aralıklarında bu sürece dair hiçbir habere rastlanılmamış olması, bu sonuç ve varsayımla tutarlılık göstermektedir. Dolayısıyla, gerçekleştirilen araştırmalarda, elde ettiğimiz kaynaklar incelediğinde, Ahıska ve Kırım Türklerinin anavatanına dönüş

sürecinde kendilerini güvende hissedecek, verdikleri mücadeleyi tüm dünyaya aktaracak ve bu anlamda geniş kitleleri haberdar edecek yeterince güçlü bir medya desteği bulamadıkları ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Agara, İ.:	<i>Ahıska Türkleri: İnsanlık Dramı</i> , İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yay., 2004.
Aydınğün, Ayşegül, İsmail:	“Kırım Tatarlarının Vatana Dönüşü, Kimlik ve Kültürel Canlanma”, 2004, s. 22.
Atabek, Osman Server:	“Ahıska Posof Ardahan Bölgesinde Gürcülerle Mücadele”, <i>Yeniğün Gazetesi</i> , 3 Aralık 1919, 7 Ocak 1920.
Atabek, Osman Server	a.g.m.; Kazım Karabekir, <i>İstiklâl Harbimiz</i> , İstanbul 1960, s. 309.
Bayraktar, Rasim:	<i>Ahıska: 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı</i> , İstanbul, İhlas Matbaacılık, 1999, s. 8.
Buntürk, Seyfeddin:	<i>Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri</i> , Berikan Yayınları, 2007.
Baba, Nüzhet:	“Mesket Türklerine Dair”, <i>Son Havadis</i> gazetesi, 18 Kasım 1971.
Çakır, Sabri:	“Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, <i>Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , Sayı 24, Aralık 2011, s. 129-142.
Çapraz, Kemal:	“Kırım Tatar Türklerinde Basın”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.
Çervonnaya, Svetlana:	“Kırım Tatar Halkının Mukadderatı: Devlet ve Kültürün Geçmişi”, <i>Bugünkü Problemleri ve Geleceği</i> , Çev. İ. Yıldırım - A. Mertol, Emel, S. 191, 1992, s. 1-7.
Çervonnaya, Svetlana:	“The Problem of the Repatriation of the Meskhet-Turks, Appendix to the Fact-Finding Mission of the FUEN (Federal Union of European Nationalities) delegation to Georgia”, November 1998, (Çevrimiçi) http://arts.uwaterloo.ca/MINELRES/min/meskh/FUEN_Meskh.htm 27.04.2019.
Devlet, N.:	“240 Kırım Türkünün Müracaatı”, <i>Emel</i> , S. 146, 1985, s. 4-12.
Ekşi, Aysel:	“Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji”, <i>Türk Psikiyatri Dergisi</i> , Cilt 13, Sayı 3, 2002, s. 215-221.
Engin, Muhammed Furkan:	Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, “Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu (Cemiloğlu): Hayatı ve Fikirleri” Yüksek Lisans Tezi, 2014.
Erol, Murat; Ersever O.G.:	“Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale”, <i>Kara Harp Okulu Bilim Dergisi</i> , Cilt 24, Sayı 1, 2014, s. 47-68.
Erşahin, Seyfettin :	“Rusya’da Müslüman Tatar Kavimleri Tarihçesi”, <i>Ankara Üniv. Fak. Dergisi</i> , Ankara, 1996.
Faigov, Orhan:	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, “Ahıskalı Türklerin Türk Basınında Sunum Biçimi 1944 Ahıska Sürgünü, 1989 Fergana Faciası, 2004 Krosnodar Göçü ve 2010 Kırgızistan Çatışması Örnek Olayları”, 2015.

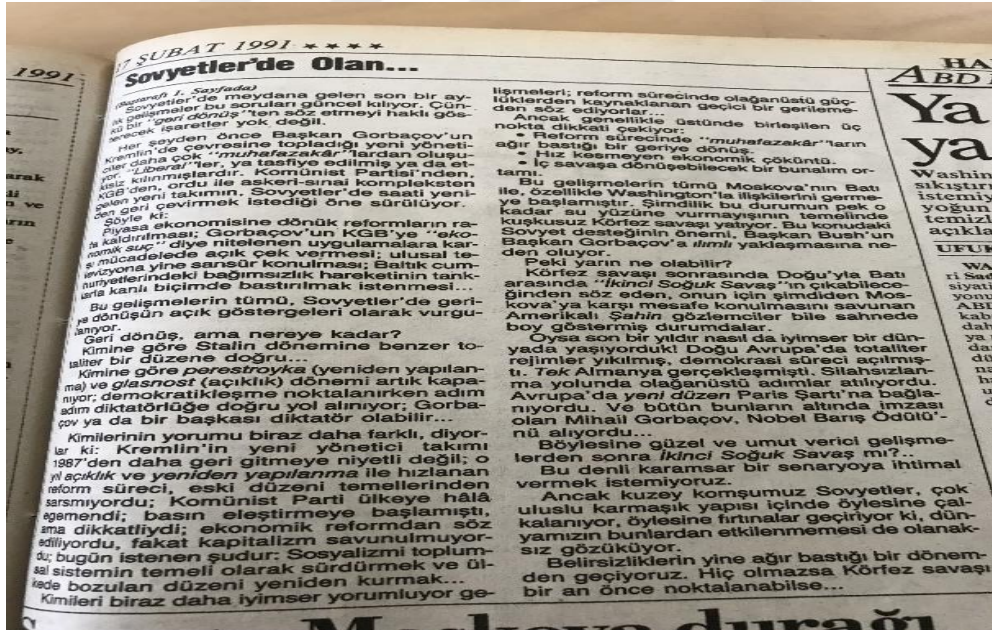
Firuzoğlu, Safarov Rafik:	“Kırım ve Kafkasya’dan Osmanlı İmparatorluğu’na Göçler” Osmanlı, C. IV, 1999, s. 687-695.
Fisher, Alan:	“Kırım Tatarlarının Hayatta Kalma Mücadelesi”, <i>Emel</i> , Çev. E. Bengi Özbilen, S.121, 1980, s. 5-13.
Gurbanov, Şamil:	<i>Ömer Faik Ne ‘manzade</i> , Bakı, 1992, s. 104-105.
Hacılı, Arif:	Geribem Bu Vetende: Ahıska Türklerinin Etnik Medeniyeti, Bakü, Gençlik Yayınevi, 1992.
İpek, Nedim:	<i>İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler, Trabzon</i> , Serander Yayınları, 2006.
Kalafat, Yaşar, Kamil Ağacan:	“Güney Kafkasya Barışının Sağlanmasında Anahtar Etnisite-Ahıskalılar”, <i>Avrasya Dosyası</i> , Cilt:X, S: 1, s. 194-195.
Kaya, Turhan:	“Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler”, <i>A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi</i> [TAED] 51, Erzurum, 2014, s. 371-392.
Kırgızıoğlu, M. Fahrettin:	“Ahıska Bölgesi ve Türklük”, <i>Türk Kültürü Dergisi</i> , 1970, s. 87.
Kırımlı, Hakan:	<i>Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler</i> , Ankara, 1996.
Kırımlı, H.:	“Kırım”, <i>DİA</i> , C. XXV, 2002, s.458-465; M. Koçak, “Rusya’nın İlhakı Sonrası Kırım ve Kırım Tatarları”, <i>Seta Perspektif</i> , 2014, S.45, s.1-8.
Kırımlı, Hakan:	“Rus İdaresi Dönemi” (Çevrimiçi) http://www.vatankirim.net/yazi.asp?YaziNo=210 . 01.05.2019.
Kukulov, T.:	“Ahıska Türklerinin Tarihine Bir Nezer” Bakü, 1999.
Kütükçü, M. Akif:	“Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türlerinin Avatanlarına Dönüş Sorunu”, <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi</i> , S. 13 s. 271-284.
Mehmetzade, M. B:	“Beria Kafkasya İçin Ne Yaptı?”, <i>Birleşik Kafkasya</i> , Münih, Ekim 1953.
Muhtaroglu, Vilâyet:	“Bir Türk Boyunun Yüreklere Yakan Göç Destanı”, <i>Türk Yurdu</i> , Aralık 1993, s. 108-109; Tofik Kurdayev, <i>Halkın Hafıza Kitabı</i> , Almatı, 1996, s. 38.
Mutluer, M.:	“Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması”, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003.
Nana, Sumbadzade:	“The Problem of Muslim Population of Southern Georgia: Prospects of Deportation and the Local Resistance”, s. 10. (çevrimiçi) http://www.policy.hu/sumbadze/Nana-Meskhetians5.html 27.04.2019.
Özcan, Kemal:	<i>Kırım Türklerinin Varoluş Mücadelesi</i> , İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2010, s. 19.
Özünlü, Emine Erdoğan:	“Mühimme Defterlerine Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Kırım Hanlığı İlişkileri” <i>Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi</i> , S. 27, 2010.
Öztürk, Adil, Çetin, Necat:	“Fergana (Özbekistan) ve Posof’tan İzmir Torbalı’ya Uzanan Ahıskalı Bazı Ailelerin Göç Hikâyesi”, <i>Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi</i> , I/2, 2018 Kış, s. 191-192.

Pentikainen,Oskari; Trier Tom:	“Between Integration and Resettlement: The Meskhetian Turks”, ECMI Working Paper # 21, September 2004, (Çevrimiçi) http://www.ecmi.de/download/working_paper_21b.pff , s. 6. 28.04.201.
Saydam, Abdullah:	“Kırım ve Kafkasya Göçleri”(1856-1876), Ankara, TTK Yayınları, 1997; Hayri Çapraz, “XIX: Yüzyılda Çarlık Rusyasının Kırım Politikası”, Karadeniz Araştırmaları, S.11, 2006, s. 57-70.
Sezgin M. Niyazi:	“Dünden Bugüne Ahıska Sorunu, Ankara Çalışmaları, No:14, 2003.
Tuğul Seyit:	<i>SSCB’de Sürgün Edilen Halklar</i> , İstanbul, Chiviyazıları Yay., 2003.
Tuzcu, A., Bademli K.:	“Sorunlu Bölgelerde Göç”, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 2008.
Tümertekin, Erol; Özgüç:	“Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân”, Çankaya Kitabevi, İstanbul, 2004.
Togan, Zeki V.:	<i>Umumi Türk Tarihine Giriş</i> , İstanbul, 1981, s. 410.
Toros, A.:	“Sorunlu Bölgelerde Göç”, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 2008.
Uravelli, Orhan:	<i>Yuridiçeskaya Gazeta</i> , S. 1, (Çev. Orhan Uravelli), Moskova, 1991.
Uzunçarşılı, İ. Hakkı:	“Osmanlı Tarihi Kronolojisi”, C.3, İstanbul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
Ürekli, M.:	“Kırım Hanlığı’nın Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi” (1441 -1569), Ankara, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, 1989.
Yalçın, Cemal:	<i>Göç Sosyolojisi</i> , Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
Yağcı, Z.:	“XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Doğu Karadeniz Politikası, Türkler”, 12. C., Ankara, 2002.
Zeyrek, Yunus:	<i>Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri</i> , Ankara Pozitif Matbaacılık, 2001.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Kırım’da elhamdülillah-rock” 26 Mart 1991.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Kırım Türkleri BM’ye başvurdu” 2 Temmuz 1991.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Kırım Türklerine Kıyım” 14 Şubat 1992.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Kırım’dan geri adım” 21 Mayıs 1992.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Kırım Türkleri, Ukrayna’ya ret” 9 Eylül 1992.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Ahıskalılara göçmenlik” 23 Temmuz 1991.
Cumhuriyet Gazetesi:	“Ahıska Türkleri BM’ye başvuruyor” 22 Kasım 1992.
Milliyet Gazetesi:	“Kırım Türkleri için uyarı”, 2 Kasım 1992.
Milliyet Gazetesi:	“Kırım Türkleri de egemen” 29 Haziran 1991.
Milliyet Gazetesi:	“Kırım Türkleri de egemen” 29 Haziran 1991.
Milliyet Gazetesi:	“Kırım Türkleri bağımsızlık ilan etti” 29 Haziran 1991.
Milliyet Gazetesi:	“Tatarların lideri geliyor” 4 Şubat 1992.
Milliyet Gazetesi:	“Haftanın sohbeti”, 3 Mart 1993.
Milliyet Gazetesi:	“Büyük Türkiye Senaryoları” 14 Şubat 1992.
Milliyet Gazetesi:	“Kırım’ın Gözyaşları” 16 Şubat 1998.
Milliyet Gazetesi:	“Kırım’dan Yardım İsteği”23 Şubat 1998.

Milliyet Gazetesi:	“Ahıska Türkleri yardım istiyor” 9 Temmuz 1991.
Milliyet Gazetesi:	“Mesketlere göç edebilme müjdesi” 22 Ocak 1992.
Milliyet Gazetesi:	“Anadolu yolu göründü” 7 Şubat 1993.
Türkiye Gazetesi:	“Kırım’da Bayram Sevinci”, 1 Nisan 1994.
Türkiye Gazetesi:	“Kırım Bosna Olmasın”, 18 Nisan, 1994.
Türkiye Gazetesi:	“KGB Kırım’a yerleşiyor”, 14 Nisan 1994.
Türkiye Gazetesi:	“Ahıska Türklerinin Çilesi”, 14 Ocak 1994.
Türkiye Gazetesi:	“Vatansız Ahıska Türkleri yardım bekliyor, 21 Ocak 1994.
Çevrimiçi:	http://www.ahiska.org.tr/kitap_muhteviyat/ahiska%20bolgesi%20ve%20ahiska%20turkleri.pdf , 20.04.2019.
Çevrimiçi:	Yunus Zeyrek, http://www.ahiska.org.tr/kitap_muhteviyat/ahiska%20bolgesi%20ve%20ahiska%20turkleri.pdf , 20.04.2019.
Çevrimiçi:	http://www.datub.eu/kurumsal.html#tarihce . 15.04.2019.
Çevrimiçi:	Svetlana Çervonnaya, “Kırım Tatar Halkının Mukadderatı: Devlet ve Kültürün Geçmişi, Bugünkü Problemleri ve Geleceği”, Çev. İ. Yıldırım -A.Mertol, Emel, S. 191, 1992, s. 1-7. 28.04.2019.
Çevrimiçi:	http://hwww.ahiskapress.com/?page_id=21 , http://www.datub.eu/kurumsal.html#tarihce 10.04.2019.
Çevrimiçi:	http://www.datub.eu/kurumsal.html#tarihce . 15.04.2019.
Çevrimiçi:	http://emelvakfi.org/ 17.04.2019.
Çevrimiçi:	http://www.ahiska.org.tr/ 04.15.2019.

Cumhuriyet Gazetesi

Dağlık Karabağ:
13 ölü var

[illegible]

nasıl bir grup oluşturulmuştu, buharlı
tören düzenlenmesini istediğini bildirdiler.

Dürrişah'ın geçici hükümetin başkanı Sigbetullah Mâcideddi ile görüşen Şah Mesud, daha sonra gazetecilere yaptığı açıklamada yeni hükümeti tanımayacağını ve idaresi sâdûren müdahilîleri kınadı.

Şah Mesud, kendisine bağlı

Ancaq hər şeyə rəğmən Kəbilə də yarı yolda qırıq kontroldı sağlamlığı və yavaş yavaş normal həyatı dəstəkləməyə başladığı bildirilir.

Öte yandan Çin, Afganistan'da yurtdışından gelen hükümet tarafından devrilecekleri meşruiyetin kısıp olduğu bildirildi.

**UNICEF, T.B.M.M ve RAKS İŞBİRLİĞİYLE OLUŞAN
BU KASETLERDE 24 SANATÇI DÜNYA ÇOCUKLARI İÇİN BUL**

Kırım'dan geri adım

Uzaya uydu yerleştirdi

■ **YENİ DELHİ (AA)** -
Hindistan, 1997

Tayland'da ölü s
kin çelişkili açıklan
ıyor. Başbakan K
dün televizyonda ya
lamada ölü sayısını
verdi. Son derece yor
nirli olduğu gözlene
kan, ölenlerin 8'inin
güçlerinden olduğunu
Tayland Genelkurmay
ceceki gece yaptığı a
da ölü sayısını 54 ola
mıştı. Ancak gayri
kaynaklar çatışmalar

Afrika Ulusa

Atati

Türkiye Gazetesi

Tataristan İttifak Partisi Genel Başkanı Fevziye Bayramova

'İslâmiyet bizi ayakta tuttu'

●AKM'de tertiplenen konferansta konuşan Fevziye Bayramova; "Bizler, Dünya'nın 70 ülkesine mal satıyoruz. Fakat bütün gelirlerin yüzde biri bizim Cumhuriyete kalıyor. Yüzde 99'u ise Rusya'ya aktanıyor." dedi.

OMHAN KELEŞ
İSTANBUL — Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Tataristan İttifak Partisi Genel Başkanı ve Tataristan Milletvekili, yazar Fevziye Bayramova ile Yazarlar Birliği Başkanı, Tataristan Cumhuriyeti milletvekili Renad Muhammed (Moskova Temsilcisi), Atatürk Kültür Merkezi'nde "Tatar Türkleri" konusunda bir konferans verdiler.

Açılış konuşmasını Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turgut Yılmaz

Konuşmaları dikkatle dinlendi
 AKM'de tertiplenen ve Prof. Dr. Nadir Devlet'in başkanlık yaptığı "Tatar Türkleri" konulu konferansa, Tataristan İttifak Partisi Genel Başkanı Fevziye Bayramova ile Tataristan milletvekillerinden Renad Muhammed konuşmacı olarak katıldı.

ISKI'nın su raporuna göre

92: Kaybolan yıl, 93: Tehlikeli yıl...

Sırlar hesap verecek

Türk liderleri mutlu ayrıldı

ANKARA, 10 Ocak (DHA) — Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Yılmaz, Başbakan Tuncay Yılmaz ve diğer liderler, 10 Ocak'ta İstanbul'da düzenlenen bir toplantıdan sonra, 11 Ocak'ta Ankara'ya döndü. Liderler, toplantıda, Türkiye'nin dış politikası ve ekonomik durumu hakkında görüş alışverişinde bulundu. Yılmaz, toplantıda, Türkiye'nin dış politikasını, "Türkiye'nin dış politikası, barış ve kardeşlik üzerine kuruludur. Türkiye, barış ve kardeşlik için çalışmaktadır. Türkiye, barış ve kardeşlik için çalışmaktadır. Türkiye, barış ve kardeşlik için çalışmaktadır."

Denizcilik 69 yaşında

ANKARA, 10 Ocak (DHA) — Türkiye Cumhuriyeti Denizcilik Bakanlığı, 10 Ocak'ta, Türkiye Cumhuriyeti Denizcilik Bakanlığı'nın 69. kuruluş yıldönümünü kutladı. Bakanlık, kutlama mesajı yayınladı. Bakanlık, kutlama mesajı yayınladı. Bakanlık, kutlama mesajı yayınladı.

İslâm Alemi susuyor, Batı uyanıyor

ANKARA, 10 Ocak (DHA) — Türkiye Cumhuriyeti İslâm Alemi, 10 Ocak'ta, İslâm Alemi'nin susuyor, Batı'nın uyanıyor olduğunu belirtti. İslâm Alemi, Batı'nın uyanıyor olduğunu belirtti. İslâm Alemi, Batı'nın uyanıyor olduğunu belirtti.

Öğretmenlerin ok ders ücretleri katsayısı bağlandı

ANKARA, 10 Ocak (DHA) — Türkiye Cumhuriyeti Öğretmenler Sendikası, 10 Ocak'ta, Öğretmenlerin ok ders ücretleri katsayısı bağlandı. Öğretmenler Sendikası, ok ders ücretleri katsayısı bağlandı. Öğretmenler Sendikası, ok ders ücretleri katsayısı bağlandı.

Uzmanlar: "Gris hafife almayın"

ANKARA, 10 Ocak (DHA) — Türkiye Cumhuriyeti Uzmanlar, 10 Ocak'ta, Gris hafife almayın. Uzmanlar, Gris hafife almayın. Uzmanlar, Gris hafife almayın.

Türbanlı öğrenciler staj yapamıyor

ANKARA, 10 Ocak (DHA) — Türkiye Cumhuriyeti Türbanlı öğrenciler, 10 Ocak'ta, Türbanlı öğrenciler staj yapamıyor. Türbanlı öğrenciler, staj yapamıyor. Türbanlı öğrenciler, staj yapamıyor.

Kafkasya'yı Ruslar karıştırdı

ENGİN SENOL

TIFLİS - Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Sverdnadze, Abhazlar ile Gürcüler'in bundan sonra kardeşçe yaşamaları gerektiğini belirterek, "Abhazlar'a karşı sınırların temiz olduğunu" söyledi. Sverdnadze, "Maalesef, bazı ülkeler bu kardeşlerimizin kafasını karıştırdılar" dedi.

Sverdnadze, Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile geliştirdiği ilişkilerden rahatsız değil. Hatta, işevik edici. Rus hükümetinin nice diplomasi uşuğu ile sık sık dile getirdikleri, "Turancılık" hatırlatmasına karşı kullandığı söz ise üginc: "Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile olan ilişkiler aynı bir dünya olarak düşünüyorum."

İşte, Gürcistan'ın Devlet Başkanı'na sorduğumuz sorular ve cevapları:

- Abhazya'da neler oluyor? Savaş bitecek mi?

Sverdnadze - Türkiye'nin, Kafkasya'da, komşularıyla olan ilişkilerden rahatsızlık duyduğunu biliyoruz. Abhazlar ile Gürcüler arasında görüşülemeyen konu yok. Abhazlar'a Gürcüler'den daha sadık dost yok. Bizim, Abhazlar'a karşı namussunuz terimdir. Kardeşçe yaşamaya devam edeceğiz. Maalesef, bazı ülkeler bu kardeşlerimizin kafalarını karıştırdılar. Bağımız olucaklarını zannedip bir devletin boyunduruğuna geçecekler. Bunun Rusya'nın, Cumhurbaşkanlığı Yelisi'nin ve hükümetin politikası olduğunu söylemek istemiyorum. Arsa orada bunu isteyen çok büyük güçler var ki. Hakikat çılsın, yz ağındığı olsun. Bunun terim yok.

"GÖNÜLLÜLER, TÜRK DİŞ POLİTİKASI DEĞİL"

- Biliyorsunuz, bir de Türkiye'den gelen gönüllüler olayı var. Bu gelişmeyi nasıl yorumluyorsunuz?

SEVARDNADZE - Abhazya'ya gelen gönüllüler olayının Türkiye Cumhuriyeti'nin bir politikası olduğunu düşünmem. Bu, Türk halkının düşünceleri değil. Bazı arkadaşlar geldiler ve -Biz de, Türkiye'de olan soydaşlarımızı çağıralım- dediler. -Katliyen olmaz- dedim. Sadetle karşı çıktım. Türkiye'deki insanlar arasında problem çıkın istemiyorum, istemem. Böyle bir duruma da hiçbir ülke sevik etmemeli.

- Galiba, tarilete sergilenen, korkutmalar devam ediyor. Bu, Rus İmparatorluğuna hayalinen bîfmedikleri gösteriyor...

SEVARDNADZE - Tabii, o güçler eski rejimi ihya etmek, istatiler rejim kurmak istiyorlar. Eğer, korkutmalar devam eder, Kafkas halkı buna alet olur ise, sadece Kafkasya'daki güçleri değil, bazı büyük güçleri de bu olaya katabilir. Hükümetin işleği üzerinde olmasa bile, bunlar gelici

güzel kendiliğinden gelişebilir.

-Unun dönem, eski adı ile Sovyetler Birliği'nin Dışişleri Bakanlığı'nı yaptınız. Yeni dönemdeki gelişmelerin de mimarları arasındasınız. Türkiye'nin, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

SEVARDNADZE - "Turancılık" gibi bir tehlikenin gündeme tutulması çalışıldığına biliyorum. Fakat, böyle öyle düşünmüyorum. Ben, Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile ilişkilerini apayrı bir dünya olarak düşünüyorum. Onun için, "Turancılık" dışıncısı gerçekçi değil. Türkiye'nin, Orta Asya Cumhuriyetleri ile olan ilişkileri normal ilişkilendir. Gürcistan ile de aynı ilişkiler süüyor.

- Yeni Dünya Düzeni dediler. Bu düzen savaş getirdi. Felaket getirdi. Yeni kutuplaşmalar oluyor. Yeni, çok boyutlu bir din savaşları başlayabilir mi?

SEVARDNADZE - Tabii ki, bu tehlike var. Bu daha da gelişebilir. Saldırgan ayrılıkçılar sayısında da artış var. Bu ikinci büyük tehlike. Fakirler ve zenginler arasındaki (Kuzey ve güney arasında) kutuplaşmalar da olumsuz tablo arz ediyor. Yeni Dünya Düzeni, bütün bunları öneleyebilir. Zaten, özü de budur.

İmamdan milyarlık bağış

DERVİŞ GÖMEZ

TARSUS (İHA) - Tarsus Küçük Mübarek Camii İmamı Abdurrazzak Öz, bazılan elyazması olan 7 bin kitabını, Türkiye Öğretmenler Vakfı'na bağışladı. Abdurrazzak Öz'ün, özel bir liste yaptırması şartıyla bağışladığı kitaplar arasında bulunan Ahi Çelebi'nin 11 asırlık el yazması fıkah kitabı ayrı bir değer taşıyor. "Sadru'sse-riat" isimli bu eserin fıkah alimleri tarafından kaynak olarak kullanıldığını söyleyen Abdurrazzak Öz, "Ahi Çelebi, 891 yılında başladığı bu kitabı 12 yılda tamamlamıştır. Sımdıye kadar yazıldığı günkü gibi korunan bu eser gelecekte nesillerin faydalanması için TOV'ye bağışlıyorum" şeklinde konuştu. Sadru'sse-riat isimli fıkah kitabına, antikacılar 400 milyon lira değer biçmişler. Yine Abdurrazzak Öz'ün bağışladığı kitaplar arasında bulunan elyazması, altın tezhibili Kuran-ı Kerim'e bıcilen değer ise 250 milyon lira.

Diyanet İşleri Başkanı:

"İslâm'ın terörle ilgisi olamaz"

ANKARA-Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, 6 Subat Cumartesi gününü 7 Subat Pazar gününe bağlayan gece idrak edeceğimiz Berat Kandili münasebetiyle yayınladığı mesajda, hınharca cinayet işleyen terör örgütlerinin "İslâm" kelimesini istismara yoneldiğini hatırlatarak, bunlara karşı çıkmam hem dind, hem millî bir görev olduğunu söyledi.

Bu kânil gecesini, gerek ülkemizde, gerek komşularımızda bir türlü ardı arkası kesilmek bilmeyen üzücü olayların burukluğu ile yaşadığımızı kaydeden Yılmaz, şöyle dedi:

"Memleketimizdeki huzur ortamının kaymetini çok iyi bilelim. Bu ortam bozarak istenilere asla fırsat veremeyelim, alet olmayalım. Ülkemizde hınharca cinayetler işleyen terör mihraklarından bazıları çirkin emellerine ulaşmak için Yüce Dinimizin mübarek adı olan "İslâm" kelimesini de istismara yonelmıştır. Terörün dînlisi-dînsizi olmaz. Terör, bir gün bir güvenlik görevlisi, bir başka gün bir cami

AHISKA TÜRKLERİNİN ÇİLESİ

Muhammed Murtazaevic İZZATOV

"Garip Türkler mezarı"

BES

A nadolu Cemiyeti yöneticileri, cenazelerini toprağa verecek bir mezarlığa sahip olmak için büyük mücadeleler verdiler. Ve nihayet, cemiyet üyesi Murtaza İzzetoğlu ve arkadaşlarının gayretleriyle 8 dönüm toprak kendilerine mezarlık olarak tahsis edildi. Dini bayramlarda, namazlarını da burada kılacaklardı...

Bulunmaz huzur...

U nvanında göstermeyen; Fransa'da; Almanya'da İngiltere'de rastlanılmayan bu tür, bu kedi devletin dışındaki bide acaba niye aldı yurdu?

Ne diye bizim aydınlarımız devletiyle dost değil. Ve hangi sebeple, hangi aklı ve hangi irade bin yirik devlet "TC" diye küçümsenir?

Bu olacak ki mi?

Ermenilerle, bolşevilerle aynı kaplara girip de göstermenin manidarı mı?

Yo ev... İyileri aydın filan değil.

Vatan ve millet sevgisiyle dolu değil.

Onlar bu coğrafyanın iftihar edeceği gerçek vatanseverler de değil.

●●●

Bunlar yanlış adanlar.

Türkiyemize bilerek ve isteyerek tahammül göstermeyen zehir verne insanlara avanaklar. Hâle bakın...

●●●

İnsan kendi hükümetini bile insaf ile (ve asla kırıcı olmadan) tenkid edebilir. Söz konusu devletin mi. Balıkh'den, Osmanlı'dan emretir Büyük Türkiye Cumhuriyeti ise, daha bir dikilip girebilir.

Bu devlet zedeledicilerinin yaptığı şeylerden fark yok.

Bölücüler, çalı kâhından fark yok.

Bunlar kıvraklı kundakçı.

İnkıla hıska.

●●●

T amam. Eskiği geldiği varsa, partileri yerlere çözelim. Eğri yollarda asiler liderlere demedigimil komünalim. Bakantın sürgünlerin, haksız idarelerini yazalım, çizelim, onları ilaz edelim.

Fakat, devin farine toz kondurmayalım. Çünkü: Devlet zedelemeye izin haykırı surlarında gezinmez.

AHISKA TÜRKLERİNİN ÇİLESİ

Muhammed Murtazaevic İZZATOV

Birakin, o yapsın!

Günün birer birer...

ALTİ

A hıska Türklerin son nüfus tablosu şöyledir:

1) Azerbaycan-125 bin kişi.

Bu nüfusun en az 100 bin Fergana faciasından sonra Azerbaycan'a sığınmıştır ki, hemen hemen yarısına arsa verilmis, kalan ve istidamı sağlanmamıştır. Başlıca iskan yerleri şunlardır:

Kura ve Aras nehirlerinin oluşturduğu içgen arazideki Mughan bölgesi: 65.000 kişi.

Azerbaycan kuzeyindeki Kubba-Karabaz bölgesi: 15 bin kişi.

Baku ve etrafı: 10 bin kişi.

Gence-Kazak bölgesi: 20 bin kişi.

Diğer bölgeler: 25 bin kişi.

Güvenlik ve istikbalini açısından en iyi durumda olan Ahıska Türkleri ise Azerbaycan'dakilerdir. Bu cumhuriyette zor durumda bulunanlar, Fergana'nın çirkin kâşatları ile sa yılan yaklaşık 6000 kişidir. İbrahim Medvedov ise bu insanlarla beraber...

AHISKA TÜRKLERİNİN ÇİLESİ

Muhammed Murtazaevic İZZATOV

60 bin Ahıskalıya dost elimizi uzatmalıyız

R usya Federasyonu'nun, en az 10 Türkiye büyüklüğündeki arazisinde dağılmış 60 bin Ahıska Türkü, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Merkezi Rusya'daki vilayetlerde yabancı ortam, çok ağır iklim koşulları, tamamen farklı din, dil, kültür şartları kısa sürede bir avuç Türk'ün asimilasyonuna sebep olacaktır.

MURTAZAYEVİC AİLESİ - Ukrayna'daki eski idare binasında oturan, Ahıska Türklerinin Ukrayna'daki Anadolu Cemiyeti Başkanı Muhammed Murtazaevic, ailesi ve akrabalarıyla...

AHISKA TÜRKLERİNİN ÇİLESİ

Muhammed Murtazaevic İZZATOV

Onbinlerce Ahıskalı göç yolunda

1 989 Fergana Olayı'ndan sonra Ahıska Türklerine göç yolu açılmıştı artık. Kardeş iki millet arasında kin ve nefret tohumları atılmıştı. Binlerce, onbinlerce Ahıskalı kendine elini uzatacak bir dost bulmak üzere yollara düşmüştü.. Zira Devlet, can ve mal güvenliğini için birşey yapamayacağını açıklamıştı...

ÜÇ

H aziran 1989'da Fergana olayı patladı. Özbekistan'ın en yoğun nüfusa sahip olduğu Fergana'da yaklaşık ikimilyonuzelbin kişilik (2.150.000) halkın isgâi yoktan sadece Onbeşbin (15.000) Ahıska Türküydü. İkimilyon Özbek için Ahıska Türkleri hiçbir münaka tehlike olamazdı. Burada çatmaların symnalarına girmek istemiyordum. Bu vahim ve kanlı olayların binlerce kişinin ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlandı bilinen bir gerçektir. Yüzlerce ev yakılmış, yağlamalmıştı, resmi binalar kundaklanmıştı. İçişleri bakanlığına bağlı askeri birliklerin müdahalesiyle bir hafta sonra karlı çatışmalar kontrol altına alınmıştır. Ama senaryo artık uygulanmış, hedefe ulaşılmıştı. Bir hafta içinde iki...

AHISKA TÜRKLERİNİN ÇİLESİ

Muhammed Murtazaevic İZZATOV

Koskoca Sovyet Devleti, bir avuç Ahıska Türk'ünün can ve mal güvenliğini sağlayamıyordu

YIRMI BİN TÜRK GÖÇ EDİYOR

Ü stelik basın ve haber kaynakları, çoğunluğu Ruslardan oluşan Askerleri Ahıska Türklerinin kurbanı gibi sunuyordu. Tahliye edilen Türklerin merkezi Rusya'ya (Kursk, Oryol, Belgorod, Tula, Smolensk vilayetleri) götürülmesi de dikkat çekmekteydi. Ekiminci bu yıl...

Kırım Türkleri de, sabahın erken saatlerinden itibaren sandık başına koşarak, uzun kuyruklar oluşturdular ve kendi adayları için oy verdiler.

Kırım'da bayram sevinci

Milli Meclis listesinin tamamının seçimleri kazanması, Kırım'da bayram sevincine yolaçtı

KIRIM- Kırım Türklerinin çilekes lideri ve Milli Meclis Başkanı Mustafa Cemiloğlu (Mustafa Abdülcemil Kırımoglu), yarım asırlık sürgün hayatından sonra ilk defa öz vatanında Türk adaylar için oy kullandı. İlk defa oy kullanan Kırım Türkleri de, sabahın erken saatlerinden itibaren sandık başına koşarken, uzun kuyruklar oluşturdular. Seçim sonuçlarından sonra, Milli Meclis listesinin tamamının seçimleri kazanması, Kırım'da bayram sevincine yolaçtı. Kırım Türkleri Milli Meclis'in listesinden parlamento'ya seçilen milletvekilleri şunlar: Rifat Çubuk, Nadir Bekir, Lennur Anı, Hilmi Öner, Halil Mustafa, Neriman Abdülreşit, Layla Bucurova, Resat Kence, Fuat Ablamit, Enver Kurti, Şevket Ramazan, Hüseyin Hüseyinoğlu, Rifat Kenceali ve Cülver Ablamid. Öte yandan, şimdiye kadar Türklerin kummuş olduğu Milli Meclis'i tanımayan Rus basının, seçim sonuçlarından sonra Türk Meclisi'nden bahsetmeye başlaması dikkat çekti.

KEMAL ÇAPRAZ

Kırım Türklerinin çilekes lideri Cemiloğlu, ilk defa Türk adaylar için oy kullandı

Türkiye
11 Ocak 2006 Salı

DIŞ HABERLER

5

Dış Politika

Kırım, barut fıçısı

YEREL SAKSİ - Kırım'da barut fabrikası olduğu iddia edilen bir bölge, son zamanlarda sık sık saldırıya uğruyor. Son saldırıda bir kişi öldü, bir kişi yaralandı.

Jirnovski, şimdi de Fransızlar'a saldırdı

RUANDA'DA SOKAKLAR CESETTEN GEÇİLİYOR

TOPLANIMCI - Ruanda'da sokaklar cesetle dolu. İnsanlar sokakları geçerken cesetleri ayakta bırakıyorlar.

Türkiye
11 Ocak 2006 Salı

DIŞ HABERLER

5

Dış Politika

Avrupa kapıyı

Kırım tam dört yıldır Türkiye'nin

Bu kaçınıcı itiraf

Dış Haber

Türkiye

Kosova'da Sırp baskısı artıyor

OSKUP - Hükümetin yüzde 80'ini Arnavutlar'ın oluşturduğu Kosova'da, Sırp polisleri Arnavut halkı karşıt hareketlerde "sığınma" gerekçesiyle baskıya başladı. Kosova İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre, Sırp polisleri Arnavutların sığınma evlerine baskınlar yapıyor. 400'den fazla Arnavutluk baskınları Arnavutlar'a ait evlerde tek tek arama yapıyor. Sırp polisleri Arnavutlar'ın sığınma evlerine baskınlar yapıyor. 400'den fazla Arnavutluk baskınları Arnavutlar'a ait evlerde tek tek arama yapıyor. Sırp polisleri Arnavutlar'ın sığınma evlerine baskınlar yapıyor. 400'den fazla Arnavutluk baskınları Arnavutlar'a ait evlerde tek tek arama yapıyor.

5

8 MAYIS 1996 CARSAMBA

Casusluk krizi tırmanıyor

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden bu yana, Rusya ile İngiltere arasında en kötü casusluk tartışması giderek diplomatik atışmaya sürükleniyor. Rusya casusluk yaptığı gerekçesiyle istenmeyen kişi ilan ettiği 9 İngiliz diplomatını İngiltere hükümetine iletmiştir.

BATILAN YASAR

LONDRA-Rusya, Moskova'da Londra'da çıkan casusluk skandalı çerçevesinde, diğer İngiliz diplomatları etkisiz hale getiren bir rapor yayımladı. İngiltere'nin casusluk raporuna göre, Rusya'nın casusluk faaliyetleri, Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden bu yana, Rusya ile İngiltere arasında en kötü casusluk tartışması giderek diplomatik atışmaya sürükleniyor. Rusya casusluk yaptığı gerekçesiyle istenmeyen kişi ilan ettiği 9 İngiliz diplomatını İngiltere hükümetine iletmiştir.

ELÇİLİK ETRAFINDA KUŞ UCURTULMUŞ

Rusya'nın 9 İngiliz diplomatını casusluk yaptıkları iddiasıyla istenmeyen kişi ilan etmesinden sonra elçilik binası etrafında Rus askerleri beklemeye baslarken bina etrafında kuş uçuşturuluyor.

Türklüğün 'Kırım'ı

Kırım; bir karasevdir yüreklerde, bir ülküdür gönüllerde... Kırım; vatan, millet ve istiklâl yolunda kendilerini meşale yapan insanların bağında yattığı mukaddes bir ana kucağıdır...

KEMAL ÇAPRAZ'ın hazırladığı yazı dizisi yarın gazetemizde

Mehmet Ali Paşa'nın gösteri ve marşları herkesi coşturdu.

Denizli'deki kurultaydan çıkan ortak temenni...

Türk Asrı'na hazır olun

● 7. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'nda, 21. yüzyılın 'Türklerin asrı' olacağı ifade edildi. ● 23TE

150.000 TL (KDV dahil)

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

TEL: 0 212 454 90 00

Ey güzel Kırım

Milli mekteplerin her tarafına
Kırım'ın güzelliklerini anlatan resimler
yapılmış.
Çocuklara vatan coğrafyası bu güzel
resimlerle sevdinirken, tarihi
hakkında bilgileri de hemen resmin
yanına koymayı ihmal etmemişler.

Türkiye

Kırım'da büyük yürüyüş

KIEV - Kırım Türkleri, haklarının artırılması için Akmescit'e doğru geniş çaplı bir protesto yürüyüşüne başlacaklar. Ukrayna ve Kırım Türkleri'nin bayrağını taşıyan yaklaşık 170 kişi, dün Kerch şehrinin 190 kilometre uzakta bulunan Akmescit'e doğru yürüyüşe geçti. Kırım'daki 6 kentten de önümüzdeki günlerde ayrılacak olan Kırım Türkleri, yürüyerek Akmescit'e gidecekler. Şehrin merkezinde bulunan alanda 18 Mayıs'ta gerçekleştirilecek gösteri yapılacak. Kırım Milli Meclisi yetkililerinden alınan bilgiye göre, protesto gösterisi, Kırım Türkleri'nin Orta Asya'ya sürülmesinin 55 yıldönümü sebebiyle yapılacak Meclis'te ve mahallî yönetim organlarında kendilerine belli bir kentiye tanımlanmasını isteyen Kırım Türkleri, Kırım Türkesi'ne res-

Ortak alfabeyi Türk D kadını

SADETTİN ERKİŞİ-KEMAL CAPRAZ

ISTANBUL - Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın düzenlediği Türk Dünyası I. Kadın Kurultayı görkemli bir şekilde başladı.

Cemal Resit Rey Konser Salonu'nda gerçekleştirilen toplantıda konuşan Sevgi Erenerol, kurultayların Türk Milleti'ne asarlardır yön verdiğine işaret ederek, Türk Dünyası Kadın Kurultayı'nın da ilk defa dünyanın dört bir tarafında yaşayan Türk kadınlarını bir araya getirdiğini söyledi.

Azerbaycanlı milletvekili ve şair-yazar Sabir Rüstemhanlı da diğer kadınlar olmasaydı, edebiyat şaheserleri ile büyük abidelerin hiçbirinin

Türkiye

Ermenileri füzesi: 55 şehit

Ermeniler "İstanbul" füzeleri ile Ermenistan'daki hedefleri, ilk kez hedefe vurdu. Türkiye'nin Ermenistan'daki hedefleri, ilk kez hedefe vurdu. Türkiye'nin Ermenistan'daki hedefleri, ilk kez hedefe vurdu.

Bir Slav Birliği'ne ilk adım

Solingen canileri

DİŞ HABERLER

İsrail'de otobüs bombalandı: 5 ölü

Gorazde'de katliam devam ediyor (2)

KGB Kırım'a yerleşiyor

U

Türkiye

31 OCAK 1994 PAZARTESİ

Kırım'da erdiseli secim

Moskova yanlısı Reşkov'un Cumhurbaşkanı seçilmesi halinde Ukrayna ile Rusya arasında büyük bir gerginliğin yaşanacağına kesin gözüyle bakılıyor

Sırlar camileri yıkıp otopark yapıyor

Jirinovski, Şubat'ta Türkiye'ye geliyor

DİŞ HABERLER

İlerleme yok - 4 saat süren Arafat-Peres görüşmesinde, önceki gün sağlanan "anlayış atmosferi"ne rağmen dün bir ilerleme sağlanamadı.

Demirel, Filistin için devrede

Kırım Tatar Milli Mektebi'nin büyük ülküsü:

Benliğine sahip yeni bir nesil

UÇ
Akmesicit'teki Moskova Oteli'nin balkonundan mis gibi temiz havayı ciğerlerime çekerken, odamdaki telefon çalıyor. Telefonda, Kırım'da kurulan ilk Türk Okulu'nun müdiresi Halime Seyitali, Halime hanım bizi okuluna götürmek istediğini söylüyor. Akmesicit'e 40 kilometre uzaklıktaki Büyük Onlar kasabası'ndaki bu mektebi gerçekten çok merak ediyorduk.

Kırımlı öğretmenler: "Rus mekteplerinde okuyan çocuklarımız asimile oluyor. Kendi kültürümüzü balalarımıza (çocuklarımıza) öğretmemiz lazım. Bala-çağalarımıza (çocuk çocukumuza) sahip çıkmazsak, onlar kendi kültürlerini öğrenemez. Her şeyin başı okul" diyorlar.

Türkiye **DIŞ HABERLER**

Bosna'da barış namunun ucunda

Alia İzzetbegović, Sırları görüşmeleri boykot etmekle tehdit etti

Yüksek düzeyde görüşmeler devam ederken, Bosna Sırları lideri Ali İzzetbegović, Sırların görüşmelerde boykot etmesiyle tehdit etti. İzzetbegović, Sırların görüşmelerde boykot etmesiyle tehdit etti. İzzetbegović, Sırların görüşmelerde boykot etmesiyle tehdit etti.

DÜNYA DANIŞMANI

Andrew yıktı geçti
Andrew, yıktı geçti. Andrew, yıktı geçti. Andrew, yıktı geçti.

Kırım yeniden Türkleşiyor

2. Dünya Savaşı'nda Sibirya'ya sürgüne gönderilen 250 bin vatandaşa dönük

DIŞI YAZI VE GÖRÜŞLER

GÜN IŞIĞINDA

Böyle giderse...
Böyle giderse... Böyle giderse... Böyle giderse...

Sürgünde Yeşeren Vatan

"Çocuklarımız artık kendi kültürlerini öğreniyorlar"

Halkın kendi kültürünü öğrenmesi, çocuklarımızın kendi kültürlerini öğrenmesi...

Sırp'lara zni

iz ve A-10 tipi bir
top tanklarını hem
NATO Avrupa Müfettiş
(SHAPE) ise, Goraz-
sakinlerini yoğunlaştı-
rısı herhangi bir hava ha-
bini açıkladı.
DI
tüzüsünün dñ Saray-
ıldırıldı. "Sırp'lar Go-
cıklarına dair teminat
Bany Gücü ile işbirliği
daki mevcut faaliyetleri-
nimsiz hale gelmek-
rp tankının şehre girerek
ı, saldırıda çok sayıda ki-
rişilen bildiride, Bosna'dı
k bir tankın bile" Go-
sıldırılması ve şehri teh-
ava hareketi düzenlene-
nlikları da kaydedildi.
eri Bakan Hükmet
ı son olaylarla ilgili o-
ada, NATO'nun
Sırp'lar'a ciddi bir cevap
ı söyledi.

CANILIR BIRARADA BM'nin Saraybosna'daki temsilcisi Yasuni Akazi, sağında Rus temsilcisi Vitaly Çurkin, solunda Sırp lideri Radovan Karadzic'i alarak yaptığı açıklamada, başka kişilerin savaşına katılmak gibi bir görevlerinin olmadığını söyleyerek, müslüman katliamları göz yumduklarını açıkça ilan etti.

İkinci Bosna adayı: Kırım (1)

Kırım'dan yeni dönen ve seçimleri takip eden Kemal Çapraz'ın anlattıklarına göre Kırım barut fişini andırmakta ve ikinci Bosna olmaya adaydır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde yapılan referandumu yarımadasının Rusya'ya bağlanmasını isteyen Rus ırkçısı Yuri Meşkov taraftarlarının kazanması bölgeyi tam bir barut fişi haline getirdi. Kırım'ın Rusya'ya bağlanması için Meşkov yönetiminin alacağı kararları ve uygulamaları anayasaya aykırı ilan eden Ukrayna, son gelişmeler üzerine Kırım'daki askeri birliklerinde görülen hareketlilik üzerine Yuri Meşkov, parlamentodaki odesından dışarı çıkmıyor. Yuri Meşkov, Ukrayna birliklerine karşı hazırlıklar yaptığı ve özellikle kadın ve çocukları parlamento çevresine toplamayı planladığı öğrenildi. Kırım'daki gerginlik en çok burada yaşayan 350 bin civarındaki Türkü tedirgin ediyor. Kırım Tatar Milli Meclisi halkın provokasyona alet olmaması için sürekli ikaz ediyor. Milli Meclis Başkanı Mustafa Cemiloğlu (Kırımoglu), Türkler'in Ruslarla Ukraynalar arasındaki muhtemel bir çatışmadan uzak kalması için yoğun bir çaba sarfediyor. Kırım Tatar Milli Meclisi adına yapılan açıklamada, yarımada'nın Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olduğu hatırlatıldı. Bu arada Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kravçuk ve Rusya Başbakanı Viktor Çernomyrdin, Ukrayna'nın Odesa şehrinde üç Rus subayının tutuklanması ile tırmanan tansiyona odianınlar yolunda zeminde ad-

ELİNİZDE TÜRKİYE GAZETESİ
BU GÜN 2 ARABA
CAPITAL CITROEN
1 KIA CAPITAL 1500 683000
5 DYT BAPLI 4000 50000
5 BULAK 1500 40000

Türkiye
Çiller, ANAP'ta
hababiz yokluyor
SHP'nin olumsuz tavrı ve kamuoyunun arzusu Başbakan'ı ANAYOL'u kurma arayışına sevk etti

Rusya, Kırım'a baskı yapıyor
Kırım Türkleri'nin Bkri Cemiloğlu
Çiller'den Başbakan'ın 48 saat süre

Dış politikaya hareket geliyor
Dış politikaya hareket geliyor

Secim sonucuna herkes razı olmalı
DYP'ın son idari Tanış Çiller'dir

DİŞ YAZIYE GÖRÜLE
GÜN İSİCİNDA
Başbakan Zaferle mi Dönüyor?

Kırım, Bosna olmasın
Yeşeren Vatan
RİM

**Körfez savaşı se-
bebiyle TV-1 ve
STAR-1 ekranında
kesintisiz yayına
devam edilecek.
CNN ile bağlantı
kurarak haberleri
anında seyircilere
duyuracak.**

08.58 AÇILIŞ
07.00 AÇIK ÖĞRETİM
10.00 HABERLER
10.10 ÇOCUK ÇİZİMİ
"Mehmetiye
Sonuncusu"
11.00 PAZET
12.00 HABERLER
12.10 DİZİ
"Lanetli" / 16
12.35 START
13.00 DİZİ "Tahmin"

14.58 AÇILIŞ
16.00 DİZİ "Port
Öğretisi-3"
16.25 DİZİ "Polis
Akademi-3"
16.50 TATİL SINEMASI
17.30 SON 7 GÜN
TÜRKİYE
18.00 BELGESEL
"Dünyayı
Değiştiriyor-10"
Belgeselin bu bölümünde
Kuzey Kutbu'na yolculuk,
Hindistan'da trenle seyahat
ve Karyon'un başkenti Noi-
robi izleniyor.
18.50 GÖRÜŞ ZAMANI
OLUR Kİ
19.00 HABERLER
19.15 DİZİ "Adölet-3"
20.00 DÜNYA
LİSTELERİNDEN
20.30 BİZİM
İNSANLARIMIZ
21.00 MÜZİKİMİZİN
KADIN
21.30 KÖRÜLÜK
İÇİNDE
22.00 HABERLER VE
İNGİLİZCE
HABERLER
22.30 TYDE TİYATRO
"Kırık Kopter Evi"
01.30 KAPANIŞ

17.58 AÇILIŞ
18.00 KUR BAYFALARI
18.30 GENGİN
19.00 HABERLER TV-2
19.15 HAFTA SONU
20.25 ALTIN YILLAR
20.40 DOLU
20.45 DİZİ "Küçük
Hann"
21.25 DİZİ "Geçmiş
Ağlatan Pencere-3"
22.00 HABERLER
İNGİLİZCE
HABERLER-
ALMANCA
HABERLER
22.35 EĞİTİM
SÖHBELEK
22.50 MÜZİK TİM
23.15 TYDE TÜRK
SİNEMASI
"Mehmetiye"
00.45 DİZİ "Remington
Steel-3"
01.35 KAPANIŞ
10.00 AÇILIŞ, 10.08

Tataristan ittifak Partisi Genel Başkanı Fevziye Bayramova: 'Rusya'nın bizi sömürmesini istemiyoruz'

ORHAN KELES

Türk Dünyası Arayışları Vakfı'nın davetlisi olarak Türkiye'ye, Tataristan'dan iki soydaşımız geldi. Bunlardan birisi, Tataristan İttifak Partisi Genel Başkanı, Fevziye Bayramova, diğeri ise yine Tataristan milletvekili, aynı zamanda Tataristan Yazarlar Birliği Başkanı Rıdvan Muhammed. Her ikisiyle de birer mülakat yaptık.

— Kendinizi okuyucularımıza tanıtır mısınız?

— Ben Fevziye Bayramova. Tatar aslıyım. Dinim İslâm. Milletim Türk. Tataristan Cumhuriyeti'nin İttifak Partisi Genel Başkanıyım. Aynı zamanda yazarım. Evliyim, iki çocuğum var.

— Partinizi ne zaman kurduunuz?

— Partimiz 4 yıl önce kuruldu. Birleştirici mîdânına gelen "İttifak" kelimesini de partimizin ismine verdik. Partimizin 1905 yılından beri kurulu çalışmaları var. İki defa kurulmuş, ama ikisi de kapatılmış. Son defa bizi kapadılar. Bu defa kimseyi se-

de Rus Parlamentosunda Cumhuriyet oluşturmaya ilân ettik. Tataristan'ın Rus Parlamentosunda 250 milletvekili bulunuyor. Bunlardan 140 ta- neci Tatar, 95'i Rus, geri ka- lan 15 milletvekili ise başka milletlidir. Bu 140 millete- kli içinde müslüman olup Türk olmayan, Türk olup müslüman olmayan, hattâ hem Türk hem de müslüman olmayanlar var. Yalnız hepimiz birlik içindeyiz. Zaten böyle olmasaydı, cumhuriyeti ilan edemezdik. Mecliste ko- münist ve milliyetçi ayrımı yapmayız. Bütün kararları- mız milletin istediği doğrultu- undadır. Zaten 430 senedir milletimiz bu beraberliği isti- yordu.

— Bir konuşmanızda, Ta- taristan'ın 70 ilkeye ikracat yapıldığını, bu ilkracattan elde ettiği gelirleri yalnızca yüzde birini aldığını, 99'unun ise Rusya Federasyonuna aktarıldığını söylemişsiniz. Şimdi cumhuriyeti ilân ettiniz. Ta-

— En başta hürriyet ve ba- rı istiyoruz. 1552 yılından beri Rusya'nın sömürgeci altın- dayız. O tarihten itibaren Rus- ya ile ilişkilerimiz hep kötü gitmiştir. Artık Rusya'nın bizi sömürüp, sömürmesini istemiyoruz. Bizlerin de bir millet olduğumuzu bilmesi ge- rekir. Dilimizi konuşmak, di- nimizi yaşamak istiyoruz.

— Herife öteklik planlarınıza nelerdir?

— Bütün Tatar devletleri- nin kurulmasına çalışacağız. Bugün dünyanın çeşitli yerle- rinde Tatarlar yaşamaktadır. Kırım'da, Sibirya'da, Ural'da, Kazan'da Tatar Devleti kur- mayı düşünüyoruz. Eski Altı- nordu topraklarımızı tamamı Tatarlarımıza ve buralarda Tatar devletleri kurulmalıdır. Bunlar gerçi birleşmezler ama, hiç olmazsa hep birer devlet olurlar. Nasıl ki bugün Arap devletleri var... Tatar devletleri neden olmasın?

nistler bizim şimdiye kadar bütün millî hareketlerimize karşı çıkmıştır. Yıllardan beri bizi sömürmüştür. Bugün ise çıkmıştır. Bu görüşten medet ummak saçmalaktır. Perestroika'dan sonra bizler biraz rahatladık. Ocular da artık gerçekleri gördü.

— Bir de bizde feministler var. Bunları savunmalar ise sürde kadın yazarlarımızdır. Siz de kadın bir yazar olarak bunlara ne söylemek istersiniz?

— Böyle görüşler milletimi- ze has konular değil. Türk milletinin ruhuna tersir. Be- nim iki çocuğum var. Evime ve kocama çok bağlıyım. Türk ve müslüman kadını her şeyden önce ilim öğrenme- lirdir. Önce akılcılığı sonra din- yasını kurtarmalıdır. Ana, ilim sahibi olursa evlâk da ilim sahibi olur.

Eğer ana, ilimli olursa millet de yâniş yapar.

— Türkiye'den ne talep

Milliyet Gazetesi

14 DÜNYA

'Azeriler savaşı bilmiyor'

Türkiye'de Ermenistan sınırındaki Nakhçıvan'ın Azeri ile Rusların Arnavutluk'ta olduğu...

Kelbecer savaşı

10 MİLLİYETLERİN ARNAVUTLUK'TA OLDUĞU...

'Biz devletiz'

Ermenistan gözaltında

ERMENİSTAN'DA ERMENİLERİN TÜRKİYE'YE GÖÇÜ...

'Ahıskalar Türkiye'ye'

Ateşkes çıkmazı

ERMENİSTAN'DA ERMENİLERİN TÜRKİYE'YE GÖÇÜ...

Doğalgazlı tüm SÜPERMATİK ürünleri şimdi, çok hesaplı taksitlerle.

SÜPERMATİK

© 2009 Doğan Gazetecilik A.Ş.

10

Özal 'Türk modelini' önerdi

Cumhurbaşkanı, Moskova'da Sovyet Lideri Gorbacov'la görüşte...

ORIJINAL

Mita malzeme ve yedek parçaları, Mita teknik servisi Türkiye'de yalnızca Bilgitaş'ta!

mita **BİLGİTAŞ**

© 2009 Doğan Gazetecilik A.Ş.

[illegible][illegible]

